

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BİLGİ, KÜLTÜR VE EĞİTİM ODAKLI SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARINDA SOSYAL SERMAYENİN BOYUTLARI
(İSTANBUL ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şerife Hacer TOKSÖZ UĞURLUOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN

AĞUSTOS – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ, KÜLTÜR VE EĞİTİM ODAKLI SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARINDA SOSYAL SERMAYENİN BOYUTLARI
(İSTANBUL ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şerife Hacer TOKSÖZ UĞURLUOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

“Bu tez sınavı 24/08/2020 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	BAŞARILI
Doç. Dr. Recep YILDIZ	BAŞARILI
Dr. Öğr. Üyesi Adem BÖLÜKBAŞI	BAŞARILI

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	ŞERİFE HACER TOKSÖZ UĞURLUOĞLU		
Öğrenci Numarası	:	Y166013005		
Enstitü Anabilim Dalı	:	SOSYOLOJİ		
Enstitü Bilim Dalı	:	SOSYOLOJİ		
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS	☐ DOKTORA	
Tezin Başlığı	:	BİLGİ, KÜLTÜR VE EĞİTİM ODAKLI SİYİL TOPLUM KURULUŞLARINDA SOSYAL SERMAYENİN BOYUTLARI (İSTANBUL ÖRNEĞİ)		
Benzerlik Oranı	:	%14		

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

23/09/2020
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Mustafa Kemal Şen

Tarih:

İmza:

 KABUL EDİLMİŞTİR

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Tezin konu seçiminden yazılma aşamasına kadar her konuda bana yol gösteren, desteğini ve katkısını esirgemeyen kıymetli tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Katkılarından dolayı sayın Dr. Öğr. Üyesi Adem BÖLÜKBAŞI'na ve Doç. Dr. Recep YILDIZ'a teşekkür ederim. Tez yazma sürecinde desteğini esirgemeyen arkadaş ve dostlarıma, ailelerime, eşim Huzeyfe UĞURLUOĞLU'na ve canım kızım Sâliha'ya teşekkür ederim.

Şerife Hacer Toksöz Uğurluoğlu

24.08.2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: SOSYAL SERMAYENİN TEORİK ARKA PLANI	4
1.1.Sosyal Sermaye Nedir	4
1.2.Sosyal Sermaye Kavramsallaştırmasının Ortaya Çıkışı	5
1.3.Sosyal Sermayenin Temel Unsurları	6
1.4.Sosyal Ağ Kuramları	9
1.5.Sosyal Sermayenin Farklı Analiz Düzeylerine Göre Tanımları	12
1.5.1.Dayanışmacı Sosyal Sermaye	15
1.5.2.Köprü Kuran Sosyal Sermaye	18
1.5.3.Bağlantı Kuran Sosyal Sermaye.....	22
BÖLÜM 2: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SOSYAL SERMAYE GÜCÜ	23
2.1.Türkiye’de Tarihsel ve Toplumsal Açından Sivil Toplum.....	23
2.2. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Rolü	26
2.3. Muhafazakâr Sivil Toplumun Siyasal Ve Toplumsal Anlamda Ortaya Çıkışı	29
2.4. Yükselen Muhafazakârlık Ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Yansımaları	31
2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Sermayenin Oluşturulmasında ve Yönetilmesinde Etkili Faktörler	36
2.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Sermaye Kapasitesi	38

BÖLÜM 3: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA ÜRETİLEN SOSYAL SERMAYENİN İNCELENMESİ	43
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	43
3.2. Evren ve Örneklem	44
3.3. Araştırma Konusu ve Amacı	45
3.4. Araştırma Soruları.....	46
3.5. Araştırmada Kullanılan Görüşme Formu	46
3.6. Görüşme Süreci.....	47
3.7. Verilerinin Analizi	48
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	48
3.9. Araştırmanın Bulguları	48
3.9.1. Sosyo-Demografik Özellikleri İle İlgili Bulgular.....	48
3.9.2. Sosyal Ağa Katılım Durumu ile İlgili Bulgular	51
3.9.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Sermaye Kapasitesi İle İlgili Bulgular ..	69
3.9.3.1. Kişisel Faydalarla İlgili Bulgular	69
3.9.3.2. Bilgiye Erişim ile İlgili Bulgular.....	81
3.9.3.3. İlişkiler Ağı ile İlgili Bulgular	86
3.9.3.4. Güven ve İş birliği ile İlgili Bulgular.....	96
3.9.4. STK'ların Sosyal Sermaye Oluşturmada Genel Katkıları ile İlgili Bulgular ..	99
SONUÇ	108
KAYNAKÇA.....	118
EKLER	125
ÖZGEÇMİŞ	127

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ANAP	: Anavatan Partisi
BİSAV	: Bilim ve Sanat Vakfı
EDEP	: Eğitime Destek Programları Vakfı
İLEM	: İلمي Etüdüler Derneği
İSM	: İlimler ve Sanat Merkezi
KDO	: Klasik Düşünce Okulu
KOCAV	: Kültür Ocağı Vakfı
MD	: Meridyen Derneği
MD YRD	: Müdür Yardımcısı
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
Vb	: Ve benzeri
Vs	: Vesaire

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sosyo-Demografik Özellikler	49
---	----

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	x	Doktora	
Tezin Başlığı: Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Sermayenin Boyutları (İstanbul Örneği)			
Tezin Yazarı: Şerife Hacer TOKSÖZ UĞURLUOĞLU		Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	
Kabul Tarihi: 24.08.2020		Sayfa Sayısı: 127	
Anabilim Dalı: Sosyoloji			
<p>Sosyal sermaye, güven, sosyal ağlar ve bunların oluşturduğu ilişkilere dayanan bir değerdir. Türkiye'nin sosyal sermaye potansiyelinin ne olduğu tartışmaları dayanışmacı ve köprü kuran sosyal sermaye yaklaşımlarına göre farklılaşabilmektedir. Araştırmada sosyal sermayenin bir biçimi olarak karşımıza çıkan köprü kuran sosyal sermayeye odaklanılmaktadır. Bu sosyal sermaye biçiminin aktif olarak kullanılması ilerleme kapasitesini artıracak kaynaklara ve bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır. Eğitim programları hazırlayan, konferanslar, sempozyumlar düzenleyen, okuma grupları oluşturan Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına gönüllü devam eden bireylerin oluşturduğu sosyal ağlar çeşitli avantajlar sağlayan fırsatlar bütünüdür. Bu sivil toplum kuruluşları, akademik verimi artıran faaliyetlere katılımı çoğaltırken kişiler arası ilişkilerin gelişmesini ve uzun süreli ilişki kanalları oluşmasını da sağlamaktadır. Sosyal sermayeyi köprü kuran özelliğiyle ön plana alan nitel araştırmada İstanbul'daki Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarının faaliyetine katılanlarla görüşmeler yapılarak çeşitli ve karmaşık ilişkilere dayalı kaynaklara ve bilgiye erişimde köprü kuran sosyal sermayeden faydalandıkları tespit edilmiştir. Analiz sonuçları, köprü kuran sosyal sermaye yaklaşımını destekler biçimdedir. Araştırmanın bulguları sivil toplum kuruluşlarına dâhil olan katılımcıların, akademik fayda temeline dayalı olarak zaman içinde oluşan arkadaşlık bağları yoluyla güven tesis edebildiğini ve sosyal sermaye oluşturabildiğini göstermektedir.</p>			
Anahtar Kelimeler: : Sosyal Sermaye, Köprü Kuran Sosyal Sermaye, Sosyal Ağlar, Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	x	Ph.D.	
Title of Thesis: Dimensions Of Social Capital In Civil Society Organizations Focused On Knowledge, Culture And Education (The Case of İstanbul)			
Author of Thesis: Şerife Hacer TOKSÖZ Supervisor: Prof. Mustafa Kemal UĞURLUOĞLU ŞAN			
Accepted Date: 24.08.2020		Number of Pages: 127	
Department: Sociology			
<p>Social capital is a value based on trust, social networks and the relationships they create. The discussion of what is Turkey's social capital potential can vary according to the social capital approach to establishing solidarity and bridges. The research focuses on the bridging social capital that appears as a form of social capital. The active use of this form of social capital facilitates access to resources and information that will increase progress capacity. Social networks formed by individuals who volunteer to Knowledge, Culture and Education focused non-governmental organizations which prepare educational programs, organize conferences, symposiums, and form reading groups, are a set of opportunities that provide various advantages. These non-governmental organizations increase participation in activities that increase academic efficiency, while also ensuring the development of interpersonal relations and long-term relationship channels. In the qualitative research that brings social capital to the forefront with its bridging feature, the participants in the activities of Knowledge, Culture and Education Focused Non-Governmental Organizations in İstanbul have been interviewed and it has been determined that they benefit from the social capital that bridges the access to resources and information based on various and complex relationships. Analysis results support the bridging social capital approach. The findings of the study show that the participants involved in non-governmental organizations can establish trust and create social capital through friendship bonds that have formed over time, based on academic benefits.</p>			
Keywords: Social Capital, Bridging Social Capital, Social Networks, Civil Society, Non-governmental Organizations			

GİRİŞ

Sosyolojik yaklaşıma göre sosyal sermaye; güven, dayanışma, karşılıklılık, işbirliği, paylaşım gibi norm ve değerlerle oluşan ağların sonucunda ortaya sivil toplum kuruluşlarını çıkarmaktadır. Toplumsal bütünleşme ve dayanışmanın aracısı olan sivil toplum kuruluşları aynı zamanda sosyal sermayenin de önemli bir aktörüdür. Toplumu tanımanın en iyi yollarından biri olarak kabul edilen sosyal sermaye, toplumları daha sağlıklı hale getiren, organizasyon sorunlarını ortadan kaldıran ve sivil toplulukların hareketlenmesine imkân tanıyan bir değer olarak kabul edilmektedir. Genel anlamda sosyal sermayesi yüksek olan toplumların daha geniş kaynaklara sahip olduğu ve daha gelişmiş ülke statüsünde bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca iş bulma ve kariyer geliştirmede, eğitim başarısının artmasında, suçun ve sağlık problemlerinin azalması gibi birçok sosyal sorunun çözümünde sosyal sermayenin etkisinin yüksek olduğu düşünülmektedir (Gök, 2015, s. 656).

Öncelikle güven kavramı başta olmak üzere sosyal sermaye, modern toplumlarda kaybolmuş geleneksel değerlerin ortaya çıkarılmasında devlet, toplum ve piyasalar arasında bir köprü işlevi görürken, tamamlayıcı bir görevi de üstlenmektedir (Kitapçı, 2017, s. 83). Sosyal sermayenin gündeme gelmesindeki en önemli husus bireyselleşmenin getirdiği zararların fark edilmesi ve çözüm olarak toplumsalın yeniden ama yeni bir biçimde keşfedilmesidir. Günümüz toplumsal yapısını egemenliği altına alan sistem liberalizmdir. Toplumsal bağların çözülmesi sorununun kaynağı olarak da bu sistem eleştirilmektedir. Cemaatçi teoriler toplumsal problemlerin kaynağını liberalizm olarak görür. Bu bağlamda çözümün de kültür, tarih ve gelenekte yattığı iddiasındadır. Sosyal sermaye yaklaşımı toplumsal birlik ve beraberliğin kişisel menfaatlerle değil ortak bir bağ ile çözülebileceği kanaatindedir. Sosyal sermaye bunu günümüz modern toplumlarında gerçekleştirme çabası içindedir. Toplumsal bağların çözülmesi sorununa gerçekçi ve makul bir çözüm sunmak peşindedir. Sosyal sermayenin amacı modernleşme ile dışlanan geleneksel kalıpların, kurumların ve ilişkilerin günümüz toplumundaki yansımalarını bulup modern topluma uyarlamaktır (Şan & Şimşek, 2011, s. 101).

Türkiye’de sosyal sermaye tartışmalarına bakıldığında sosyal sermayeyi inceleyen araştırmacılar, farklı analiz düzeylerine göre farklı tanımlamalar yapabilmektedir. Bu nedenle sosyal sermayeye ilişkin birbiriyle tutarlı olmayan tanımlar ortaya çıkmaktadır.

Örneğin; bazı çalışmalarda sosyal sermaye, içsel ve dışsal sosyal sermaye şeklinde ele alınmaktadır. Türkiye’de yapılan sosyal sermaye çalışmalarında kavramsal olarak ifade edilmese de içsel sosyal sermaye yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Bu durumda ortaya çıkan sonuç itibariyle Türkiye’de sosyal sermaye, içsel sosyal sermaye yaklaşımına göre düşük, dışsal sosyal sermaye yaklaşımına göre yüksek olarak değerlendirilebilmektedir (Şan & Akyiğit, 2015, s. 123).

Putnam, sivil toplumu sosyal sermaye ve toplumsal kalkınma bağlamında ele alarak yaptığı tespitlerle ilgiyi sosyal sermaye üzerine çekmiş kuramcılardan biridir. Putnam (1993) sivil toplum kuruluşlarına katılımın azalmaya başladığını resmi istatistiklere dayandırarak açıklamaya çalışmış ve sosyal sermayenin azaldığı sonucuna varmıştır (Gök, 2015, s. 657). Daha sonraki çalışmalarındaysa farklı bir yaklaşıma giden Putnam (2000) sosyal sermayeyi dayanışmacı ve köprü kurucu sosyal sermaye olarak iki şekilde incelemiştir. Bu anlamda iki farklı biçimde ele alınan sosyal sermayenin iki farklı sonucu ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın Konusu

Köprü kuran sosyal sermayenin aktif olarak kullanılması kaynaklara ve bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır. Köprü kuran sosyal sermaye, bireylerin dışsal sosyal bağları ve bu bağlardan edindikleri sosyal sermayeyi, kendi faydaları için nasıl kullandıklarıdır. Eğitim programları hazırlayan, konferans ve sempozyumlar düzenleyen, okuma grupları oluşturan Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına gönüllü devam eden bireylerin oluşturduğu sosyal ağlar buna örnektir. Bu sivil toplum kuruluşları ile akademik verimi artıran faaliyetlere katılım çoğalırken, kişiler arası ilişkilerin gelişmesi ve uzun süreli ilişki kanalları oluşması söz konusudur. Dolayısıyla bu kurumlar aracılığıyla kişiler kendi amaçlarına ulaşmakta ve hatta toplumsal bütünleşmeyi sağlamaktadır.

Çalışmanın Önemi

Türkiye’de sosyal sermaye ile ilgili yapılan mevcut araştırmaların çoğunun dayanışmacı sosyal sermaye kapsamında ele alındığı görülmektedir. Bu anlamda Türkiye’de sosyal sermayenin düşük olduğu kanaatine varılmaktadır. Çalışma sosyal sermayenin köprü kuran özelliğine odaklanmakta ve başka şartlar değerlendirildiğinde sosyal sermayenin

oluşabildiğini göstermektedir. Köprü kuran sosyal sermayenin akademik faaliyetler düzenleyen Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'lar çerçevesinden değerlendirilmesi ile sosyal sermayenin Türkiye'deki tezahürlerinden birine dikkat çekilmiştir. Bölgelerin kültürel gelişme yapısını, sivil toplum hareketleri ve akademik eğitime ilgili bireylerin bilinçliliği ile bağlantılı olarak sosyolojik sosyal sermaye perspektifinden değerlendiren çalışmanın bu yönüyle sivil toplum kuruluşları ile gelişme literatürüne de katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışma sosyal sermayenin köprü kurucu özelliğine odaklanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının çeşitli ve çapraz ilişkilere dayalı kaynaklara ve bilgiye erişimde köprü görevi gördüğü ve sosyal sermaye oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda İstanbul ilindeki Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına devam eden ve daha önce devam etmiş kişilerin kurumlardan sağladığı entelektüel birikim, güven ilişkileri ve arkadaşlık ağı incelenmiştir. Bu çalışma, İstanbul ilindeki Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına gönüllü devam eden ya da daha önce bu kurumlara devam etmiş bireyler üzerinde yapılan mülakat çalışmasına dayanarak mevcut sosyal sermaye düzeyinin ölçülmesi amacını gütmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın kavramsal çerçevesi kısmında literatür taraması kullanılırken uygulama kısmında ise mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışma iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm kavramsal çerçevenin anlatıldığı teorik bölümdür. İkinci bölüm ise araştırmanın bulgularının değerlendirildiği bölümdür. Kavramsal çerçeve sosyal sermayenin teorik arka planı ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal sermaye gücü şeklinde iki ana başlıkta incelenmiştir. Uygulama bölümünde ise sivil toplum kuruluşlarında üretilen sosyal sermayenin incelenmesi sonucu çıkan sonuçlar analiz edilmiştir.

BÖLÜM 1: SOSYAL SERMAYENİN TEORİK ARKA PLANI

1.1.Sosyal Sermaye Nedir

Sosyal sermaye kavramı insan ilişkileri temelinde ortaya çıkan sosyolojik bir terimdir. İlk bakışta her ne kadar iktisadi bir terim gibi görünse de sosyal ve sermaye kavramlarının birleşimiyle toplumsal dayanışma, işbirliği, kaynak, avantaj, güç gibi işlevleri yerine getirmektedir. Sosyal sermaye kavramı günümüzde en geniş biçimiyle güce ve refaha erişimi sağlayan her türlü kaynak olarak tanımlanmaktadır. Bugünkü anlamına çeşitli aşamalardan geçerek ulaşmıştır. Bu aşamaların her biri kavramın içeriğini genişletmiş, zenginleştirmiş ve başlangıçta yapılan katı ekonomik temelli tanımlamanın dışına çıkılmasına olanak sağlamıştır (Uğuz, 2010, s. 83).

Sosyal sermaye kavramının çok boyutlu olması nedeniyle, üzerinde hemfikir olunmuş net bir tanımını bulmak oldukça zordur. Ancak üzerinde en fazla fikir birliği olan tanımın temelinde güven, norm ve sosyal ağ şeklinde üç kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar ele alındığında yapılacak tanımlamaya göre toplumda kişilerin ya da grupların birbirlerine olan güven düzeyleri, yazılı olan ve olmayan her türlü davranış ve kuralları kapsayan normlar ve sosyal çevrede yakın ya da uzak bir şekilde ortaya çıkan ağlar sosyal sermayenin genel düzeyini belirlemektedir. Bu çerçevede en basit sosyal sermaye tanımı; toplumdaki kişiler arası güvene dayalı ilişkiler düzeyidir (Karagül & Dündar, 2006, s. 63).

Sermaye anlayışı geçmişte maddi değerlerin ve gelirin düşünüldüğü geleneksel ekonomik sermaye iken bireyin tecrübesine dayalı, eğitim, yetenek ve bilgi birikimini ön plana çıkararak beşeri sermaye anlayışı ile farklı bir hale bürünmüş ve zenginleşmiştir. Bugün daha da ileri giden sermaye anlayışı aktörlerin ilişkilerinin ve bağlantılarının sermaye olarak değerlendirildiği sosyal sermayeden bahsetmektedir. Geçmişte “neye sahip olduğumuz” ile ilgilenen sermaye zamanla “ne biliyorsun?” sorusundan “kimi tanıyorsun?” sorusunun yanıtı haline gelerek sosyal sermaye kavramını oluşturmuştur (Uğuz, 2010, s. 108). Field’in ifadesiyle: “Sosyal sermayenin ana fikri, sosyal iletişim ağlarının değerli bir servet olduğudur” (Field, 2008, s. 16). Örneğin; sosyal sermaye Leana ve Van Buren tarafından, kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin sağladığı avantajlar olarak tanımlanırken, Cohen ve Prusak ise kişilerarası bağlantılara yapılan

yatırımların getirisi olması şeklinde tanımlamaktadır. Bu noktada diyebiliriz ki sosyal sermayenin temelindeki düşünce yapısı sosyal ilişkilerin önemli ve faydalı olduğudur. Sosyal sermaye sosyal ağlar ve oluşturduğu ilişkiler temelli bir değerdir. Dolayısıyla olduğu ortamdaki kişilerin, edindikleri ilişkiler doğrultusundaki kazanımlarını açıklamada önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Tunçay, Özer, & Tozkoparan, 2015, s. 74).

1.2.Sosyal Sermaye Kavramsallaştırmasının Ortaya Çıkışı

Sosyal sermaye kavramının sosyal bilimler tarihinde varlığı uzun yıllara dayanmaktadır. Daha literatüre girmeden önce birçok düşünür tarafından kullanılmıştır. Tocqueville, Durkheim, Marx, Simmel, Weber, Hume gibi isimler sosyal sermaye kavramını kullanmasa da gelecekteki tanımına uygun anlayışta fikirlerini beyan etmişlerdir (Uğuz, 2010, s. 21-22). Örneğin; Aydınlanma çağıının en önemli filozoflarından David Hume'nin 1737 yılında yazdığı, işbirliği ve onun doğasını kısa ve net bir şekilde anlatan yazısını Putnam, sosyal sermaye kavramına dayanak noktası olarak kullanmıştır. Hume'nin hikâyesi şu şekildedir:

“Senin mısırın bugün olgunlaşacak, benimkisi ise yarın. Bizim için en karlısı bugün senin mısırını toplarken benim sana yardım etmem, senin ise yarın benim mısırımı toplarken bana yardım etmen olur. Benim senin için iyi niyet beslediğim yok ve biliyorum ki sen de benim için pek az iyi niyet besliyorsun. Dolayısıyla ben senin için acı çekecek değilim, ama kendim için sana, mısır toplamakta, yardım etmeli miyim? Biliyorum ki hayal kırıklığına uğrayacağım ve biliyorum ki senin minnet duymanı beklemem boşuna. Ve böylece seni yalnız bırakıyorum mısır toplarken. Ve sen de aynısını bana yapıyorsun. Mevsimler geçiyor ve her ikimiz de ortak güvensizliğimizden ürün kaybediyoruz.”

Hume bu hikâyesiyle sosyal sermayeyi tanımlamaktadır. Ve hatta tanımlamanın dışında sosyal sermaye eksikliğinin doğuracağı olumsuz sonuçları vurgulamıştır. Kavramsal olarak bir içeriğe sahip olmasa da sosyal sermayenin izlerini görebiliyoruz (Tüzemen, 2013, s. 6).

Sosyal sermaye kökleri itibariyle 19. Yüzyıla uzansa da kavramsal anlamda ilk defa 1916 yılında Lyda Judson Hanifan tarafından kullanılmıştır. Hanifan, toplumun eğitime olan desteğini ve ailelerin okul performansını artırmadaki rolünü sosyal sermayeye dayanarak

açıklamıştır (Keleş, 2012, s. 9). Hanifan, sosyal sermayeyi toplumu oluşturan bireyler, aileler ve gruplar arasında oluşan iyi niyet, sosyal ilişkiler, dostluk ve karşılıklı sempati olarak tanımlamıştır (Kitapçı, 2017, s. 80). 1956 yılında J.Seeley, A.Sim ve E.Loosely tarafından hazırlanan “Crestwood Heights: A Study of the Culture of Suburban Life” isimli çalışmada eyalet başkanlarının yükselişinin sosyal sermaye ile açıklanması ile sosyal sermaye kavramı ikinci kez gündeme kırk yıl sonra gelmiştir. Jane Jacobs 1961 tarihli “The Death and Life of Great American Cities” adlı çalışmasında şehirlerdeki komşuluk ilişkilerinin temelini sosyal sermaye ile oluştuğuna işaret etmektedir. Coleman sosyal sermaye kavramını literatüre sokan ilk kişinin iktisatçı Glenn Loury olduğunu ileri sürmektedir (Şan & Şimşek, 2011, s. 93-94). Bir ekonomist olan Loury, 1977 yılında, beşeri sermayenin anlaşılabilmesi için sosyal sermaye kavramının da bir sermaye çeşidi olarak analiz edilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Uğuz, 2010, s. 23). Sosyal sermaye kavramı birçok düşünür tarafından üstü kapalı bir şekilde ele alınsa da kavramın asıl önemi 1980’li yıllarda Bourdieu ile anlaşılmiş (Uğuz, 2010, s. 24) ve sosyal sermaye kavramının ilk kuramsal sosyolojik analizi Pierre Bourdieu tarafından yapılmıştır (Şan & Şimşek, 2011, s. 94). Sosyal sermayenin ilk kaynağı kabul edilen Bourdieu, sosyal sermayenin sınıfsal boyutlarına, bağlamsal içeriğine vurgu yapmıştır. Sosyal sermaye hakkında çalışan diğer teorisyenlere nazaran daha derin yorumlarda bulunmuştur. Sosyal sermayeyi, sembolik ve ekonomik sermayeden ayrı tutarak anlamını daraltmıştır (Fine, 2007, s. 568). Daha sonra Coleman, Putnam ve Fukuyama ile birlikte kavramın popülerliği artmıştır. Sosyal sermaye kavramına dayanışmacı, köprü kuran ve bağlantı kuran çeşitleri ile farklı bakış açıları geliştirilmesine Robert Putnam, Michael Woolcock, S. Adler ve Seok-Woo Kwon, Ronald S. Burt, M. Granovetter, Nan Lin gibi kuramcılar katkı sağlamıştır.

1.3.Sosyal Sermayenin Temel Unsurları

Sosyal sermaye kavramının birçok tanımı olmasına rağmen çoğunluğun temel aldığı üç unsur bulunmaktadır. Bunlar güven, normlar ve sosyal ağlardır. Toplumdaki ve kişiler arası ilişkilerdeki güven düzeyi, yazılı ya da yazılı olmayan bütün toplumsal normlar ve iletişim ağlarının niteliği sosyal sermayenin genel boyutları hakkında fikirler edinmemizi sağlamaktadır.

Sosyal Sermayenin ilk unsuru **Güven**'dir. Güven, literatürde tartışmalı bir yere sahip olsa da, Putnam, Bourdieu, Coleman ve Fukuyama gibi düşünürler tarafından sağlıklı bir sosyal sermayenin ön koşulu olarak ele alınmasında fikir birliği oluşturulan sosyal sermaye unsurudur (Field, 2008, s. 91). Kişisel maddi çıkarlara rağmen, kişilerin vermiş oldukları sözlerle tutarlı davranmaya, bu tutarlı davranışa olan inanca "güven" diyebiliriz. Karşı tarafın belirli bir şekilde davranacağına dair bir kanaat ya da iyimser bir beklenti olarak ele alabileceğimiz güven, gerek ikili ilişkilerde gerekse kurumlara karşı sosyal sermayenin temel unsuru olarak değerlendirilmektedir. Sosyal sermayenin kökleri güvene tutunmaktadır. Üyeleri arasında azıcık dahi olsa bir güven olmayan kurum düşünülemez. Bu yüzden güven, sosyal sermayenin zorunlu bir koşulu ve başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Bir sosyal grubun güven seviyesi ne kadar yüksekse sosyal sermayesi de o denli yüksektir diyebiliriz. Güven, güveni tetikler. Sosyal sermaye "tükettiğinden daha fazla yakıt üreten bir reaktör" gibi, güven üreten koşulların ortaya çıkması için güveni kullanır. Dolayısıyla daha çok güven üreten bir sosyal sermaye motorunun yakıtı güven olacaktır. Putnam'ın belirttiği gibi sosyal sermaye unsurlarının kendi kendilerini pekiştirmesi ve birikerek çoğalması güven sayesinde. Yani güven sosyal sermayenin bir ön koşulu olduğu kadar diğer yararların elde edilmesini de mümkün kılan bir unsurdur (Keleş, 2012, s. 32-33-34). Sosyal sermayenin yüksek olduğu toplulukların temeli, karşılıklı güven ve bu güvenin altında yatan bir takım ahlaki duygulara ve normlara dayanır. Bu normlar, adalet, din gibi değerler olabileceği gibi davranış kodları ve günlük pratiklerde olabilir. Bu noktada güven ile işbirliği sağlanan toplumlarda sosyal sermaye artacaktır (Devamoğlu, 2008, s. 23). Arrow, "fiilen zaman alan tüm işlemler, özünde bir güven unsuru içerir. Dünyadaki geri kalmışlıkların çoğunun karşılıklı güvenden yoksunlukla açıklanabileceği makul biçimde iddia edilebilir." Şeklindeki açıklamasıyla sosyal sermayenin iktisadi kalkınmaya da katkısı olduğunu belirtmiştir (Keleş, 2012, s. 35). Putnam'a göre sosyal sermaye kolay oluşmamaktadır. Sosyal sermayenin unsuru güven, kullanıldıkça artmakta, kullanılmadığında ise aşınmaktadır (Aslan, 2016, s. 188). Güveni sosyal ağlar, kolektif değerler ve kültürel gelenekler gibi sosyal sermaye türlerinin oluşumu için bir şart olarak kabul edip onları etkileyen önemli bir unsur olarak tanımlayan (Çekiç, 2012, s. 182) Fukuyama, aynı şekilde güven düzeyinin ortamın koşullarına göre ya da farklı toplumlarda zamanla değişebileceğini vurgulamıştır. Bununla beraber dünya çapında yapılan güven

araştırmalarına göre batı toplumlarının doğu toplumlarına göre, zenginlerin fakirlere göre, Protestanların Müslüman ve Katoliklere göre genel güven algısının yüksek olduğu grlmştir. İlk kategoridekiler, tanımadıkları insanlara diğer kategoridekilere kıyasla daha kolay güvenmektedirler (Aslan, 2016, s. 188).

Sosyal sermayenin ikinci önemli unsuru **Normlar**'dır. Normlar bir toplumdaki yazılı olmayan kurallar içeren değerler bütünüdür. (Keleş, 2012, s. 31) Her Şeyden te değerler, kültürleri birbirinden ayıran, yaşamını sürdüren kişilerin parçalanmasına engel olan, birlikteliği sağlayan, pekiştirici ve kaynaştırıcı unsurlardır. Sosyal açıdan bakıldığında değer insanın toplum içindeki hareket tarzını belirler (Avcı, 2007, s. 21). Normlar ile ortaya çıkan değerler bütünü sosyal sermaye üretimini destekler. Putnam'a göre normlar; herkeste kurallara uyulması konusunda beklenti oluşturacak, bu beklenti ile hem kolektif yaşam hem de sosyal sermaye üretimi ve sürdürülmesi kolaylaşacaktır. Coleman'a göre normlar güçlüyse, toplumda üretilen ve sürdürülebilen sosyal sermaye de güçlü olacaktır. Coleman'ın ağ kapalılığı kuramına göre bir ağ ne kadar kapalıysa paylaşılan normlarda o kadar fazla olacak ve ağdaşların birbirlerine olan güveni artacaktır. Böylece sosyal sermaye üretimi artacaktır (Keleş, 2012, s. 31-32). Ayrıca normların sağladığı informel bir sosyal kontrolden bahsedebiliriz, bu durum formel kontrol biçimi olarak yasal yaptırımlara olan ihtiyaı da azaltmaktadır (Aslan, 2016, s. 186).

Sosyal sermayenin üçüncü önemli unsuru **Sosyal Ağlar**'dır. İnsanlar herhangi bir konuda yardıma ihtiyaç duyduda genel olarak resmi sisteme başvurmak yerine tanıdıklarıyla konuşmayı tercih ederler. Güvenilir bir arkadaş, aileden birileri ya da tanıdıklarla iletişime geçmek bürokrasiyle uğraşmaktan daha az streslidir. Ayrıca daha hızlı ve iyi sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu nedenle insanların iletişim ağları önemlidir. Klişe bir söze göre 'ne bildiğin değil, kimi tanıdım' önemlidir (Field, 2008, s. 3). Sosyal ilişki ağları güven ve normların oluşturulmasında temel olarak görülmektedir. Sosyal ağlar diğer unsurların etkinliğini yükselterek, ağ içindeki kişiler arası bilgi akışını ve ağın etkinliğini artırmaktadır. Ayrıca ağ içindeki diğer insanlar arası etkileşimle ortaya çıkan güven olgusu da sosyal ağların etkinliğini olumlu bir Şekilde etkilemektedir (Keleş, 2012, s. 29). İletişim ağları, insanların hedeflerini sürdürmelerine izin veren, aynı zamanda toplumu bir arada tutmaya yardımcı geniş ilişkiler ve normlar grubunun bir parçasıdır. İletişim ağlarına üyelik ve ortak değerler sosyal sermaye kavramının temelinde yer

almaktadır (Field, 2008, s. 4). Ağlar sayesinde insanlar birbirleriyle işbirliği oluşturabilir ve böylece sosyal uyum kolaylaşmış olur. Ağların etkinliği ve yoğunluğuyla sosyal sermayenin niteliği de ortaya çıkmaktadır (Aslan, 2016, s. 186). Sosyal ağlar sayesinde verimli ortam, güven ortamı ve paylaşılan değerlerin gelişmesini destekleyen bir ortam ortaya çıkar. Grup üyeleri arasında tekrar tekrar dönen etkileşim sayesinde bilginin itibarı artar. Jack ve Mouzas'a göre sosyal sermayenin öteki ile ilgisi vardır; çünkü sosyal sermaye ötekini öğrenme, öteki ile deneyim geliştirme ve öteki olana güvenmeyi içerir (Keleş, 2012, s. 30). İnsanlar size yardım etmek gibi bir zorunluluk hissetmiyorlarsa, onları tanıyarak yeterli değildir. Eğer insanlar birbirine yardım edecekse, kendilerini karşısındaki kişiye yakın hissetmeleri, karşı taraf ile ortak bir şeylerin olduğunu bilmeleri gerekmektedir. Eğer ortak değerleri paylaşıyorlarsa, aynı hedeflere ulaşmak için birlikte hareket etme olasılıkları yüksek olacaktır (Field, 2008, s. 3). Toplumun ortak değerler etrafında bütünleşmesini sağlayan güven, ağlar sayesinde transfer edilir ve yayılır. Bu iletişim ağında oluşturulan güven ile gerçekleşen bilgi akışı ve etkinliği kontrol maliyetlerini azaltır ve görülecek işlemleri kolaylaştırır (Aslan, 2016, s. 187). Sosyal sermaye kişilerin grup içindeki ve dışındaki insanlarla olan ilişkilerini gösterir. Bu aynı zamanda kurumların da sermayesidir. Bu nedenle sosyal sermaye, karşılıklı çıkar odaklı uyumlu çalışma ve işbirliği sağlayan sosyal ağların bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal ağlar sınırsız ölçüde genişlemeye açık olmakla beraber güce, bilgiye ve diğer ağlara ulaşmada bir kaynak görevi görmektedir. Bu özellikleri dolayısıyla sosyal ağ ilişkileri sosyal sermaye açısından kişinin sahip olabileceği en değerli kaynaklardan biridir (Keleş, 2012, s. 30).

1.4.Sosyal Ağ Kuramları

Sosyal sermayenin kuramsal çerçevesi sosyal ağlar çevresinde gelişmiştir. Sosyal ağ kuramlarını Granovetter'in Zayıf Bağların Gücü Kuramı, Burt'un Yapısal Boşluk Kuramı, Coleman'ın Sosyal Kapalılık Kuramı ve Lin'in Sosyal Kaynaklar Kuramlarıyla incelemek mümkündür (Özdemir, 2008, s. 83).

Coleman'a göre toplumsal ağların kapalılığı toplumsal yapıda güvenilirlik yaratır (Coleman J. S., 2010, s. 98). Coleman'ın (1988) Ağların kapalılığı kuramı sosyal yapı içindeki yükümlülük, beklentiler ve toplumsal normlarla ilişkilidir. Çok önem arz eden güvenin de istenilen düzeyde gerçekleşebilmesi için ağların kapalılığı gereklidir. Öte

yandan bu durum gruptaki çeşitlenmeyi azaltmaktadır. Kapalılık durumu kişilerin düşünce ve davranışlarına da yansımaktadır. Böylece kapalılık beraberinde mevcut durumu güçlendirmektedir. Ağların kapalılığının dostlar arasında oluşabilecek yeni ilişkilerin zayıflamasını engellediği görülmektedir. Güçlü ilişkiler, güvenin en üst düzeye çıkmasını sağlamaktadır (Sargut, 2006, s. 7). Özetle; Coleman bir sosyal grubu oluşturan içsel bağların yoğun olmasının başka bir deyişle sosyal ağın kapalı olmasının o grubun sosyal sermayesini artıracaklarını ileri sürmektedir. Bu durum Burt ve Granovetter için tam tersi şeklindedir. Onlara göre gevşek ve birbirini tekrarlamayan ağların olduğu yapıda yeni bağlantıların doğması sebebiyle sosyal sermaye daha yüksek olacaktır.

Granovetter, sosyal sermaye kavramını hiç kullanmamaktadır. Buna rağmen, bir kişinin birebir ilişkisi olduğu başka kişinin diğer gruplarla ilişkisinden doğan zayıf bağların, kişisel amaçlarına ulaşmasını ve hatta toplumsal bütünleşmenin sağlanmasını kolaylaştırdığını ileri sürmektedir (Özen & Aslan, 2006, s. 135). Granovetter, zayıf bağların gücü kuramıyla, zayıf bağları teorik çerçevede ilk inceleyenler arasındadır. Zayıf bağlar, bireyin hedeflerine yönelik eylemleri için daha etkin bir sosyal sermayeye ulaşılmasına olanak tanır. Herhangi bir sosyal ortamda bulunan kişiler, zamanla ortamdaki diğer kişilere benzemeye başlar ve buna kişilerin sahip oldukları bilgi de dâhildir. Bu bilgiler aynılaştıkça farklı bilgilere ihtiyaç duyulur. Ve kişilerin kendi sosyal ortamları dışında bu bilgiyi bulma olasılıkları oldukça fazladır. Diğer sosyal ortama ulaşmak için birey iki ortam arası köprü kuran bağlara ihtiyaç duyacaktır. Bu farklı iki bağı birleştiren ise zayıf bağlar olacaktır. Granovetter, köprü kuran iki kişi arasındaki bağın zayıf olduğunu; çünkü her bireyin farklı sosyal ortamda olacağını ileri sürmektedir (Özdemir, 2008, s. 83).

Uzzi (1996;1999) ilişkiler hakkında sıklık ve nitelik açısından bir ayrışma yapmıştır. Yerleşik ilişkilerin tersine zayıf bağlardan oluşan ilişkilere kol mesafesi ilişkiler ismini vermiştir. Kol mesafesindeki ilişkileri, zayıf ve seyrek ilişkilerin olduğu ağlar olarak tanımlamaktadır. Güçlü bağları temsil eden uzun zamanlı ilişkiler ve birbirini tanıyan insanların devam eden ve sürekli ilişkisi kol mesafesi bağlar kapsamında değildir. Kol mesafesindeki bağların en önemli özelliği pazardaki heterojen nitelikli bilgilere erişme fırsatı sağlamasıdır. Kişiler kol mesafesindeki bağları, yeni fırsatlar bulmak için kullanmaktadır. Burt (1992) kol mesafesindeki ilişkilerin, işletmelerde en yüksek kazanç

sağlayan stratejik nitelikte bir bağ olduğunu savunmaktadır. Zayıf bağlar yeniliğe ulaşma ve yeniliğin dolaşımı bakımından önemlidir (Tunçay, Özer, & Tozkoparan, 2015, s. 75). Burt'un yapısal boşluk kuramına göre sosyal ağlar bağlamında bakıldığında sosyal yapı içinde boşluklar görülmektedir. Bu boşluklar gruplar arası tampon vazifesi görmektedirler. Yapısal boşluğun her iki tarafında yer alan bireyler birbirlerinden farklı bilgi akımlarıyla ilişkilidirler. Her iki taraftaki bilginin içeriği farklı olduğundan, yapısal boşluğu aşabilen bilgi karşı taraf açısından yeni ve önemli olma özelliğine kavuşacaktır. Burt'e (2004) göre bir sosyal yapıda oluşan boşlukların yakınında bulunan kişiler köprü oluşturabilecek bir ilişkiye sahipse bu durum farklı bilgiler içeren rekabetçi bir fayda sağlayacaktır. Yapısal boşluğun iki yanındaki aktörleri bağlayan köprünün temeli zayıf bir bağlantıya dayanmaktadır. Bu zayıf bağlantı önemli bir güce işaret etmektedir. Yapılan araştırmalarda (McPherson, Popielarz ve Drobnic, 1992) bu zayıf bağların grup oluşumunda en büyük değişim kaynağı olarak ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Yapısal boşluk temelinde zengin sosyal ağlara erişimi olan bireylerin daha fazla olanak sağlama bakımından bilgiye, denetime ve ulaşılabilirliğe sahip oldukları görülmektedir (Sargut, 2006, s. 5). Burt'un yapısal boşluk kuramı, sosyal bir yapıda birbirini hiç tanımayan kişiler arasında köprü görevi üstlenen aktörün elde ettiği bilgi ve kontrol avantajları ile sosyal sermayeyi tanımlamaktadır. Burt'a göre ağ yapılarının bilgi ve kontrol gibi iki önemli yararı bulunmaktadır. Kişiler ağlar sayesinde tek başlarına ulaşabildikleri bilgiden daha fazlasına ve daha kısa zamanda ulaşabileceklerdir. Kişilere gelen bilgiler, hem ağı süzgecinden geçer hem de bireyler hakkında diğerlerine gidecek bilgileri yönlendirir ve düzenler. Bilgiye ulaşmanın yanında, birbiri ile bağlantısı olmayan kişiler arasında köprü kurması kontrol faydası sağlamaktadır. Bu bireyler, köprü vazifesi gören aracı kişi ile iletişim kurmaktadır, bu durum ise aracıya kontrol avantajı sunmaktadır (Özdemir, 2008, s. 84). Burt, sosyal sermayeyi, "aracılık fırsatlarını gerçekleştirmek amacıyla kullanılan bir fonksiyon olarak görmektedir" (Tunçay, Özer, & Tozkoparan, 2015, s. 75).

Nan Lin, Sosyal Kaynaklar Kuramında sosyal ağın özellikleri ve yapısı konusunda asıl belirleyici etkenin bireyin ulaşmak istediği amaç olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin; kişinin istediği önemli bir bilgiye ulaşmak ise yapısal boşluk veya zayıf bağlardan yararlanabilir ancak karşılıklı güven ve işbirliği oluşturulmak isteniyorsa yakın, sıkı ve kapalı bir ağ daha faydalı olabilmektedir. Bu kuramın üzerinde durmuş olduğu bir başka nokta ise kişilerin bulunduğu pozisyon ve ilişki kurdukları pozisyondaki kişilerin

ulaşacağı kaynakları da doğrudan etkilemesidir. Lin ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, kişiler iş arama sürecinde iken aracı koydukları kişinin statüsü ne kadar yüksekse bulunan işin de sosyo-ekonomik statüsünün o kadar yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bireylerin eğitim düzeyi ve ailesinin statüsü de köprü oluşturacak kontağın da statüsünü etkilemektedir (Özdemir, 2008, s. 84). Lin'in ifade ettiğine göre benzerleriyle ilişki kuran güçlü bağlar homojen ağlar oluştururken; zayıf bağlar farklı sosyal ve kültürel geçmişe sahip insanları bir araya getirmektedir. Ayrıca Lin, farklı tipteki sosyal sermaye türlerinin doğurduğu kaynak ve amaçların çeşitlerini karşılaştırır. Ona göre güçlü bağlar, kuralcı ve kimlik temelli hedeflere ulaşmak için benzer kaynaklara sahip aktörleri bir araya getirirken; zayıf bağlar yeni kaynaklara ulaşımı sağladıklarından amaca daha etkili bir şekilde hizmet edebilirler (Field, 2008, s. 93).

Sosyal ağ kuramların en iyisinin hangisi olduğuna karar vermek doğru değildir. Çünkü her kuramın içinde sosyal sermayeye ve sosyal sermaye oluşturan faktörlere ilişkin farklı bakış açıları yatmaktadır. Yani sosyal sermaye amaca özgü ortaya çıkabilmektedir; bir amaç için faydalı sonuçların çıkması başka bir amaç için mümkün olmayabilir. O nedenle tek bir kuramın bakış açısıyla sosyal sermaye kavramını değerlendirmek mümkün olmamaktadır. Kavrama ve kavramın öneminde de bir takım eksikliklere neden olabilmektedir (Özdemir, 2008, s. 84). Sonuç olarak; kişinin hayatının farklı dönemlerinde farklı sosyal sermaye çeşitlerine erişebilmesi, kişinin yaşam kalitesi için çok önemli olabilir (Field, 2008, s. 97).

1.5.Sosyal Sermayenin Farklı Analiz Düzeylerine Göre Tanımları

Farklı disiplinler çerçevesinde şekillenen sosyal sermaye kavramı, her disiplin tarafından farklı boyutlarda ele alınmıştır. Ekonomik yazın, sosyal sermayenin kalkınmaya katkısı üzerinde durmuş, hangi oranda katkı sağlayacağını incelemiştir. Siyasal bilimler alanı, insan davranışını şekillendirmede kurumların politik ve sosyal normların etkilerine odaklanmış, etkili bir yönetim için olması gerekenin üzerine eğilmiştir. Sosyolojik yazının merkeze aldığı özellikler ise sosyal örgütün güven, karşılıklılık ve sosyal ağlar çevresinde şekillenmektedir. Sosyolojik yazında sınırlı da olsa sosyal sermaye, toplumsal birlik ve bütünlüğü sağlayan, dayanışma ve kalkınmaya katkısı olan unsur olarak ifade edilmektedir (Şan & Şimşek, 2011, s. 99). Son yıllarda iktisat disiplininde gelişmenin temelindeki ekonomik olmayan kaynaklara önem verilmiş, bireyin sosyal yönü ön plana

çıkarılmıştır. Bu süreçte ekonomi ve sosyoloji disiplinini bir araya getiren çalışmalara ağırlık verilmiştir. Sosyal sermaye kavramı da sermayeyi parasal bir değer olmanın ötesine taşımıştır (Kitapçı, 2017, s. 79).

Sosyal sermaye genel anlamda bireylerin, grupların ve toplumun tamamının ilişkilerinde yer alan bir kavram olmasına rağmen, son zamanlarda sosyologlar dışında ekonomist ve siyaset bilimciler gibi farklı disiplinlerden uzmanların da dikkatini çeken bir kavram olmuştur. Sosyal bilimlerin farklı alanları arasında köprü kurabilen sosyal sermayeye ilişkin birçok farklı tanım mevcuttur. Sosyal sermayeyi inceleyen araştırmacılar, tanımlama yaparken farklı analiz düzeyleri üzerinde farklı tanımlamalar yapmışlardır. Sosyal sermaye hem makro hem de mikro düzeyde bakış açılarıyla ele alınmıştır. Sosyal sermayeyi kamu malı olarak inceleyenler kavramı makro düzeyde ele almış, özel mal olarak inceleyenler ise mikro düzeyde ele almıştır. Putnam gibi sosyal sermayeyi sosyal örgütlerin, karşılıklı yarar için kullandıkları sosyal ağlar, sosyal güven ve normlar şeklinde kamu malı olarak tanımlayan teorisyenler sosyal sermayenin topluma doğrudan, bireye ise dolaylı bir şekilde faydası olduğunu iddia etmektedirler. Tam tersi sosyal sermayenin özel mal olduğunu savunan teorisyenlere göre sosyal sermaye bireye doğrudan, topluma ise dolaylı bir faydası olduğu görüşündedir. Örneğin Portes'e göre sosyal sermaye, aktörlerin sosyal ağlardaki üyelikleri ile yarar sağlama yeteneğidir. Sosyal sermayenin kamu ve özel mal olarak ayrılması ilk bakışta birbirinden farklı olarak görülmektedir; bunun nedeni her iki bakış açısında hem analiz düzeyi hem de sonuç olarak farklı varsayımlara dayandırılmasıdır. Buna rağmen iyi yönetildiğinde her iki bakış açısının beraber denge içinde işleyebileceği görüşü savunulmaktadır. Bu konudaki açıklamayı en iyi şekilde anlatan görüş Adler ve Kwon'a aittir. Sosyal sermaye ile ilgili tanımları inceleyerek, tanımları dışsal, içsel ve her ikisini de kapsayan üçüncü bir ayrım etrafında toplamışlardır (Özdemir, 2008, s. 82-83). Farklı bir yaklaşıma giden Putnam (2000) sosyal sermayeyi bağlayıcı ve köprü kurucu sosyal sermaye olarak ikiye ayırmaktadır. Bu ayrımın üzerine Woolcock (2000) birleştirici sosyal sermaye boyutunu da ekleyerek sosyal sermaye çeşidini üçe çıkarmıştır. Örgütsel sosyal sermaye, örgütteki sosyal ilişkiler ağı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca örgütteki sosyal ilişkileri yansıtan sosyal sermaye bazı çalışmalarda içsel ve dışsal; bazılarında sivil toplum ve kamusal sermaye; bazılarında yapısal ve kavramsal olarak sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye çeşitlerinden en çok kullanılan üç tanesinden bahsetmek mümkündür.

Bunlar dayanışmacı, bağlayıcı ya da bağ kuran, köprü kuran ya da aracı ve bağlantı kuran ya da birleştirici sosyal sermayedir (Tekin, 2019, s. 128). Nan Lin ve Mark Granovetter gibi bazıları, Putnam ve Woolcock'un geliştirdiğinden farklı olarak zayıf bağlar ve güçlü bağlar ayırmasına başvurmuştur (Field, 2008, s. 92). Güçlü bağlar; derin, duygusal derinliği yüksek ve sürekli bağlantıda olan yakın ilişkilerden türemiştir. Bu bağlar normların, güven ve dayanışmanın taşıyıcısıdır, uyum oluştururlar. Aktörler arası bilgi akışını hızlandırır, bilgiye ulaşımı etkilerler. Bu durum sosyal ve ekonomik hayatta bir takım avantajlara kapı aralamaktadır. Ancak güçlü bağların olumsuz bir özelliğinden bahsedecek olursak, bu bağlar kapalı yapıdadır ve çok güçlü bir ağ oldukları için toplulukları ayrılıkçı gruplara bölebilmekte, grup dışındakilerle ilişki kuramamaktadırlar. Söz konusu güçlü bağlar, birlikteliği ve uyumu yakaladıklarından dışlayıcı olabilmektedirler. Ağ içindeki kişilerin ağ dışındaki kaynaklara erişimini kısıtlayabilmektedirler. Zayıf bağlar; yüzeysel bağlantılar, mesafeli ve seyrek etkileşimlerden türemiştir. Güçlü bağların aksine bu tür bağlarda sosyal yapıdaki diğer üyelere gelen yaptırımlar ve baskı olmayacağından, hem bireyler daha fazla bilgiye ve kaynağa ulaşacak hem de çeşitlilikle yaratıcılığı beraberinde getirecektir (Uğuz, 2010, s. 70-71-72). Sosyal sermaye çalışmalarında hem güçlü bağlar hem de zayıf bağlar aynı derece öneme sahiptir. Çünkü bu bağlar sosyal sermayeyi başka bir ayrıma götürmektedir. Bunlar da güçlü bağların oluşturduğu dayanışmacı sosyal sermaye ve zayıf bağların oluşturduğu köprü kuran sosyal sermayedir (Uğuz, 2010, s. 74). Buradaki sınıflama ilişkilerin kapsamıyla alakalıdır. İlişkiler sadece aile, yakın arkadaş gibi dar bir çevre ile sınırlıysa dayanışmacı sosyal sermaye; ilişkiler daha uzak bireylere ve organizasyonlara uzanıyorsa aracı yani köprü kuran sosyal sermaye söz konusu olmaktadır (Kaya, 2011, s. 33). Putnam'a göre dayanışmacı sosyal sermaye geçinmek için, köprü kuran sosyal sermaye ise başarılı olmak için önemlidir (Field, 2008, s. 92). Burada ilişkilerin yönü dikkate alındığında yatay ve dikey bağlar söz konusu olmaktadır. Dayanışmacı ve köprü kuran sosyal sermaye yatay bağlarla kurulan ilişkilere vurgu yapmaktadır. Putnam'a göre yatay bağlardaki eşit statü ve güç toplumdaki işbirliğini kolaylaştıracaktır. Bu durum hem sivil toplumun oluşturulmasını hem de sosyal sermayenin sürdürülmesini kolaylaştıracaktır (Uğuz, 2010, s. 69). Dikey bağlar ise, asimetrik hiyerarşi ve bağımlılık ilişkilerinin oluşturduğu gruplardır. Bu da bağlantı kuran sosyal sermayeyi oluşturan bağ tipidir. Sosyal sermayeyi ilişkilerinin kapsamı

bağlamında Dayanışmacı, Köprü Kuran ve Bağlantı Kuran sosyal sermaye olarak üç biçimde ele alacağız.

1.5.1. Dayanışmacı Sosyal Sermaye

Dayanışmacı sosyal sermaye, kaynağı olarak toplumdaki sosyal ilişkileri düzenleyen değerler ve inançlara işaret eder ve güven kavramını ön plana çıkarır. Dayanışmacı Sosyal Sermaye kavramsallaştırmasının öncülerinden Fukuyama, güven kavramını sosyal sermaye ile özdeşleştirir ancak Coleman ve Putnam ise güveni sosyal sermayenin bir göstergesi ve unsuru olarak ele almaktadır. Dayanışmacı yaklaşımın baskın güven anlayışı, karşı tarafın içsel normlarının bilgisine dayalı bir güven türüne denk gelmektedir. Bu güven anlayışına göre, bir kişi diğerinin ahlaki normlara uyduğunu bildiği için kendisini istismar etmeyeceğini düşünür. Dolayısıyla Sosyal Sermaye, dayanışmacı anlayışta sosyal yapının özünde var olan ve sosyalleşme ile bireylerin içselleştirdiği kültürel bir özellik gibidir. Bu anlamda sosyal sermaye ve özdeşi güven kavramı toplumsal düzlemde sosyal yapıya içkin, verili ve statik bir varlık olarak ele alınmaktadır (Özen & Aslan, 2006, s. 136). Dayanışmacı sosyal sermaye, homojen gruplar arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Bu gruplar aile ve yakın arkadaşlıklar gibi içine kapalı sosyal bağlardan meydana gelir. Bu gruplarda kişiler güçlü yakınlıklar kurup ve topluluk bağına sahip çıkmaktadırlar (Kaya, 2011, s. 35). Dayanışmacı yaklaşımı anlatan anahtar kavramlar sosyal yapı, işbirliği ve ortak faydadır. Bu düzlemde dayanışmacı sosyal sermaye bir topluluktaki aktörlerin işbirliği içinde ortak amaçlara ulaşabilmesini sağlamaktadır. Bu çerçevede sosyal yapının özünde yer alan bu sosyal sermaye biçimi, adeta kültürel bir özellik haline gelir. Güven burada sosyal yapının bir parçası azalıp eksilmeyen sabit temsilcisidir. Bu nedenle toplumsal işbirliği ve güven de kendiliğinden var olduğu için kanıt aranmamaktadır. Sıklıkla eğitim başarısını yükseltme, iş arama maliyetini azaltma ve iş ilişkisinde görevi kötüye kullanma riskini azaltma gibi faydalarının görülmesi gibi aynı zamanda da sınırlıdır. Homojen nüfuslarda ortaya çıkar ve cemaat yapısı gibi bir nitelik taşır, bağlantıların güçlü olmasından dolayı mafyalık, uyuşturucu çeteleri, dışlayıcı politik mekanizmalar gibi örgütlü suç birimlerini de beraberinde getirebilmesi nedeniyle negatif yönleri de bulunmaktadır. Kısacası güçlü bağların olumlu ve olumsuz özellikleri bulunmaktadır (Uğuz, 2010, s. 75-76). Sosyal

sermayeyi dayanışmacı biçimiyle ele alan kişiler olarak James S. Coleman, Robert Putnam ve Francis Fukuyama'nın görüşlerine yer verilmiştir.

Coleman, sermayeyi üç farklı biçimde ortaya koyar. Bunlar fiziksel sermaye, beşeri sermaye ve sosyal sermayedir. Fiziksel sermayeyi eşyada değişiklik yapmak olarak tanımlar. Beşeri sermayeyi insanların yetenek ve kapasitelerinin artırıldığı sermaye ve son olarak sosyal sermayeyi ise insanlar arasındaki ilişkilerin değiştirilerek oluştuğu sermaye olarak tanımlar. Coleman'a göre sermayenin bu üç formunda birbirine dönüştürülebilir ve nesillere aktarılabilir. Coleman'a göre "sosyal sermaye tek bir varlık değildir. Ortak iki özelliği olan farklı varlıkların çeşitlenmesidir: bunların hepsi bir sosyal yapının bazı düzlemlerinden oluşmuşlardır ve bu yapının içindeki bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaktadırlar." Burada Coleman sosyal sermayenin toplumun yapısının bir getirisi olduğunu ve sosyal yapıların sosyal sermayeyi üretmede kolaylıklar sağladığını düşünmektedir (Uğuz, 2010, s. 32). Coleman'a göre sosyal sermaye işlevi ile tanımlanır. Tek bir birimden değil farklı birimlerin karışımından oluşur. Bu farklı birimlerin iki ortak özelliğinden biri bunların hepsi toplumsal yapıların bazı özelliklerinden meydana gelirler. İkincisi aktörlerin belli eylemlerini yapı içinde kolaylaştırır. Sosyal sermaye verimlidir (Coleman J. S., 2010, s. 82-83). Sosyal sermayenin işlev olarak tanımlanması, toplumsal yapının aktörlere çıkarlarını elde etmesi için fayda sağlayacak kaynağı tanımlamasıdır. Sosyal sermayenin işlevselliği, hem bireysel aktörler düzeyinde farklı sonuçları açıklamada hem de mikro-makro geçişlerin ortaya çıkardığı detayları atlayarak geçişler yapmada yardımcı olur. Coleman'ın iddiasına göre örneğin; çalışma gruplarında oluşan sosyal sermayeyi öğrencilerin devrimci faaliyetlerinde kullanabileceklerini, bu tarz grupların bireysel protestodan örgütlü başkaldırıya geçebileceklerini söylemiştir. Bireyler için yararlı sermaye kaynakları oluşturabilecek sosyal ilişkiler için; yükümlülükler, beklentiler, yapıların güvenilirliği, bilgi kanalları, normlar, fiili yaptırımlar gibi bir takım ilişki durumları ortaya çıkmaktadır. Yani eğer X kişisi Y kişisi için bir şey yapar, Y'nin gelecekte kendisine karşılıklı bulunacağına güvenirse bu durum X kişisinde beklenti Y kişisinde ise yükümlülük yaratacaktır (Coleman J. S., 2010, s. 87-88-89).

Sosyal sermayeyi işbirliği üzerinden açıklayan Coleman, yalnızca onu gerçekleştirmek için çaba harcayanların ortaya koyduğu ve onların faydalanabileceği şekilde değil yapının bütün parçalarının faydalanabileceği mükemmel bir "kamusal mal" olarak betimler

(Uğuz, 2010, s. 33-34). Bir topluluğun sosyal sermayesinin oluşmasındaki en önemli norm kuralı kişisel çıkarların değil toplumsal çıkarların göz önünde bulundurulmasıdır. Böylece henüz olgunlaşmamış toplumsal hareketlerin gelişimini kolaylaştırır ve insanları kamu yararına çalışmaya yöneltir. İster içselleştirilmiş olsun isterse dışsal ödüllerle desteklenmiş olsun bu normlar, kamusal problemlerin üstesinden gelmede önemli rol oynarlar (Coleman J. S., 2010, s. 94). Böylece Coleman sosyal sermaye kavramını sadece güçlülerle sınırlamaz, fakirlere ve kenarda kalmış topluluklara da ciddi yararlar sağlayan bir kavram haline getirir (Uğuz, 2010, s. 34).

Sosyal sermayeyi dayanışmacı boyutuyla ele alan bir diğer isim olan Robert Putnam'a göre topluluklar sosyal sermaye stokuna sahiptir, bireyler değil. Bu nedenle Putnam, sosyal sermayenin bölgesel ve ulusal çapta ekonomik kalkınmayı ve demokratik kurumları nasıl etkilediğiyle ilgilenir (Uğuz, 2010, s. 35). Putnam sosyal sermayeden bahsederken “güven, normlar, iletişim ağları gibi toplumun etkinliğini koordine edilmiş eylemlerle kolaylaştıran sosyal organizasyonların özelliklerine gönderme” yapmaktadır (Field, 2008, s. 43). Putnam'ın teorisi kolektif eylemleri kolaylaştıran sosyal ağlara nasıl dâhil olunacağı konusuna odaklanmaktadır. Onun teorisini diğer teorisyenlerden ayıran kolektif eylemlerdir, bireysel eylem ve amaçlar değildir. Sosyal sermaye için işbirliği olasıdır, karşılıklılık ve aktörlerin ağlarda bir araya gelip etkileşim içinde olmaları önemlidir (Uğuz, 2010, s. 36). Putnam'a göre sosyal sermaye teorisinin ana fikri, sosyal iletişim ağlarının bireylerin ve grupların verimliliğini etkileyen bir değeri olduğudur. Terimin kendisini bireyler arasındaki iletişim ağları ve bu ağlardan ortaya çıkan karşılıklılık ve güvenirlilik normları gibi bağlantılara vurgu yaparak tanımlamaktadır (Field, 2008, s. 45). Sivil katılım ve sosyal bağlantılar daha iyi okullar, daha hızlı ekonomik kalkınma, daha az suç ve daha etkili bir yönetim gibi sonuçlar ortaya koyar. Aynı zamanda çeşitli ve karmaşıktır. Birçok farklı alandaki sosyal bilimci, bu fenomenleri anlaşılır kılmak için 'sosyal sermaye' kavramında anlaştılar ve ortak bir çerçeve ortaya koydular (Putnam R. , Tek başına bowling: Amerika'nın azalan sosyal sermayesi, 2010, s. 124).

Putnam sosyal sermaye ve sivil toplum kavramlarını neredeyse eş anlamlı kullanmaktadır. Putnam'a göre bir toplumdaki sosyal sermayenin boyutu o toplumdaki sivil birliktelikler oluşturma ve ortaklık kurma becerilerinin dereceleriyle bağlantılıdır.

Dernekleşme ve ortaklık kurma kolektif normlar ve güven aracılığıyla çoğaltılmakta ve geliştirilmektedir (Uğuz, 2010, s. 38). Sosyal sermayenin yüksek olduğu toplumlarda hayat daha kolaydır. Öncelikle sivil katılım ağları genel görüşlerin güçlü normlarını besler ve sosyal güvenin ortaya çıkmasını sağlar. Böyle bağlantılar işbirliğini kolaylaştırır ve itibarı artırır böylece kolektif eylemin anlaşmazlıklarının çözülmesini sağlar. Sosyal etkileşimin yoğun olduğu ağlarda, ekonomik ve politik pazarlıklar daha güvenlidir. Son olarak yoğun etkileşim ağlarıyla beraber katılımcıların Ben'i Biz'e dönüşecektir. Bu da kolektif kazançlara yönelik kişilerdeki hevesi artıracaktır (Putnam R. , Tek başına bowling: Amerika'nın azalan sosyal sermayesi, 2010, s. 125-126). Sonuç olarak Putnam'ın sosyal sermaye yaklaşımına göre yurttaşlık katılımı ne kadar fazlaysa o toplumda sosyal sermaye de o kadar yüksek olacaktır (Uğuz, 2010, s. 38).

Bugüne kadar farklı tanımların hep sosyal sermayenin belirtileri üzerinden yapıldığını iddia eden Francis Fukuyama sosyal sermayeyi, iki ya da daha fazla aktör arasında işbirliği sağlayan somut gayri resmi norm olarak tanımlanmaktadır. Bu normlar mevcut insan ilişkileri içinde somut olmalıdır. Karşılıklılık normu bütün insanlar için geçerliken, gerçekleşmesi sadece yakın arkadaş çevresinde olan bir durumdur. Bu tanımlamaya göre sosyal sermaye ile ilişkili güven, ağ, sivil katılım vb. kavramlar gölge unsurlardır ve sosyal sermayeyi oluşturmazlar. Somutlaşmış normlar, gruplarda işbirliğine yol açmalı, böylece dürüstlük, bağlılık, güvenilir olmak, karşılıklılığın korunması vb. geleneksel bağlarla ilişkili olmalı, sadece sosyal sermayeyi oluşturmakla kalmamalıdır (Fukuyama, 2010, s. 143-144).

1.5.2.Köprü Kuran Sosyal Sermaye

Köprü kuran sosyal sermaye, ilişkilerin gücü temelinde ortaya çıkan zayıf bağlardan oluşmaktadır. Bu bağlar sayesinde oluşan sosyal sermaye aktörler arası köprü vazifesi görmektedir. Bu köprü kurucu vazife dışsal sosyal bağ ilişkileri doğurmaktadır. Aracı yani köprü kuran sosyal sermaye iş birliklerinden, tanışıklıklardan, farklı etnik gruplardan edinilen arkadaşlıklardan, arkadaşların arkadaşlarından oluşan daha zayıf, daha az yoğun ama daha çeşitli ve çapraz kesişen sosyal bağlardan türemektedir. Böyle elde edilen sosyal sermayede belirli bir toplumsal kimlik paylaşılmamaktadır. Bu ağ yapısına farklı çevrelerden gelen kişiler, kendi başlarına gerçekleştiremeyecekleri şeyleri gerçekleştirmek için daha öncesinde herhangi bir ilişkilerinin olmadığı ağlara girmekte

ve bu ağlarda ortak eylemlerde bulunabilmektedirler (Uğuz, 2010, s. 76-77). Kısaca köprü kuran sosyal sermaye, uzun süredir görüşülmeyen arkadaşlar gibi daha uzak ve daha az yoğunluktaki bağlantılara dayanmaktadır (Tekin, 2019, s. 131). Köprü kuran sosyal sermayenin aktif olarak kullanılması ilerleme kapasitesini artıracak kaynaklara ve bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır (Kaya, 2011, s. 36). Köprü kuran sosyal sermayenin odaklandığı nokta; bireylerin dışsal sosyal bağları ve bu bağlardan edindikleri sosyal sermayeyi, kendi faydaları için nasıl kullandıklarıdır. Dolayısıyla burada sosyal sermaye, kişinin dışsal ilişkilerinde oluşmakta ve amaçlarına ulaşmada kullandığı özel mal türünde bir kaynak oluşturmaktadır (Uğuz, 2010, s. 77). Bu yaklaşıma göre sosyal sermaye zaman içinde oluşan potansiyel ve soyut bir kaynaktır. Bu nedenle bu biçimde doğan sosyal sermayeden aktörlerin faydalanma durumları ölçülebilir ancak aktörlerin bu sermayeyi oluşturmak için gösterdikleri çaba bilinçli mi yoksa bilinçsiz mi bunu ölçmek mümkün değildir (Adler & Kwon, 2002, s. 22).

Köprü kuran sosyal sermayede güven, sosyal sermayenin kendisi değildir; sadece sosyal sermayenin oluşmasında katkısı olan önemli bir unsurdur. Bu anlayışta sosyal sermaye ya da güven unsuru verili değildir. Zaman içerisinde ve sosyal ilişkilerle oluşurlar, azalır ya da çoğalır. Köprü Kuran dışsal yaklaşımda güven kavramı daha çok kişisel ilişkilerle oluşur. Bu güven ilişkisel ya da süreç temellidir. Bu güven anlayışında kişiler ilişkilerini zedelememek adına birbirlerine güvenirler çünkü bu kişisel ilişkiler ile elde edilen bilgiler daha güvenilir ve ucuzdur. Ayrıca bu anlayışta aktörler zaman içerisinde birbirlerini test ederek güven oluşturmaktadır (Özen & Aslan, 2006, s. 137). Sosyal sermayeyi mikro düzeyde ele alan, özel mal olarak betimleyen Pierre Bourdieu, Loic Wacquant, W. E. Baker ve zayıf bağlara ve yapısal boşluklara odaklanan Ronald S. Burt, Mark S. Granovetter, Nan Lin'in görüşleri bu başlık altında ele alınmaktadır.

Pierre Bourdieu, teorik kavramlarda esnek ve birden fazla anlama sahip oldukları için kesin tanımlara imkân vermemektedir (Uğuz, 2010, s. 26). Sosyal sermaye, kurumsallaşmış karşılıklı tanışma ilişkilerinden oluşan uzun süreli bir gruba/ağa dâhil olma ile bağlantılıdır. Bu ağ kendi üyelerine çoğunluğun sahip olduğu sermaye desteğine referans sağlayan potansiyel kaynaklar kümesidir. Bu ilişkiler şekillendirmek ve bilgilendirmek için teminat altına alınarak toplumsal anlamda kurumsallaştırılabilir (Bourdieu, 2010, s. 60-61). Böylece belirli bir sosyal eylemcinin hacmi, bağlantı içinde

olduğu kişilerin her birinin sahip oldukları sermayenin hacmine bağlanır (Bourdieu, 2010, s. 62). Bourdieu, sosyal sermaye kavramını güç olarak tanımlamaktadır. Bourdieu'nun sosyal sermaye tanımı: “bir bireyin ya da grubun, kalıcı ilişkiler ağında, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır, yani böylesi bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamıdır.” Burada iki temel şeyden söz etmektedir. İlki “sosyal ilişkiler bireylere sahip oldukları ağlar aracılığıyla çeşitli kaynaklara erişme imkânı verir.” İkincisi “bu ilişkilerin miktarı ve kalitesi kişinin ulaşabileceği kaynakları etkiler.” Buna göre sosyal sermayenin miktarını etkileyen etmenler; harekete geçirilebilecek bağlantıların büyüklüğü ve bireyin sahip olduğu diğer sermaye çeşitleridir diyebiliriz (Uğuz, 2010, s. 28-29). Bourdieu'ye göre sosyal sermaye kendini yeniden üretir. Örneğin; iş bulmak için sosyal sermaye kaynaklarına başvurulduğunda, ekonomik, kültürel ve diğer sermaye türlerine ulaşma potansiyeli artar. Geniş bir sosyal bağlantı yelpazesine erişimi sağlanmış olur (Keleş, 2012, s. 20). Bir gruba üyelik ile sağlanan kârlar, bunu mümkün kılan dayanışma ve işbirliğinin temelini oluşturur. Bilinçli olarak amaçlansın ya da amaçlanmasın grup üyeliğinden kazanılan maddi kazançlar ve nadir olan ama itibarlı bir gruba olan ilişkiden sağlanan türdeki sembolik kazançlar, bunları güvenceye almak üzere örgütlenmiş kalburüstü gruplar için bile geçerlidir. İlişkiler ağı, kolektif ya da bireysel, bilinçli ya da bilinçsiz, kısa vadede ya da uzun vadede komşuluk, işyeri ve hatta akrabalık gibi doğrudan kullanılabilir toplumsal ilişkileri uzun ömürlü yükümlülükler içeren ilişkiler haline getirmeyi amaçlayan yatırım stratejilerinin ürünüdür (Bourdieu, 2010, s. 62-63). Bourdieu'ye göre sosyal sermaye bireylerin ekonomik sermayesini artırmada bir araçtır. Yani onun sosyal sermaye kavramını kullanmasındaki amaç; sosyal bağlantıların gücünü bir yatırım stratejisi işlevi olarak gördüğüne dikkat çekmektir. Her ne kadar böyle söylese de, ona göre sosyal sermaye elitlere aittir ve onların üstünlüğünü korumanın bir aracıdır. Ve ekonomik sermayeden de asla bağımsız değildir. Ayrıca sosyal ağlar ve bağlantıların bir yatırım stratejisi işlevi görmesi elit sınıf için geçerlidir. Bourdieu sınıfsal eşitsizlikleri açıklarken sosyal sermaye ile üretilen güçle bu eşitsizliklerin yeniden üretildiğini savunmaktadır. Ayrıca sosyal sermayeyi ona sahip olanlar için tehlikesiz görmektedir (Uğuz, 2010, s. 30).

Wacquant da Bourdieu ile aynı görüştedir. Bu yazarlara göre sosyal sermaye, “karşılıklı tanışıklık ve tanıma sonucu oluşmuş ve az çok kurumsallaşmış kalıcı ilişkiler ağ

düzenine sahip olmanın birey ya da gruba sağladığı gerçek ya da sanal kaynakların tümüdür” (Sargut A. S., 2006, s. 3). Knoke, sosyal sermayeyi, sosyal kişiler ya da grupların örgüt içinde ya da örgütler arasında diğer sosyal aktörlerin kaynaklarına ulaşmak için bağlantı oluşturdıkları ve harekete geçtikleri bir süreç olarak tanımlamaktadır. Burt ise sosyal sermayeyi arkadaşlar, iş arkadaşları ya da genel ilişkiler toplamının finansal ve insan sermayesi kullanmak için fırsatlar sunması şeklinde ifade etmektedir (Özdemir, 2008, s. 83). Burt, yapısal boşluk kuramını yazına kazandırmış kişi olarak sosyal sermayenin bireysel getirilerine odaklanmıştır. Ona göre sosyal sermaye avantajlarla ilgili bir metafordur. Avantajlar dediği toplumun ve bireylerin her türlü fikir ve ürünü takas ettiği bir piyasadır. Bireylere ve gruplara amaçlarını gerçekleştirmek için avantaj sağlayan sosyal yapı, bir sermaye türüdür. Burt’a göre sosyal sermayeyi ortaya çıkaran asıl mekanizma, kişiye farklı ve yeni kaynak sağlayabilecek ikinci ve üçüncü bireylerle kurulan bağlantı olacaktır. Bu bilgi ve kaynaklara erişim ağlarda bulunan yapısal boşluklarla sağlanmaktadır. Bu yapısal boşlukları dolduran aktörler, köprü rolünde ilişkiler ortaya çıkarmaktadır. Aktörün köprü konumu sayesinde bilgiye erişim ve bilginin kontrolü sağlanmaktadır. Köprü konumundaki bireyler, bağlantılarıyla rekabet üstünlüğünü ele geçirmiş olmaktadır (Ağcasulu, 2017, s. 120). Baker’de Burt gibi bireysel getirilere vurgu yapmaktadır. Sosyal sermayeyi belli sosyal yapılardaki bireylerin ilişkilerini çıkarları için kullandıkları bir kaynak olarak tanımlamaktadır. Kişilerin sahip oldukları bağlantılar, ulaşılabilir olası kaynakları ve bu kaynaklara yönelik fırsat ve sınırları belirlemektedir. Sosyal sermaye niteliksel olarak kişinin kendine yaptığı yatırım olarak görülürken, örgüt düzeyinde ise kolektif amaçlar doğrultusunda kazanılan artı değer olarak görülmektedir (Ağcasulu, 2017, s. 116).

Mark Granovetter ile Nan Lin’in terminolojisi zayıf ve güçlü bağlar üzerine kuruludur. Granovetter’in iş arayan gençler arasında yaptığı bir araştırmaya göre ailenin ve yakın arkadaşların belirgin olduğu firmalarda ya da meslek türlerinde güçlü bağlar iyi bir iş kaynağı oluştururken, zayıf bağlar farklı iş bulmada önemli olmaktadır (Field, 2008, s. 93). Lin sosyal sermayeyi aktörler arası ilişkiler sonucu ortaya çıkan ağlarda gömülü kaynaklardan elde edilen ve belli amaçlar doğrultusunda erişim sağlayıp harekete geçirilebilen yatırımlar şeklinde tanımlamaktadır. Tanımda vurgu yapılan üç öge gömülü kaynaklar, kaynaklara erişim ve kaynakların amaca yönelik harekete geçirilmesidir. Başka bir tanımında ise mevcut kaynakların korunması ve yeni kaynakların kazanımı ile

bireyin sağladığı fayda, gömülü kaynaklara erişebilen bireylerin sosyal ilişkilerine yaptıkları yatırım şeklindedir. Kısacası sosyal sermaye faydalanan aktör, grup ya da kişi düzeyine bakılmaksızın ilişkiler olduğu sürece mevcuttur (Ağcasulu, 2017, s. 123). Granovetter ve Lin'in, zayıf bağların gücüne vurgu yaparak geliştirdiği kuramlar "Sosyal ağ kuramları" başlığı altında işlenmiştir.

1.5.3.Bağlantı Kuran Sosyal Sermaye

Woolcock, sosyal ve ekonomik ölçeğin tamamının ilişkilerini kapsayan, bağlantı kuran sosyal sermaye olarak adlandırılan üçüncü bir dikey boyutu da dâhil etmek amacıyla yatay olarak gördüğü dayanışmacı ve köprü kuran ayrımını yapmıştır. Bağlantı kuran sosyal sermaye ile kişiler, kendi sosyal çevrelerinin dışındaki kaynak, fikir ve bilgilere erişebilirler. Bu görüşün toplumsal gelişme politikaları ve diğer yoksulluk karşıtı stratejiler için pratik bir öneme sahip olduğu söylenebilir (Field, 2008, s. 92). Bağlantı kuran sosyal sermaye farklı sosyal sınıflara ait kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini açıklamaktadır. Bu sermaye çeşidi ile hiyerarşik açıdan farklı grupların refaha, sosyal statüye ve güce erişimi sağlanmaktadır. (Tekin, 2019, s. 131) Woolcock'a göre bu sosyal sermaye çeşidi, siyasi seçkinler ve halk arasında ya da farklı sosyal sınıflardan kişiler arasındaki bağlar gibi sosyal statü ya da sınıfsal gücün farklı düzeylerinden kaynaklanmaktadır (Uğuz, 2010, s. 79). Toplumdaki dikey ağların birbirleriyle ilişkileri sonucu ortaya çıkan bağlantı kuran sosyal sermaye genel anlamda bireylerin güç ve yetkisi olan diğer bireylerle ilişkilerini içermektedir. Bu sosyal sermayeye örnek olarak yönetici- yönetilen ve idareci-çalışan arasındaki ilişkiler gösterilebilir (Tekin, 2019, s. 132).

BÖLÜM 2: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SOSYAL SERMAYE GÜCÜ

2.1. Türkiye’de Tarihsel ve Toplumsal Açıdan Sivil Toplum

Bir toplumun devlet alanı dışına taşan boyutlarda geniş ağ sistemine sahip olması, o toplumda sosyal sermaye rezervlerinin fazla olduğu anlamına gelmektedir. Devlet alanı dışına çıkan geniş ağlarda ağırlıklı olarak sivil toplum olmaktadır. Sivil toplum her zaman baskıcı yönetimlere karşı toplum tarafından bir özgürlük kapısı olarak ortaya çıkmıştır (Şan, 2007, s. 83). Sivil toplumu anlamak için köklerine bakmak gerekmektedir. Latince’de ‘civilis’ kelimesinden türeyen sivil; yurttaş, yurttaş hayatı ve yurttaş haklarını kapsamaktadır. Sivilden türeyen sivilize veya sivilleştirmek; bir topluluğu bir üst seviyeye yükselten gelişme olarak tanımlanır. Kelimenin daha gelişmiş olan Sivilizasyon; maddi, sosyal ve kültürel gelişmeye vurgu yapar (Yıldırım, 2004, s. 46). Sivil toplumun tarihsel serüveni incelendiğinde kavram her toplumun tarihsel gelişimine göre çeşitli tanımlarda ortaya çıkmıştır (Boşgelmez, 2012, s. 5-6). Sivil kelimesinin sözlük anlamı asker olmayan, üniforma giymeyen kişiyi ifade etmektedir. Ancak sivil kelimesinin sivil toplum olarak kullanımı bazı toplumsal ve siyasal olaylarla gerçekleşmiştir. 17. ve 18. Yüzyıllardan sonra sivil toplum kavramı doğa durumundan uygarlık durumuna geçme anlamında kullanılmıştır. Bir şehirli kavramına dönüşen sivil toplum, hürriyet, hak ve yükümlülükleri sembolize eden bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde sivil toplum askeri yönetimden arındırılmış anlamında kullanılmamaktadır. Sivil toplum, toplumun sivil niteliklerini öne çıkaran sosyolojik bir kavramdır (Özalp, 2008, s. 1). Sivil Toplum, devletin müdahalesi olmadan kişi ya da grupların kendi alanlarını düzenlemeleridir. Devlet otoritesi dışında kalan toplumsal ve ekonomik alanı nitelemek için kullanılır. Kendi ilkeleri ve kuralları doğrultusunda hareket eder (Yıldırım, 2004, s. 46). Sivil toplum esasında gönüllülük yatan, kendi kendini oluşturan, kendi ayakları üzerinde durmayı başaran, hukuksal bir düzenle veya bir ortak değerlerle sınırlı, devletten özerk, örgütlü toplumsal yaşam alanı olarak tanımlanır. Sivil toplum, devlet ile birey arasındaki münasebetlerin gerçekleştiği bir ara alan olarak da tanımlanmaktadır (Aslan, 2010, s. 262-263). Ayrıca en basit tanımıyla toplumun devlet dışında kalan bölümüdür. Sivil toplum, kendi başına özerk bir güçtür. Sivil toplum, devletin dışında ve devlete rağmen var olabilen bir yapının şekillenmesini

sağlayan güçtür (Banger, 2011, s. 5). Devlet iktidarını sınırlayan ama onu ele geçirmeye çalışmayan kurumsal temele dayanmaktadır (Yıldırım, 2004, s. 48).

Türkiye’de sivil toplum ve toplumsal hayatın diğer alanlarıyla ilişkisi oldukça karmaşık ve uzun bir süreci oluşturmaktadır. Dünya Bankasının 1997 yılında hazırladığı rapora göre Türkiye’de sivil toplum gönüllülük kavramı ile gelmiştir. Bu da yaklaşık 700 yılı kapsayan, Anadolu Selçuklulardan Osmanlı’ya kadar uzanan bir süreçtir. Anadolu nüfusunun kozmopolit yapısı, dini ve etnik çeşitliliği nedeniyle halka yönelik hizmetler vakıflar aracılığıyla yapılmıştır (Akatay & Harman, 2014, s. 242). Osmanlı döneminde sivil toplumu temsil eden kurumlar millet sistemi, loncalar, vakıflar, tarikatlar ve tekkelerdir. İdari açıdan devlete bağlı olsalar da 19. yüzyıla kadar varlıklarını sergilemişlerdir. 19. yüzyıldan itibaren kurumlar batılılaşma yolunda ilerlediği için devlet büyükleri modernleşmenin esas motor gücü olarak sivil toplum kuruluşlarını değil de bizzat devleti görmüşlerdir. Böylece sivil toplum canlılığını yitirmeye başlamıştır (Aslan, 2010, s. 261). 1925-1980 Cumhuriyet Türkiye’sinde kamusal yaşamın daralma evresinden bahsedebiliriz. Farklı olan medya, dernek, vakıf, sosyal hareket, parti veya sıradan herhangi bir sosyal oluşuma müsaade edilmemiş, kamusal yaşam üniterleştirilmiştir (Çaha, 1999, s. 61). Tek partili dönemin politik uygulamaları neticesinde gelişmeye engel teşkil ettiği için sivil toplumun içi boşaltılmıştır. 1980 yıllarında liberal politikalar ve demokrasi taleplerinin artışı ile sivil toplum popülerleşmeye başlamıştır (Aslan, 2010, s. 261). Sivil toplum kavramı, 1980 sonrası özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Bilge, 2012 , s. 117). Türkiye’de özel/kamusal alan ayrıştırılması ile ilgili en önemli gelişme ve dönüşüm 1980 sonrasında olmuştur. Bu dönem liberal görüşün tesiriyle kamusal alanda sivil yaşam alanı için de yer açılmıştır. 1980 sonrası devletçi olan zihniyet liberal paradigma ile karşılaşmıştır. Bu dönemde sadece siyasal aktörler değil, aydınlar ve hatta sıradan vatandaşlar da liberalizmle tanışmaya başladılar. Ve hatta sivil gruplarca liberalizm savunuculuğu yapıyordu. 1980’li yılların Türkiye’de ideolojilerin inişe geçtiği dönem olduğunu söyleyebiliriz. Sisteme kafa tutan ideolojiler inişe geçtiği gibi sistemin dayandırıldığı ideoloji de ciddi boyutlarda sorgulanmaya başlamıştır (Çaha, 1999, s. 64-65).

Türkiye’de son 20 yıldır sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının gelişmesine ve toplumsal farkındalığın artmasına katkısı olan üç dönüm noktasından bahsedilebilir. Birinci dönüm noktası 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen Habitat II toplantısıdır. Bu toplantı sivil toplumun örgütlenme boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir. Toplantıda sorunların çözümünde tek yetkilinin hükümetler olmayacağı bunun yanında devreye devlet dışı aktör olarak sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin girmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu da yönetim anlayışında köklü bir değişikliğe işaret etmektedir. İkinci dönüm noktası ise 1999 depremi sonrası yaşanan boşluk ve belirsizliğin sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ile doldurulmuş olmasıdır. Sivil toplum ve gönüllülük kavramı bu süreçte yaygınlaşmaya başlamıştır. Deprem ile birlikte STK’lar daha bilinçli ve işlevsel faaliyetler göstermeye başlamıştır. Üçüncü dönüm noktası ise Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci kapsamında, sivil toplum programları aracılığıyla çeşitli kaynakların aktarımı sağlanmış ve yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu süreç STK’ların kapasite gelişimine ciddi katkılar sağlamıştır (Akatay & Harman, 2014, s. 245-246).

Sivil toplum ülkemizde birçok ayrı anlam ve amaca hizmet içeren bir yapıda farklı ideolojik gruplarca kullanılmaya başlanmıştır. Ancak ülkemizde sivil toplumun çıkışı sivil ve devlet alanlarını, ilişkisini anlama ya da anlamlandırma odaklı olmamıştır. Türkiye’de insanlar, kendilerini ifade etmek, devlet otoritesinin baskısından kurtulmak ve benimsedikleri siyasal, kültürel ya da dinsel görüşlerin görünürlüğünü sağlamak amacıyla sivil topluma ilişkin taleplerde bulunmuşlardır. Bilge’ye göre ülkemizde sivil toplum anlayışının gelişmiş olduğu söylenemez. Bunun sebeplerinden biri devlet bir diğeri de sivil toplum kuruluşlarınca oluşturulan katı, dışlayıcı ideolojik belirlenmişliklerdir. Öncelikle sivil toplum kuruluşlarının talep ettiği hak ve özgürlüklerinin genişlemesine yönelik talepler devlet tarafından devlete yönelik tehdit olarak algılanmıştır. Böylelikle sivil toplum algısı etkinliği istenilen düzeyde olmamıştır. İkinci sebep olarak azımsanmayacak sayıda sivil toplum kuruluşunun, kendi içlerinde bile adil olmayan yapılanmaları, birbirleri ile ilişkilerindeki ideolojik, sosyal, ekonomik vs. konularından kaynaklı öteki söylemi içinde olmaları sivil toplum kavramının temel paradigmaları dışındadır (Bilge, 2012 , s. 117).

2.2. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Rolü

Sivil toplum alanı vatandaşlarla sınırlı değildir. Bir takım dernekler, vakıflar, platformlar ve sosyal ağlar örgütlenerek kurumsallaşmışlardır. Sivil toplum kuruluşlarının devletten bağımsız olması, gönüllülük esasına dayanması, toplum yararına hareket etmesi, toplumsal iyiden yana olması, yönetimin demokratik yollarla belirlenmesi gibi şartları mevcuttur (Banger, 2011, s. 5). Sivil toplum kuruluşları kâr amacı gütmeyen, toplum yararına çalışan, demokrasinin yararına devletten bağımsız hareket edebilen, bireylerin ortak amaçları bakımından değerlendirildiğinde siyasal açıdan kamuoyu oluşturabilecek etkinlikte bir örgütlenme türü olarak ifade edilebilir (Akatay & Harman, 2014, s. 2). Sivil örgütlenmelerin temelinde arkadaşlık, dostluk, gönüllülük, birlikte bir şeyler yapma duygusu ve kolektiflik gibi etkenler vardır. Bir güç birliği ve görevdeşlik içeren sivil toplum, insanların ayrı ayrı yapamadıklarını beraber yapmasıdır. Bu anlamda bir birlikteliği, dayanışmayı, gönüllülüğü temsil etmektedir. Bu tür kuruluşlar paracı ya da faydacı olmaktan ziyade idealist, gönüllü ve işbirliği yürütebilen insanlardan kadro kurmaktadır. Çünkü bazı işlerin üstesinden gelebilmek için bu gereklidir (Talas, 2011, s. 389).

Kendi aralarında çok fazla çeşitlilik gösterecekleri de sivil toplum kuruluşları dört temel üzerine inşa edilmişlerdir. Bunlar kâr amacı gütmemek, bağımsız olmak, gönüllülük, vizyon ve ideale sahip olmaktır. Sivil toplum kuruluşları, kişisel kâr ya da kazanç için faaliyet göstermezler. Sadece bu kurumlarda sürekli çalışan statüsündeki kişiler yaptıkları işin ücretini alırlar. Sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlık özelliği ise, siyasal iktidar karşısındaki bağımsızlığını ifade etmektedir. Bu bağlamda bu kuruluşlara devlet tarafından müdahale edilmemesi gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları, yasalar ve ilgili kurullarca denetlenebilmektedir. Bir diğer sivil toplum kuruluşu özelliği vizyon ve ideale sahip olmalarıdır. Amaçları ve buna bağlı değerler doğrultusunda faaliyet göstermeleridir. Aynı zamanda birçok dezavantajlı gruba da tercüman olabilmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının bir diğer ayırt edici özelliği ise gönüllülük temeline dayandırılmalarıdır. Sivil toplum kuruluşları içinde yer alması için kimseye baskı uygulanamaz (Akatay & Harman, 2014, s. 82). Gönüllülük, bireyin bir çıkar beklemeden ya da maddi karşılık beklentisi içinde olmadan yakınları dışındaki kişilerin yaşam kalitesini artırmak ya da toplumun geneline yarar sağlayacak hedeflere ulaşmak için,

sadece içinden geldiği ve doğru olduğuna inandığı için bir sivil toplum kuruluşuna destek olması şeklinde ifade edilebilir. Bir gönüllünün taşıması gereken en belirleyici özellik samimi bir şekilde “gönüllü” olmasıdır (Güder & Ösgd, 2006, s. 4). Sivil toplum kuruluşlarını faaliyetleri gönüllü faaliyetlerdir. İnsan kaynağı, bir ulusun gerçekliği ve bu bağlamda değerli bir hazinesidir. İnsan kaynağının gönüllü faaliyetler aracılığıyla geliştirilmesi, hem bireysel hem de toplumsal anlamda güven ve dayanışmanın güçlendirilerek çeşitli etkiler yapmasına olanak sağlamaktadır. Gönüllü yapılan faaliyetler, bireyin yetenek gelişiminde, yeni yaşam deneyimleri kazanmasında, değişik kurumları tanımada, değer yargılarının gelişmesinde, takım çalışmasını, yardımlaşmayı ve organizasyon yapmayı öğrenmesinde, en önemlisi özgüveninin artmasında önemli katkılar sağlama imkânı verir. Bireyler gönüllü faaliyetlere katılarak aidiyet hissi yaşarlar ve hayatlarına bu şekilde yön verirler. Gönüllülük, bireylerin yaşamış oldukları toplumda söz hakkı almalarının bir yoludur. Özellikle genç bireyler için gönüllülük, iyi bir öğrenme yoludur. Gençlerin gönüllülük ile elde ettiği kişisel beceri ve yetkinlikler, mesleki gelişimlerine de katkıda bulunarak iş bulmalarını kolaylaştırabilmektedir. Kişilerde gönüllü olma nedenleri olarak sivil toplum kuruluşlarında insan kaynağı ihtiyacını karşılama, toplumsal sorumluluğunu yerine getirme, toplumsal bir ihtiyaca aktif katılımcı olarak çözüm bulma gibi toplumsal; sosyalleşme, belirli bir konuda deneyim kazanma, kendini iyi hissetme, beceri paylaşımı, yeni bir çevre ve toplumsal konum edinme ise bireysel nedenler olarak sıralanabilir. Gönüllülük, gönüllü olan kişiye katkılarının yanında bireylerin yaşadıkları çevrede değişimler meydana getirmesinde önemli bir araç vazifesi görerek kalkınmaya katkılar sağlamaktadır. Bir ülkede gönüllülük kapsamında yapılan işlerin maliyeti düşüken, sağlamış olduğu ekonomik-toplumsal veya ekonomik-bireysel kalkınma hedeflerine yaptığı katkı yüksek olabilmektedir (Balaban & İnce, 2015, s. 154). Sivil toplum kuruluşlarına gönüllülüğün fazla olması toplumsal anlamda önemli bir gücü temsil etmektedir. Bu duruma paralel olarak sivil toplum kuruluşlarının maddi olanaklarla sahip olamayacağı bu insan kaynağı hem sivil hem toplumsal güce büyük katkı sağlamaktadır. Zira gönüllüler, kaynak olmaktan yönetime destek olmaya, toplum içinde katılımı özendirilmekten kuruluşların başarısı adına birçok rol üstlenmektedir. Özellikle geniş kitlelere ulaşmayı amaçlayan sivil toplum kuruluşları için gönüllülerin desteği çok önemlidir. Dolayısıyla bireylerin başarıya ulaşmak maksadıyla kolektif hareket

edebilmeleri için sivil toplum kuruluşlarının varlığı gerekmektedir (Balaban & İnce, 2015, s. 157).

Çok çeşitli hedefler doğrultusunda ortaya çıkan sivil toplum kuruluşlarının nihai amacı toplumsal iyiye katkıda bulunmaktır. Dolayısıyla başkaları üzerinde iktidar oluşturma ve dayatmacı faaliyetlerde bulunma gibi durumlar söz konusu değildir. Sivil toplum kuruluşları heterojen bir yapıdadırlar. Ayrıca sivil toplum kuruluşları açık ve belirli bir konuda uzmanlaşmışlardır. Aile planlamasından bilişime, çevreden eğitime, güzel sanatlardan insan haklarına kadar her alanda faaliyet göstermektedir (Akatay & Harman, 2014, s. 83-84). Sivil toplum kuruluşlarının demokratik ortamlarda üstlendiği önemli işlevleri vardır. Bu işlevlerin bireysel alandan sosyal alana, kültürel alandan ekonomiye kadar uzanan geniş bir yelpazesi bulunmaktadır. Bu işlevler ana hatlarıyla şunlardır: “Demokrasi kültürünü geliştirmek, toplumsal farklılaşmaya katkıda bulunmak, çıkarların bir araya gelmesine ve bunun savunulmasına aracılık etmek, bireye aidiyet duygusu ve kimlik kazandırmak, siyasal katılıma aracılık etmek, bireylerin sosyalleşmesine yardımcı olmak ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak” (Çaha, Çaylak, & Tutar, 2013, s. 18). Biraz daha açacak olursak; Sivil toplum kuruluşlarının öncelikli işlevi devlet kurumlarının altından kalkamadığı durumlarda ortaya çıkan boşluğu doldurmasıdır. Toplumsal sorunların çözümünde öneriler üretmeye yönelik faaliyetleriyle savunuculuk işlevi görmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının temel fonksiyonlarından katılımcılık ve çoğulculuk ile demokrasi bilinci geliştirilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının başlıca var olma nedenlerinden biri de sosyal yaşam kalitesini arttırmadır. Sosyal bütünleşme ve dayanışmayı sağlama da “toplumsal tutkal” görevini üstlenmektedirler. Toplumsal tutkal görevini üstlenen sivil toplum kuruluşları insani ihtiyaçların karşılanması, sosyal istikrarın sağlanması, bireysel ifade ve fırsatların oluşumu ve faydası gibi ilkeleri yerine getirmektedirler. Sivil toplum kuruluşları ekonomik güce de sahiptirler. Doğrudan ve dolaylı bir şekilde rekabetin artmasına ve ekonomik büyümeye katkı sağlarlar. Sivil toplum kuruluşlarının en önemli işlevlerinden biri de toplumu sağlık, eğitim, sosyal güvence gibi kişilerin sosyal temel hakları konusunda bilinçlendirmektir (Akatay & Harman, 2014, s. 92-104). Tüm bu işlevler dikkate alındığında sivil toplumun demokratik bir toplum yapılandırmasında hayati bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Bugün demokratik dünyada sivil toplumun gelişme eğilimi üç önemli şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu eğilimlerden birincisi; ilerleyen süreçte sivil toplumun küresel bir özellik kazanması şeklindedir. Küreselleşen ekonomi, siyasi hayat ve kültürel değerler gibi sivil toplum kuruluşları da uluslararası bir boyut kazanmaktadır. Özellikle bütün insanları ilgilendiren insan hakları, kültürel ve tarihi varlıkların korunması, demokratikleşme, kadın hakları ve çevre gibi konularda oluşan sivil toplum kuruluşları kendi sınırlarını aşarak dünyada bu amaçlar uğruna hizmet vermektedir. Giderek küresel köye dönüşen dünya, toplumların birbirine bağımlılıklarına dayanan ortak sisteme doğru yol alırken sivil toplumun da bundan etkilenmesi kaçınılmazdır. Sivil toplumun ikinci gelişme eğilimi ise özerklik kazanmasında görülmektedir. Sivil toplum, artık devletin eksik bıraktığı alanları doldurmaktan çok devlet merkezli olmayan hareketlerden ve hassasiyetlerden beslenen bir anlayışı geliştirmiştir. Bu yönüyle sivil toplum, devletin resmi ideolojisinden ayrılmakta ve toplumsal inisiyatifle beslenen bir karaktere bürünmektedir. Sivil toplumun demokrasiye hizmet etmesi için bu şekilde hareket etmesi gerekir. Üçüncü gelişme eğilimi olarak sivil toplumun demokrasiye katkı sağladığını söyleyebiliriz. Herhangi bir sivil toplum kuruluşu ancak demokratik bir ortamda yaşama şansı bulabilir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının varlıklarını sürdürebilmeleri için ortam koşullarını sağlamaları gerekmektedir (Çaha, Çaylak, & Tutar, 2013, s. 16-17).

2.3. Muhafazakâr Sivil Toplumun Siyasal Ve Toplumsal Anlamda Ortaya Çıkışı

Türkiye’de sosyal sermayenin muhafazakâr kesimde nasıl oluştuğuna dair ipuçlarını ekonomik sermayenin dönüştüğü dönemde arayabiliriz. Sermaye türleri birbiri ile bağlantılıdır. Muhafazakâr, milliyetçi ve serbest piyasadan yana oluşturulan siyasi temeller ile ekonomik sermayenin dönüşümünden bahsedebiliriz. Dolayısıyla sosyal ve kültürel sermaye de muhafazakâr kesim çerçevesinde dönüşmektedir.

Muhafazakârlık kavramı, aydınlanma ve onun akıl anlayışına, bu aklın ürünü olan siyasi projelere ve bu projeler doğrultusunda toplumun dönüştürülmesine ilişkin öneri ve uygulamalara muhalif olarak ortaya çıkmıştır. Muhafazakârlık, rasyonalist siyaseti sınırlamayı, toplumun bu tür devrimci dönüşüm projelerinden korumayı amaçlayan yazar, düşünür ve siyasetçilerin eleştirilerinin biçimlendirdiği siyasi felsefeyi, bir düşünce geleneğini ve bunlardan türetilen bir siyasi ideolojiyi ifade etmektedir. Kavram olarak muhafazakârlığın; var olanı koruma, değişime karşı durma, geleneğe kuvvetle sarılma,

istikrardan yana tavır takınma, gelenekselliği radikalliğe karşı savunma, sosyal bütünleştirici olarak aile, din, devlet gibi toplumsal kurumlara önem verme, ahlaki dindarlığı yüceltme gibi özelliklerini sayabiliriz (Saraç, 2012, s. 57-58).

Muhafazakârlığın yükselişi 1980 darbe sonrasında muhafazakâr siyasetin sahneye çıkmasıyla gerçekleşmiştir. 12 Eylül rejimi ile Türk siyasetine hakîm olan paradigmalarda yeni bir anlayış gündeme gelmiştir. Darbe öncesinde yaşanan sağ-sol çatışmalarının, anarşi ve terör olaylarının önü kesilmiş; vatandaşın temel hak ve özgürlüklerine birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. Hem sağ hem de sol kanattan partiler kapatılmıştır. Dolayısıyla ülkede bir otorite boşluğu meydana gelmiştir. Turgut Özal, Anavatan Partisini (ANAP) kurarak seçimleri kazanmış ve bu boşluğu din ile doldurmuştur (Küçük, 2019, s. 34). 1980 sonrası kurulan ANAP, kendisini milliyetçi, muhafazakâr ve serbest piyasadan yana şeklinde tanımlayan ve kuruluşunda tarikat ve cemaatlere yer veren bir partidir. ANAP, sağ gruplardaki parçalanmışlığı aşmak istediği için yeni koşullara uygun bir şekilde toplamak istemiştir. Bu tarikat ve cemaatleri piyasaya çıkararak İslami bir sermaye birikimi elde etmelerini sağlamıştır. Bu süreçte tarikatlar holdingleşerek yeni sağ iktidar bloğunun çekirdeğini oluşturmuştur (Özgüden, 2007, s. 58-59).

Türkiye’de muhafazakârlık sol görüşe karşı kullanılabilecek bir alternatif olarak algılanmış ve solu tasfiye etmede bir araç olarak görülmüştür. 1961 yasası sol düşüncenin gelişiminin önünü açarken, sağ partilerin dine bakış açısını değiştirmiştir. Bu dönemdeki muhafazakâr gençler Komünizmle Mücadele Dernekleri içinde örgütlenmişlerdir. İslam’ı komünizmin yayılmasına karşı kalkan olarak gören muhafazakârlar, komünizm tehlikesine karşı dinin canlandırılması çaresini bulmuşlardır. Bunun en somut örneği Aydınlar Ocağı olmuştur (Küçük, 2019, s.34). Aydınlar Ocağı, topraklarımıza özgün bir kültürel üretimin temellerini atmak düşüncesi ile Türk-İslam sentezi projeksiyonu etrafında bir araya gelen aydınlardan oluşmaktadır. Bu hareketin kurulmasının arka planında sağ görüşlü aydınlardan siyasal elit haline gelme arayışı olduğu söylenebilir. 1960 darbesinden sonra siyasetin yeniden yapılandırılması çalışmalarında sol görüşlü aydınlardan etkin olması ve özellikle anayasa yapım sürecinde bizzat yer almaları sağ görüşlü milliyetçi muhafazakâr aydınlardan örgütsüzlüklerini fark etmelerine imkan sağlamıştır. Bu doğrultuda sağ görüşlü aydınlardan, 1961 yılında kurulan Aydınlar Kulübü,

daha sonra ise 1970 yılında isim babalığını Necip Fazıl Kısakürek'in yaptığı Aydınlar Ocağı çatısı altında birleşmişlerdir. Bu aydınlar İslam'ın, Türk kimliğinin önemli bir bileşeni olduğunu savunmaktadır. Ve bu doğrultuda düzenledikleri seminer ve toplantılarda bu fikirlerini beyan etme imkanı bulmuşlar. Aydınlar Ocağı'nın Türk siyasal hayatına asıl etki ettiği dönem 1980 sonrası olduğu bilinmektedir. Bunun nedeni 1980 darbesini yapanların siyasal, ekonomik ve sosyal alanı yeniden inşa ederken Türk-İslam sentezi düşüncesini temel almak istemeleridir (Özcan, s.108).

Türk-İslam sentezi askeri liderlerce de bir çözüm olarak algılanmıştır. Ordu, Türkiye'nin en büyük düşmanı olarak komünizmi görmüştür. Bu açıdan Türk-İslam sentezi, sol tehdidine karşı panzehir olarak değerlendirilmiştir. Solun tasfiye edilmesiyle muhtaç olunan toplumsal destek din ögesinde aranmıştır. Örneğin; devletin din eğitimi yapması anayasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. Darbeci generallere göre, İslam konularındaki bilgisizlik, aile hayatında dine yer verilmemesi, çocuklara dini bilgilerin verilmemesi; gençleri komünizm akımına sürüklemektedir. Bu nedenle okullara İslam dersleri ekleyerek dini topluma benimsetmek için çaba sarf edilmiştir. Muhafazakâr düşüncenin 1980 sonrasında yükselişe geçmesinin bir nedeni de Batı'yı örnek almanın yarattığı olumsuz toplumsal sonuçlardır. Bu olumsuz sonuçlar, İslam'ın toplum için öneminin anlaşılmasına neden olmuştur. Batı'nın modernite olarak mutlak bir modelden çıkması Türkiye'deki ideolojik gelişmeyi tetikleyen unsurlardan olmuştur. Kısacası 80'li yıllar her türden İslami çevre, cemaat, grup, ekol vb. faaliyetlerin daha etkili, açık ve yaygın bir şekilde yürütüldüğü dönem olmuştur (Küçük, 2019, s. 35-36).

2.4. Yükselen Muhafazakârlık Ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Yansımaları

1980 öncesi dönemde üniversiteler, basın-yayın organları, sivil toplum Türkiye'de kaosun sebebi olarak görüldüğü için bu karmaşa askeri darbe ile kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Böylece darbe sonrası birey ve toplumun devletten bağımsız bir unsur olarak ele alınması sivil toplum kavramını şekillendirmiştir. Türkiye'de sivil toplum faaliyetlerinin artmasında etkili olan bir başka olay ise devletin liberalleşme politikası olmuştur. Daha sonra sivil toplum, devlet-dışı siyasal ve toplumsal faaliyetlerin bir değer olarak kabul edildiği liberal bir söyleme dönüşmüştür (Küçük, 2019, s. 37-38). Liberalizm ile ekonomik yapıdaki dönüşüm, toplumsal bir dönüşüme neden olmuş; Türkiye'de yaşanan hızlı kapitalistleşme süreci, sermaye birikiminin önünü açmıştır.

Böylece köylerden kentlere göç hız kazanmış ve muhafazakâr kesimin şehirlerdeki yoğunluğu artmıştır. İslami eğilimleri ağır basan yeni kesimin Türk siyasetine dahil olmasının önü açılmıştır. 1980 ve sonrası Türkiye'deki sivil toplum örgütlenmeleri farklılaşan ve toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen bir yapı halini almıştır. Artık sivil toplum kuruluşları, devleti ele geçirmek niyetinde değil; insan çevre, hayvan ve kadın hakları gibi küresel ölçekte ortak bir amaç için bir araya gelmektedirler (Küçük, 2019, s.39-40). 1980 öncesi Türkiye'sinin darbeci ve devrimci arzularla beslenen politikası zayıflamakta ve kadınlar, yeşiller, türbanlılar gibi yeni kültürel ve bireysel duyarlılıkları ortaya çıkarabilmektedir. Böylece kamuoyu sesini sadece politik konularda değil, modern toplumun yeni duyarlılık alanlarında da duyurmaya başlamıştır. Dolayısıyla muhafazakârlık yükselişe geçmiştir (Küçük, 2019, s. 41-42).

Sağ görüş aydınları da muhafazakârlığın yükselişine katkı yapmış grubu temsil etmektedir. Muhafazakârlığın yükselişine destek olan sivil oluşumlardan biri de Aydınlar Ocağı'dır. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, Prof. Dr. Mümtaz Turhan, Prof. Dr. Osman Turan, Nihat Sami Banarlı, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Nihal Atsız, İsmail Hami Danişmend, Tarık Buğra, Hasan Basri Çantay, Şemsettin Yeşil ve Sait Çekmegil gibi sağ görüşü paylaşan ancak aralarında farklılıklar olan ve normal hayatta bir araya gelemeyecek bu aydınlar, görüş ve düşüncelerini yansıttıkları bir teşkilat kurmuşlardır. Ayrıca çeşitli fakültelerde okuyan gençler, bu aydınları tanıma fırsatı yakalamış, burada fikri tartışmalara katılma imkânı bulmuşlardır (Özcan, s. 112).

Aydınların iletişim ağları olarak değerlendirebileceğimiz Aydınlar Ocağı gibi Aydın Kiraathaneleri olarak tanımlayacağımız bir döneme damgasını vurmuş sivil birliktelikler bize günümüz muhafazakâr sivil toplum kuruluşlarının geçmişteki izlerini yansıtmaktadır.

Sosyal ve kültürel yaşamın en önemli parçalarından olan kiraathaneler, hem öğrencilerin hocalarından dersleri dışında faydalandığı ortamlar olmuştur hem de halktan kültüre meraklı kişilerin varlığıyla renklenmiştir. Formel eğitim sürecinden geçmemiş halk insanı, üniversite hocalarını dinlemek için bu kiraathanelere gelirdi. Sözlü kültürün gücü bu durumun en önemli göstergelerinden biridir (Sökmen, 2010, s. 46-47). Örneğin Marmara Kiraathanesi pek çok farklı meslek ve görüşlere sahip insanı müdavimi haline getirebilmiş ortamlardandır. Mustafa Miyasoğlu bu özelliğini şöyle anlatmaktadır:

“1960’lı ve 70’li yıllarda Marmara Kırcaathanesi Türk fikir hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Burada akşam üzerleri toplanan pek çok gazeteci, aydın, akademisyen ve üniversiteli genç, memleketin meseleleriyle siyasi gelişmeleri ve fikir hayatını ilgilendiren hususları tartışırlardı. Her görüşten insan, gazetelerin akşam baskılarından öğrendikleriyle gazetecilerden ele geçirdikleri bilgileri birbirine aktarır, memleketin ahvaline ait görüş alış-verişinde bulunurdu. Siyasette 24 saatin çok önemli olduğunu bilenlerdeki telaşla felsefi hikmet açısından hadiselerle bakanların sükûneti arasındaki uyumsuzluk, bazen tam bir kaos oluştururdu. Bazıları bir siyasi partinin üslubuyla konuşur ve dertleşeceği dost ararken, birçokları soğukkanlı bir akademisyen tavrını benimseyerek pek çok gelişmeye dudak bükardı” (Sökmen, 2010, s. 42-43).

Eski İstanbul kültürel merkezlerini Beyazıt, Babıali, Şehzadebaşı ve Beyoğlu olarak ele alan Cem Sökmen, bu dört semtin ortak özelliği olarak Osmanlı modernleşme sürecinde batı tarzı eğitimden geçmiş memur-bürokrat sınıfının devam ettiği kırcaathane, kahvehane ve pastane gibi herkese açık iletişim ortamlarının burada yer aldığını vurgulamaktadır (Sökmen, 2010, s. 83). Kırcaathaneler, önce gazetelerle özdeşleşerek kamuoyu oluşumuna katkı sağlamasıyla sonra da farklı kuşaklardan üniversite öğrencisi, akademisyen, edebiyatçı ve gazeteciyi bir araya getirip kültür çevresi olma özelliği ile değerlendirilmiştir. Farklı kuşakların bir araya gelmesiyle bazı aydınlar usta-çırak ilişkisi kurmuşlardır. Bu aydınların etrafındaki sohbet halkları kırcaathanelerin “ikinci bir üniversite”, “akademi” gibi tabirlerle anılmasına sebep olmuştur. Modernleşme atmosferinde bir kimlik kazanan kırcaathaneler, tartışılacak düşünesi olanların ve söyleyecek sözü olanların kendilerini ifade edecekleri bir ortam oluşturmuştur. Pek çok derginin çıkarılma fikri bu aydın kırcaathanelerinde yapılan sohbet, tartışma ve toplantılar neticesinde hayat bulmuştur (Sökmen, 2010, s. 133-134).

Modernleşme ile birlikte günlük hayatta ve serbest zaman faaliyetlerinde yaşanan değişimler kahvehane, kafe, pastane ve kırcaathane gibi isimlerle anılan mekanların nitelik değiştirmesine neden olmuştur. İstanbul nüfusunda yaşanan artış şehrin yapısını değiştirmiştir. Şehir çok merkezli bir yapı haline gelmiştir. Eski İstanbul’un kültürel ve ekonomik anlamda büyük bir alanına hitap eden Suriçi, İstanbul’un kültürel merkezi olma özelliğini önemli ölçüde kaybetmiştir. Kahvehane kurumunun yeni bir toplumsal formu olarak sosyal hayata katılan aydın kırcaathaneleri, şehirde yaşanan büyük değişim, kitle

iletişim araçlarının gelişimi ve toplumsal etkileri gibi faktörlere bağlı olarak bir döneme damgasını vurmuş ve eski aktifliğini kaybetmiştir (Sökmen, 2010, s. 136).

Günümüz muhafazakâr sivil toplum kuruluşlarına baktığımızda genel itibariyle dernek veya vakıf tüzel kişilikleri altında faaliyet göstermekte olduklarını görüyoruz. Bu kuruluşların tüzükleri incelendiğinde, amaç ve faaliyet alanlarının birbirine benzerliği göze çarpmaktadır. Ülkemizde özellikle son yıllarda hızlı bir gelişim süreci takip eden muhafazakâr sivil toplum kuruluşlarının, sivil topluma katkı noktasında aktif bir rol oynadığı söylenebilir. Bu duruma en önemli etken de mevcut siyasi iktidarın sağlamış olduğu destek ve toplumun geleneksel kodları üzerinden giden söylemler ve faaliyetlerdir. Söz konusu sivil toplum kuruluşları, toplumdaki gönüllülük bilincinin oluşturulmasına ve toplumsal farkındalığın artmasına önemli katkılar sunmaktadır. Muhafazakâr STK'ların çalışma modelleri ve faaliyetleri Türkiye'deki STK'ların genelinde var olan durağan yapının çözülmesi noktasında önemli bir adım olarak görülebilir (Saraç, 2012, s. 119).

1980 yılı ile başlayan liberalleşme sonucu oluşan sosyo-ekonomik değişimler 2000 yılı sonrası hızlanarak devam etmiştir. 28 Şubat ile beraber başlayan baskıcı ve anti-demokratik uygulamalar, İslami STK'ların içe kapanmasına; yapılarında ve faaliyetlerinde ciddi kırılmalar yaşamalarına neden olmuştur. 90'larda duraklayan liberal politikalar ve küresel entegrasyon, 2000'lerde IMF denetiminde ekonomi politikaları uygulamaya başlaması ve AB adaylık süreci ile şekillenen siyasi ve hukuki değişimlerle hız kazanmıştır. Bu değişimler neticesinde İslami STK'lar yeniden kamusallaşmak için fırsat bulmuşlardır. Böylece İslami STK'lar bu süreç içerisinde yeniden kurumsallaşma yönünde örgütsel değişimler yaşamışlardır. Bu değişimler kısaca şu şekilde özetlenebilir: Geleneksel enformel cemaat yapıları, formel yapılanmalara doğru geçiş yapmıştır. 2000 sonrası geleneksel olan birçok İslami grubun kurumsallaştığını görebiliriz. Bu kurumsallaşma, grupların kendilerini kurumsal bir yapı üzerinden topluma aksettirmeleri ile yaşanmaktadır. Yeni tip İslami kuruluşların ortaya çıkması, medya ve iletişim kaynaklarının hızlı bir biçimde başarıya ulaşmasıyla İslami sivil alanın dönüşümünü hızlandırmıştır. İkinci olarak içe dönük bilinçlendirme faaliyetlerinin dışa dönük bilgilendirme faaliyetlerine dönüşmesi söz konusudur. Ortaya çıkış maksatları toplumda kaybolan İslami bilincin oluşturulması olan kurumlar gittikçe muhataplarına formel bir

beceri ve birikim kazandırmaya yönelik faaliyet çalışmaları yapmaktadır. Bulduğumuz dönemde geleneksel sohbetlerin yanında formel eğitim mekanizmalarının görünür olduğunu ve zaman içerisinde daha fazla alan kazandığını görmek mümkündür. Bu kuruluşlar artık mevcut sistemle uyumlu bir hale gelmişlerdir. Bu değişim dünyadan bağımsız değildir nitekim dünyada da proje eksenli çalışmak, iktisadi ve sosyal yaşamın temeli olmuştur. İslami STK'ların da gecikmeli de olsa bu trene binmiş olduğunu söyleyebiliriz. Dışa dönük yeni kamusal temsil biçimlerinin şekillenmektedir. İnternetin yaygınlaşması, sosyal medya ile iletişimin şekillenmesi, eğitim sistemindeki değişiklikler; İslami aktörlerin kamusal temsil biçimlerinin yenilenmesine ortam hazırlamıştır. Bir önceki dönemin radikal söylemleri bu dönemde kamusal temsili dindarlık üzerinden gerçekleşmektedir. Ve bu dindarlığın faaliyetlere yansması eğitim ve sosyal yardım alanlarının ön plana çıkmasına neden olmuştur (Sunar, 2018, s.14).

Yerel toplumsal ilişkilerin uluslararası ilişki ağlarına doğru bir geçişi mevcuttur. 2000 yılı ile beraber neredeyse her sivil toplum kuruluşunun yaşadığı temel dönüşümlerden biri uluslararası faaliyetlerinin çoğalmasındır. Bu durum küreselleşme sürecinin bir yansımasıdır. “İslami dayanışma ve kardeşlik fikriyle de desteklenen bu uluslararası faaliyetler çoğunlukla eğitim ve sosyal yardım alanlarında gerçekleşmektedir.” STK'ların mali değişimlerinden bahsedebiliriz. Geleneksel mali kaynaklar yerine yeni dışsal fonlara doğru bir değişim söz konusudur. “İslami sivil kuruluşlar, hayırseverlik ve dinî dayanışma duygularından beslenen çeşitli mali kaynaklara sahiptir. Her Müslümanın vermesi gereken bir tür dinî vergi mahiyetindeki zekât, hayırseverliğin temel biçimi olan infak, İslami faaliyetlerin iki temel mali kaynağıdır.” Bu kuruluşlar zamanla hayırseverlikten beslenen bağışlar yoluyla çeşitli gayrimenkuller, akarlar ve sabit gelirler elde etmeye başlamışlardır. Bu geleneksel kaynaklara ek olarak 1980 sonrası dönemde ekonomideki kalkınmaya ve işadami profilinin değişimine bağlı olarak girişimcilik ile zenginleşen kişilerin finansörlüğü de eklenmiştir. Cemaat temelli gönüllü ilişkilerden profesyonel örgütlenmelere doğru bir değişim söz konusudur. Proje eksenli faaliyetlerin ağırlık kazanması, bu grupların hitap ettiği kitleyi, onlarla iletişim biçimini ve bu faaliyetleri gerçekleştiren kişilerin ilişkilerini değiştirmiştir. 1990'larda cemaat ilişkileri yerini gönüllülük temelli birlikteliklere bırakması ve son dönemlerde profesyonel insan kaynağının daha fazla öne çıktığını söylemek mümkündür (Sunar, 2018, s.15).

Toplumsal hizmet anlayışından bir alana odaklanmış uzman kuruluşlara bir geçiş söz konusudur. Böylece adanmış insan tipi eğitilmiş insan tipine doğru evrilmiştir. Kurumsal yapı, örgütlenme biçimi, ilişkilerdeki dönüşüm ve profesyonelleşme bu kuruluşlardaki insan tipolojisinin değişmesinde rol oynamıştır. Mali fon oluşturup yönetmekten, proje yazmaya; toplumsal talebi karşılayacak verimlilik ve etkinlikte faaliyetler üretmekten, resmi hukuki prosedürleri uygulamaya ve uluslararası faaliyetler gerçekleştirmekten, profesyonel iletişim çalışmalarına varan durumlarda yetişmiş donanımlı ve eğitilmiş bireylere ihtiyaç duyulmaktadır (Sunar, 2018 s.16).

Son dönemlerde kadınların etkinliği artmakta, katılım ve katkıları çoğalmaktadır. Bu çerçevede dindar kadınların eğitim seviyelerinin ve kamusal yaşama katılmalarının önünün açılmasıyla beraber STK'larda da yer almaları artmıştır. Kapalı mekanlardan açık kamusal mekanlara doğru bir değişim mevcuttur. Hizmet verilen mekanlar daha görünür ve ulaşılabilir olmaya başlamıştır. Tabelalar daha ilgi çeker hale gelmekte, binalar ana güzergahlara yerleşmekte ve iç mekan tasarımları modernleşmektedir. Devlete rakip bir konumda olan STK'ların devletin yanında bir konuma yerleşmesi söz konusudur. Türkiye'de uzunca bir zamandır sivil toplumun bütün teorik ve sosyolojik anlamlarını kapsayacak şekilde devam eden tartışmaların bir boyutu devlet ile toplum arasındaki münasebetlerin yeniden biçimlenmesidir. İslami sivil aktörler, geleneksel devlet karşıtı söylemlerinden ve yapılarından arınarak, devletle ilişki ve işbirliği içinde olan kuruluşlara dönüşmektedirler (Sunar, 2018, s. 17).

2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Sermayenin Oluşturulmasında ve Yönetilmesinde Etkili Faktörler

Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük esastır. Bu kurumlara devam eden gönüllü bireyler zaman içinde bir sosyal ağa dâhil olmuş olurlar ve sosyal sermayeyi oluştururlar. Bir sivil toplum kuruluşuna devam eden bireylerin sosyal sermayesini etkileyen birçok faktör olabilmektedir. Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla aralarında köprü kurulan kişiler, farklı kişilik özelliklerinden bireysel değerlerine kadar birçok farklılık göstermekte ve bu durum sosyal sermaye oluşumunu bireysel düzeyde etkilemektedir. Sosyal ağ özellikleri; ağ kurma davranışı, ağ büyüklüğü, ağ farklılığı, ağ yoğunluğu ve ağ merkezियeti şeklinde ele alınacaktır.

Ağ Kurma Davranışları; kişilerin iş ve meslek hayatlarında başarılı olmalarını ve bunu sürdürürken de işleri için gerekli kişilerle ilişki kurmak ve sürdürmek için sergiledikleri davranışları ifade etmektedir. Ağ Büyüklüğü ise ağdaki kişilerin sayısıdır. Bireyin katıldığı sivil toplum kuruluşundaki kişilerin sayısı ağ büyüklüğüne örnek olabilir. Ağın büyük olması daha fazla kişiye, daha fazla kişi; daha fazla bilgi ve yeni kaynaklara ulaşılmasını kolaylaştırır. Ağ Farklılığı ise; kişi ve iletişimde olduğu kişiler arasındaki farklı özellikleri ifade etmektedir. Örneğin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni halleri, gelir düzeyi, meslekleri ve statüleri sosyal sermaye durumunda belirleyici olabilmektedir (Özdemir, 2008, s. 85). Putnam'ın aktörlerin çeşitli kurumlara üyeliği ne kadar fazlaysa sosyal sermayesi de o derece fazla olur tezine dayanarak yaş grup üyeliği bağlamında önemli bir değişken olarak incelenmektedir. Yaş ile sosyal sermayeyi analiz eden çeşitli çalışmalarda orta yaş grubu bireyleri sosyal gruplara veya kariyer odaklı ağlara daha fazla kayıt olmaktadır. Yeni ilişkiler kurmada da daha başarılı oldukları ortaya konmuştur. Sosyal bağlar, arkadaşlıklar yaşla beraber büyüyecek ve dolayısıyla zamanla sosyal sermayede artacaktır (Uğuz, 2010, s. 53-54). Sosyal ağların farklılığına bakıldığında gelir düzeyi de bir belirleyici olabilmektedir. Bazı sosyal gruplara katılmak için belirli bir gelir düzeyine sahip olunması gerekebilir. Sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olması bireyin farklı kişilere ulaşmasını sağlamakla kalmaz daha yüksek statüdeki kimselere de ulaşmasını sağlayacaktır (Uğuz, 2010, s. 55). Özellikle de yüksek düzey hizmet sektöründe, ileri seviye sosyal ilişki ile sosyal sermayenin artışına katkı sağlanacaktır (Öksüzler, 2006, s. 119). Yüksek ekonomik düzeye sahip kişinin kendine güveni ve karşısına çıkan fırsatlar artmaktadır. Böylece daha fazla ağa katılma durumu da artmaktadır (Uğuz, 2010, s. 55). Bir başka sosyal sermaye belirleyicisi ve ağ farklılığı kriteri eğitimidir. Eğitim, sosyal sermaye için bir yatırım niteliğindedir. Öncelikle eğitim sosyal kabiliyetlerin gelişmesini sağlarken sosyal sermayenin yükselmesini de sağlar. Yardımlaşmayı öğrenme, grup çalışması yapabilme, başkalarının ihtiyaçlarını anlama gibi özellikler eğitimle kazanılır. İkinci olarak, bireyler, diğerlerine güvenebilmeyi, yardımlaşmayı, sosyal ağlara katılımın olumlu geri dönüşler sağlayacağını eğitim sayesinde öğrenirler. Üçüncüsü, ileriye düşünerek yaşayan bireyler hem sosyal hem de beşeri sermayeye çok daha fazla yatırım yapmaktadırlar (Öksüzler, 2006, s. 120). Eğitim düzeyi düştükçe, insanların çevresi de küçülmektedir. Özellikle eğitim düzeyi ile iş bulma konusunda doğru orantı olduğunu varsayarsak çalışma hayatına giremeyen kişide yeni

ağlara girme şansı da azalacaktır (Uğuz, 2010, s. 56). Sosyal ağ farklılığında bir başka değişken ise medeni haldir. Evli ve dul olan bireyler, bekâr ve boşanmış bireylere nazaran ağlarda daha yakın ve uzun soluklu ilişkiler kurabilmektedirler. Ayrıca daha farklı ağlara da dâhil olabilmekte sosyal sermayelerini genişletebilmektedirler. Kişilerin meslek ve statüleri de sosyal sermayeyi belirleyici değişkenler arasındadır. Örneğin yöneticilerin, diğerlerine göre daha fazla ağa üye oldukları ortaya çıkmıştır. Yöneticilerin ağı daha geniş olmakta daha fazla insanla iletişime geçmektedirler (Uğuz, 2010, s. 58-59). Ağ Yoğunluğu; ağdaki bireylerin birbirleriyle arasındaki yakın ilişkiyi ifade eder. Sıkı ve yakın ilişkilerle bireyin ağdaki diğer kişilerle tanışma olasılığı artar. Bu durum ağ yoğunluğunun yüksek olmasına neden olur ve yoğunluk arttığı sürece ağda birbirine benzeyen kişilerin artması söz konusudur. Ağ Merkezizeti; burada bireyin ağ yapısındaki konumunu merkezizet ile ifade edilmektedir. Sosyal bir ağda ortadaki kişi olmak veya her kişiye en yakın mesafede olmak, kişinin ağdaki merkezizeti olarak açıklanmaktadır. Merkezizetin artması, kişilerin elde edeceği sosyal güç, bilgi, yaratıcılık gibi faydaların da artması anlamına gelmektedir. Örneğin merkezi konumdaki bir kişi birbiri ile ilişkisi olmayan kişilere aracılık yapma fırsatı yakalayabilir. Böylece kişinin görünürlüğü artar ve oluşturduğu sosyal etki alanı genişler. Bu bilgiler sosyal ağ özellikleri olarak özetlenebilir. Bu özellikler kişilerin neden farklı düzeylerde sosyal sermayeye sahip olduklarını açıklamaktadır (Özdemir, 2008, s. 85). Burada önemli olan sosyal sermayenin bu özellikler doğrultusunda ortaya çıkardığı belirleyicilerin olumlu anlamda faydaya hizmet etmesini göstermek ve bunun bilincine varmaktır.

2.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Sermaye Kapasitesi

Birçok yazar güçlü bir sivil toplum ve sosyal sermaye arasındaki bağa vurgu yapmıştır. Başta Robert Putnam olmak üzere pek çok kuramcı sivil toplumun varlığı ile sosyal sermaye arasında doğrusal ilişki olduğu kanaatindedir. Putnam, Tek Başına Bowling (1995) adlı makalesinde Amerika'daki sosyal sermayenin azalmakta oluşunu Amerika'daki sivil toplumun gerilemesine bağlamaktadır. Konuyu derinlemesine analiz eden Putnam, Amerika genelinde sivil katılımın düşüşünü geniş toplum kesimleri üzerinde yürüttüğü çalışmalar neticesinde ortaya koymuştur (Şan, 2007, s. 83). Daha sonraki çalışmalarında Putnam (2000) sosyal sermayenin köprü oluşturup birleştirici ve bağlayıcı tipleri arasındaki farka vurgu yapmıştır. Böylece heterojen aktörlerin birbiri ile

birleştirici güven ağları kurmasının olumlu toplumsal sonuçlar elde edilmesinde daha etkili sonuçları olduğunu ileri sürmüştür (Aytaç, Çarkoğlu, & Ertan, 2017, s. 2).

Sosyal sermayenin faydaları geniş bir alana hitap ettiğinden dolayı makro açıdan düşünüldüğünde kamusal bir mal durumundadır. Bu durumda sosyal sermaye kamusal bir mal olduğundan hükümet, hükümet dışı organizasyonlar ya da gönüllü kuruluşlar tarafından üretimi gerçekleştirilecektir. Dolayısıyla Aile, okul, cami ve kiliseler ya da gönüllü kuruluşlar mikro düzeyde üretilen sosyal sermayeye ev sahipliği yapmaktadırlar (Kitapçı, 2017, s. 81). Sosyal sermayenin, mikro düzeydeki faydası ele alındığında ise özel bir mal konumundadır. Toplumların ekonomik kalkınmasında, sosyal sermayenin makro olduğu kadar mikro düzeyde de olumlu etkileri bulunmaktadır. Toplumda kendine yeten ve kendine güveni yüksek olan kişilerin fazla olması, girişimcilik ruhunun gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu da üretim ve ticarete dünya piyasasında rekabete girilebileceği anlamını taşımaktadır. Bu durum özgüvenin yüksek olmasıyla bağlantılıdır. Özgüveni yüksek kişiler ise ait olduğu toplumda güven düzeyinin yüksekliği ve iletişim ağlarının yoğunluğuyla doğru orantılı bir şekilde oluşmaktadır. Azgelişmiş ülkelerde rekabetçi sistemin olmamasının nedeni girişimciliğin yetersiz ve firmaların küçük ölçekli oluşu ve sosyal sermayenin yetersiz olmasının rolü vardır. Bu açmazdan kurtulabilmek için toplumun kendi içerisinde rekabete açık olması son derece önemlidir. Bu da sosyal sermayenin güçlü olmasıyla mümkündür. Kişilerarası güvenin yüksek olduğu toplumlarda kişisel başarılar, toplumsal başarıların ilk adımı olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla kişiler birbirinin başarısını destekleyecektir. Bu da genel anlamda ekonomik başarıyı kolaylaştıracaktır (Karagül & Dündar, 2006, s. 68-69).

Türkiye’de sosyal sermayeden ne derece istifade edildiği önemlidir. Ülkemiz tıpkı zengin ve doğal yer altı kaynaklarını istenilen düzeyde kullanmayı başaramadığı gibi sahip olduğu geniş sosyal sermaye rezervlerini de toplumsal döngüye dâhil edememekte ve toplumsal kalkınma için gerekli beceriyi gösterememektedir. Türkiye’de aile bağları, kültürel ve dini değerler önemli ve merkezi konumda varlığını hâlâ korumaktadır. Bu unsurlar sosyal sermaye kaynağı olarak görülebilecekken, güçlü bir sivil toplum geleneğinden mahrum olduğundan ve toplum-devlet arası sürüp giden sorunlar neticesinde sosyal sermaye değerli değil de toplumsal hareketlilik ve dayanışmaya engel teşkil eden öğeler haline gelmiştir. Bir toplumda sosyal sermayenin varlığını en iyi

açıklayan unsur güven duygusudur. Dünya Değerler Araştırması bu anlamda Türkiye'nin güven çapı hakkında bizlere bilgi vermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye, 1990 yılında nüfusun sadece %10'u "genelde insanların çoğuna güvenilir" cevabını vermiştir. Ve bu durum ülkemizi 43 ülke arasından sondan ikinci sırada temsil etmektedir. Ülkenin içinde bulunduğu sorunların kökenleri düşünüldüğünde siyasal sorunlar ya da ekonomik problemler neticesinde güvensiz bir toplum ortaya çıkması ve sosyal sermaye kaynaklarını değerlendirememesi normal karşılanabilmektedir (Şan, 2007, s. 80-81).

Türkiye'de sosyal sermaye konusunda yapılan çalışmalarda (Buğra, 2001; Sargut, 2003; Gökalp, 2003; Karagül ve Masca, 2005) Türkiye toplumu, sosyal sermayesi zayıf bir toplum olarak nitelendirilmektedir. Bu çalışmalarda toplumsal düzeyde sosyal sermayenin zayıflığını çeşitli anketlerle Türkiye'deki güven düzeyinin diğer ülke toplumlarının güven düzeyine göre düşük çıkmasına dayandırmaktadırlar. Buna göre Türkiye'de devlet "sistem güveni" yaratmada başarısızdır. (Buğra, 2001) Türk toplumunun "toplulukçuluk, belirsizlikten kaçınma ve güç mesafesi gibi baskın değerleri" (Sargut, 2003) nedeniyle yabancıya güven verecek ortam oluşmamakta insanlar sadece akrabalık, hemşerilik gibi birincil düzeydeki ilişkilerine güvenmektedirler. Sonuç olarak, "kendi içine kapalı, toplumsal amaçları gerçekleştirmek için diğer gruplarla dayanışma içine girmeyen kliklerden ya da cemaatlerden oluşan parçalanmış bir toplumsal yapının" ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (Özen & Aslan, 2006, s. 131).

Sosyal ağlar ile ortaya çıkan kaynakları niteleyen sosyal sermaye kavramı, aktörlerin ilişkilerinin miktarını ve sağladığı imkânları tanımlar. Aktörler arası ilişkilere odaklanan çalışmalar aynı zamanda bağlantı türlerinin farklı işlevlerini de incelemişlerdir. Bu alandaki araştırmaların (Burt, 2005; Granovetter, 1973; Burt, 1992) temeli ağ kapalılığı karşısında yapısal boşlukların sunduğu faydaların incelenmesi şeklindedir. Kapalı ağlar ile yoğun bilgi akışı güvence altına alınırken farklı fırsat ve kaynaklara ulaşmalarına engel olabilmektedir. Sosyal ağlardaki zayıf bağlar ile yeni ve farklı bilgilere ulaşabilmek mümkün hale gelmekte ve sosyal sermaye kavramına yeni bir boyut kazandırmaktadır. Zayıf bağlar, aktörlere yeniliklere ve farklıya ulaşma ve yayma avantajı sağlarlar. Köprü kuran aktörler ise bağımsız iki kişi ya da grup arasındaki bilgi akışını kontrol edebilmekte ve bilgi çeşitliliği oluşturabilmektedir. Böylece sosyal sermaye artmaktadır (Tuzlukaya, Sargut, & Sözen, 2014, s. 510).

Türkiye’de yapılan çalışmalara baktığımızda Türk toplumunda kişiler bir şekilde sahip oldukları akrabalık, hemşerilik ya da ideolojik bağlarla amaçlarına ulaşma yolunu seçiyorsa (ki bunlar risklerle baş etme olabilir, güç elde etme olabilir) bu durum dayanışmacı sosyal sermayenin yüksek düzeyde kullanıldığı anlamını taşımaktadır. Öte yandan Sargut’un belirttiğine göre Türk toplumu yapısal boşlukların çokça fazla olduğu parçalanmış bir yapıya sahiptir. Durum böyle olunca da Burt’ün “ne kadar yapısal boşluk varsa, sosyal sermaye yaratma fırsatı o kadar çoktur” tezini düşündüğümüzde Türk toplumunda sosyal sermaye oluşturma potansiyelinin yüksek olduğu varsayımını yapabiliriz. Ancak grupların içe kapanma durumu iddia edildiği gibi yüksekse dışardaki başka gruplarla köprü kuracak başka bir ifadeyle yapısal boşlukları doldurabilecek aktörlerin azlığı neticesinde sosyal sermaye potansiyelinin yeterince kullanılmadığı da düşünülebilir (Özen & Aslan, 2006, s. 139).

Her iki sermaye türünü de düşündüğümüzde Türkiye, birey ya da grup düzeyinde köprü kuran sosyal sermayenin yoğun olarak kullanıldığı ancak toplumsal bütün olarak dayanışmacı sosyal sermayesinin düşük olduğu bir toplum yapısı ortaya çıkarmaktadır. Özen ve Aslan’ın ifadesine göre birey ve grup düzeyindeki dışsal, köprü kuran sosyal sermaye kullanımı toplum düzeyine bir şekilde dönüştürülebilirse örneğin kişilerin sosyal ilişki ağlarını kullanarak avantaj elde etmek sıklığı gibi, Türkiye’de bir bütün olarak sosyal sermaye kullanımının oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Dışsal sosyal sermaye anlayışına göre Türkiye’de toplum kliklere bölünmüş, içe kapanmış gruplardan oluşuyorsa ve yapısal boşlukları dolduran zayıf ya da dolaylı bağlar kuramıyorsa zayıf bir sosyal sermaye ile yetiniyor demektir (Özen & Aslan, 2006, s. 140). Ancak Türkiye’de yapılan bazı görgül araştırmalara göre ekonomik aktörler arasında birincil ilişkilere dayalı olmayan, sonradan geliştirilmiş ve zamanla yerleşik hale gelmiş ilişkiler güvenin oluşturulabildiğini böylelikle sosyal sermayenin yükseldiğini göstermektedir (Özen & Aslan, 2006, s. 141). Yapılan bir araştırmaya göre (Başak ve Öztaş, 2010) köprü kuran sosyal sermayeye miktarı bağlamında odaklanıldığında; bu sosyal sermaye türünün farklılaşmasındaki öncelikli etkenin sınıf olduğu ortaya çıkmıştır. Birbiriyle ilişkisi olmayan alt grupları en çok köprü olarak güvenleriyle birbirine bağlayanlar üst meslek gruplarında yer alanlardır.

Aytaç, Çarkoğlu ve Ertan'ın (2015) Türkiye'deki kişilerarası sosyal güvenin bireysel seviyedeki bağlantılarına ilişkin yaptıkları araştırmada, Dünya Değerler Araştırması dâhil olmak üzere diğer araştırmalarda bildirildiği üzere, Türkiye'de son derece düşük olan kişiler arası sosyal güven düzeyini test etmişlerdir. Araştırmada dernek ve vakıf gibi gönüllü sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren kişilerde sosyal güven pozitif çıkmıştır. Yaptıkları bir öneriye göre devlet ve kamu kuruluşları tarafından insanları gönüllü faaliyetlere yönlendirecek teşviklerin oluşturulması Türkiye'deki güven duygusunun güçlendirilmesinde olumlu sonuçlar doğuracaktır. Ayrıca kişilerarası sosyal güvene sahip kişilerin, kurumlara güveninin ve politik etkinlik algısının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum daha iyi işleyen ve daha duyarlı bir siyasi sistemin toplumdaki güven düzeyine katkıda bulunacağını göstermektedir (Aytaç, Çarkoğlu, & Ertan, 2017, s. 20-21).

BÖLÜM 3: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA ÜRETİLEN SOSYAL SERMAYENİN İNCELENMESİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın kavramsal çerçevesi kısmında literatür taraması kullanılırken uygulama kısmında ise mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemidir. Bu yöntemi seçme nedeni nitel araştırmanın sayısallaştırılamayan yöntemlerle insanı anlama teşebbüsü içerisinde olmasıdır (Arkonaç, 2014, s. 11). İnsanın dünyayı nasıl anlamlandırdığı niteliksel araştırmacının odağındadır (Arkonaç, 2014, s. 15). Nitel verilerin kesinlikten yoksun ya da eksik olup olmaması önemli değildir, önemli olan anlamdır (Neuman, 2014, s. 232). Nitel araştırma anlam ile ilgilenir, böylece derinlemesine bilgi sahibi olduğu bir konuyu anlamlandırabilir. Buradaki hedef anlamı ortaya çıkarabilmektir.

Nitel araştırma algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir araştırma sürecidir. Sosyal olguların durağanlığından bahsedemeyiz. Zamana göre değişirler (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 41). Çalışma belirli bir zaman diliminin içerisindeki bir durumun derinlemesine araştırılmasıyla ortaya çıkan bulgulardan oluşmaktadır.

Nitel araştırma deseni ise durum çalışması şeklindedir. Açıklayıcı bir anlatım şekli benimsenmiştir. Amaç belirli bir duruma ilişkin sonuçları ortaya koymaktır. Nitel çalışmalardaki en temel özelliklerden birisi de bir ya da birkaç durumu derinlemesine araştırmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 37). Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarında sosyal ağlar ile kişiler arası ilişkiler oluşmakta ve kişilerin bilgiye erişimi kolay hale gelmektedir. Odağı bilgi, kültür ve eğitim faaliyetleri olan STK'lara dâhil olan kişilerin oluşturduğu grup heterojen bir yapıya sahip olduğu için sosyal sermaye çok daha karmaşık ve çeşitli ağlardan ilişkiler meydana getirmektedir. Desenin durum çalışması olarak seçilme sebebi Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarının sosyal sermaye kapasitesi ortaya çıkarmaktır.

Başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü tekniklerden olan görüşme, insanlardaki gerçekliğe ilişkin algılamalara, anlamlandırmalara ve tanımlamalara dair önemli ipuçları veren aynı zamanda araştırılan konu hakkında derinlemesine bilgi vermesi bakımından

araştırma için önemli bir yapıtaşdır (Bal, 2014, s. 231). Araştırma tekniği olarak derinlemesine görüşmeye başvurulmuştur. 11.03.2020 tarihinde ülkemize giriş yapan COVID-19 adlı virüs nedeniyle ilgili kurum ve kuruluşların faaliyetlerine ara vermesinden dolayı bu kurum ve kuruluşlara devam eden ya da daha önce devam etmiş kişilere ulaşılarak e-posta yoluyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Gerçekleştirilen araştırmanın evrenini İstanbul ilindeki Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına devam eden ve daha önce devam etmiş kişiler oluşturmaktadır. Evreni temsil yeteneği olan grup yani örneklem İstanbul'daki milliyetçi-muhafazakâr- İslami yapıdaki, inanç temelli STK'larla benzeşen Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarından seçilmiştir. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme tekniğinin alt kümesi olan ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme ile içerisinde zengin bilgiler olduğu düşünülen durumlar derinlemesine araştırılmaktadır. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların araştırılmasını öngörmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 122). Amaçlı örnekleminin seçilme nedeni araştırmaya en iyi katkıyı sağlayacak katılımcıların seçilmesinin istenmesindedir. Sivil toplum kuruluşlarında aktif ve uzun soluklu rol alan/devam eden bireyler, faydalı bir katılımcı aday olarak görülmüştür.

Bu çalışmada İstanbul ilinden: Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV), Kültür Ocağı Vakfı (KOCAV), İlmî Etüdler Derneği (İLEM), Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), İlimler ve Sanat Merkezi (İSM), Eğitime Destek Programları Vakfı (EDEP), Meridyen Derneği (MD) ve Klasik Düşünce Okulu (KDO) isimli Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına devam eden ya da daha önce devam etmiş kişilerle e-posta yoluyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 19 erkek, 19 kadın olmak üzere toplam 38 kişi ile görüşülmüştür. STK'ların sayıca fazla olmasına özen gösterilerek katılımcıların yaş grubu ve statü farklılıkları dâhil heterojen bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Görüşmeler sonucu gelen cevapların doyum noktasına ulaşıldığına kanaat getirildiğinde mülakatlara son verilmiştir.

3.3. Araştırma Konusu ve Amacı

Eğitim programları hazırlayan, konferans ve sempozyumlar yapan, okuma grupları oluşturan Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına gönüllü devam eden bireylerin oluşturduğu sosyal ağlar çeşitli avantajlar sağlayan fırsatlar bütünüdür. Bu sivil toplum kuruluşları akademik verimi artıran faaliyetlere katılımı çoğaltırken kişiler arası ilişkilerin gelişmesini ve uzun süreli ilişki kanalları oluşmasını da sağlamaktadır. Bu kurumlar aracılığıyla kişiler kendi amaçlarına ulaşmakta ve hatta toplumsal bütünleşmeyi sağlamaktadır. Bu sivil toplum kuruluşları ile bireyler arasında kurulan sosyal sermaye köprü kurucu dışsal sosyal sermayedir.

Köprü kuran sosyal sermayenin aktif olarak kullanılması ilerleme kapasitesini artıracak kaynaklara ve bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır (Kaya, 2011, s. 36). Köprü kuran sosyal sermayenin odaklandığı nokta; bireylerin dışsal sosyal bağları ve bu bağlardan edindikleri sosyal sermayeyi, kendi faydaları için nasıl kullandıklarıdır. Dolayısıyla burada sosyal sermaye, kişinin dışsal ilişkilerinde oluşmakta ve amaçlarına ulaşmada kullandığı özel mal türünde bir kaynak oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre sosyal sermaye zaman içinde oluşan soyut bir kaynaktır. Bu nedenle bu biçimde doğan sosyal sermayeden aktörlerin faydalanma durumları ölçülebilir (Uğuz, 2010, s. 77). Çalışmanın amacı ise bireylerin köprü kuran sosyal sermayeden faydalanma durumlarını ölçmektir.

Araştırmada sosyal sermayenin bir biçimi olarak karşımıza çıkan köprü kuran sosyal sermaye ile oluşturulan zayıf bağların gücüne odaklanılmaktadır. Bilgi, Kültür ve Eğitim odaklı sivil toplum kuruluşları faaliyetlerine katılan ve burada daha önce herhangi bir ilişkisi olmadığı ağlara giren ve diğerleriyle ortak eylemlerde bulunan kişilerin elde ettikleri faydalar araştırılmaktadır. Böylece üretilen sosyal sermaye hakkında verilere ulaşılması amaçlanmıştır. Bu çalışma, İstanbul ilindeki Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına gönüllü devam eden ya da daha önce bu kurumlara devam etmiş bireyler üzerinde yapılan mülakat çalışmasına dayanarak mevcut sosyal sermaye düzeyinin ölçülmesi amacını gütmektedir. Bölgelerin kültürel gelişme yapısını, sivil toplum hareketleri ve akademik eğitime ilgili bireylerin bilinçliliği ile bağlantılı olarak sosyolojik sosyal sermaye perspektifinden değerlendirmeyi hedefleyen çalışmanın bu yönüyle sivil toplum kuruluşları ile gelişme literatürüne de katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

3.4. Araştırma Soruları

1. Türkiye’de sosyal sermayenin Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’lar üzerinden ortaya çıkan tezahürleri nelerdir?
2. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’larda sosyal sermaye kapasitesi ne boyuttadır?
3. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’larda sosyal sermaye göstergeleri nelerdir?
4. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarının kişisel faydaları ve toplumsal katkıları nelerdir?
5. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’lara dâhil olma nedenleri nelerdir?
6. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’ların ayırıcı özellikleri nelerdir?
7. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’ların bilgiye erişimdeki rolü nedir?
8. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’larda gelişen kişiler arası ilişkilerin niteliği nasıldır?
9. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’larında güven ne boyuttadır?
10. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’ların İstanbul’a ve Türkiye’ye katkıları nelerdir?

3.5. Araştırmada Kullanılan Görüşme Formu

Görüşme sosyal bilimlerde en çok tercih edilen tekniktir (Bal, 2014, s. 231). Görüşme/mülakat veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Sorular önceden hazırlanmış olup, görüşmenin gidişatına göre yeni sorular eklenebilir ve de işlevini kaybeden sorular çıkarılabilir esnekliğine sahip bir form tercih edilmiştir. Yapılandırılmamış görüşme formu, konunun dışına çıkma, zaman kaybettirme ve ihtiyaç fazlası bilgi toplama dezavantajları göz önüne alınarak tercih edilmemiştir. Yapılandırılmış görüşme formları da istenilen esneklikte olmadığı için tercih edilmemiştir. Yarı yapılandırılmış form, hem esneklik sağlayıp konuyu genişletebilir hem de yol haritası şeklinde araştırmacıyı konunun içinde tutar.

Mülakat formu hazırlanırken sosyal sermaye göstergelerinden yararlanılmıştır. Mülakat formunun ilk bölümü katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik

kısa cevaplı sorulara ayrılmıştır. İkinci kısımda ise sivil toplum kuruluşlarındaki sosyal ilişkiler ağına katılımı ölçen, sosyal sermaye kapasitesini analiz etmemizi sağlayan detaylı cevaplar isteyen sorular yer almaktadır. Katılımcıların sosyal ağa katılma nedeni, sıklığı, uzunluğu, bu ağ ile farklılaşan özellikleri, ağ aracılığıyla sağlanan fayda, başka ağlarla iletişime geçme, sosyal ağ ile oluşan ilişkilerin gücü, bilgiye erişimin boyutları gibi ölçütler göz önüne alınarak sorular oluşturulmuş, çözümlemesi de sosyal sermaye bağlamında yapılmıştır.

3.6. Görüşme Süreci

İnternet ve bilişim teknolojileriyle nitel araştırmalar yapılabilmektedir. Bir toplumsal alanı temsil eden dijital ortam sosyal bilim araştırmaları için zaman ve mekân esnekliğiyle kolaylık sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 222). Dünya genelinde ilan edilen COVID-19 salgınından dolayı sivil toplum kuruluşlarının eğitime ara vermesi katılımcılara ulaşımı zor hale getirmiştir. Bu nedenle görüşme süreci, e-posta temelli veri toplama ile gerçekleşmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinde, internet üzerinden e-posta ile iletişim kurma, en yaygın veri toplama araçlarından biridir. E-posta temelli veri toplama araştırmacı ve katılımcı arasında iletişim araştırmacının istediği şekilde biçimlenir. Uzatılabilir, yüz yüze görüşmelerde olduğu gibi bilgi türü çeşitlenebilir, yeni konular gündeme getirilebilir, belli konularda ayrıntı istenilebilir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 226).

E-posta yoluyla görüşme sürecinin de yüz yüze görüşme süreci gibi zorlukları mevcuttur. Kurumlar kişilere ulaşma konusunda yardımcı olamadığından, kişilere bireysel çaba neticesinde ulaşılmıştır. Arkadaşlara, arkadaşlardan onların arkadaşlarına, onların arkadaşlarından diğer arkadaşlara ulaşılmıştır. Aslında zayıf bağlardan oluşan insan ilişkilerinin gücü doğrultusunda sosyal sermaye kullanılmıştır. Örneklem grubu kurumlara uzun süre devam etmiş kişilerden oluştuğu için uygun kişiler bulmakta zorlanılmış, araştırma süreci yaklaşık 3 aya yayılmıştır. Cevap alınamayan e-postaların da fazla olması araştırma sürecinin uzamasına neden olmuştur. Ayrıca kişi gizliliği konusunda tedirginlik yaşayan katılımcılarda süreci biraz yavaşlatmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerden bir kerede alınabilecek cevaplar e-posta yoluyla birkaç kerede alındığı için süreç uzamıştır. Sorulara cevapları dışında anlaşılmayan yazılar yazanların mülakat formları iptal edilmiştir.

3.7. Verilerinin Analizi

Nitel araştırmada veri analizi demek yaratıcılık, çeşitlilik ve esneklik demektir. Her nitel araştırma bir grup özellikler taşıır ve veri analizinde yeni yaklaşımlar gerektirir. O nedenle her araştırmacı kendi verilerinden yola çıkarak bir analiz planı geliştirmesi gerekir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 237). Bu doğrultuda bir analiz planı yapılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formları katılımcılara e-posta yoluyla uygulanmıştır. Elde edilen veriler Betimsel Analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Bu yaklaşımla elde edilen veriler temalara ayrılmış, özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca bireylerin görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma bölgesi İstanbul ili ile sınırlandırılmıştır. Araştırma İstanbul'daki 8 milliyetçi-muhafazakâr- İslami yapıda, inanç temelli STK'lar ile benzeşen Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşu ile sınırlıdır. Bu kuruluşlara devam eden ve daha önce devam etmiş kişi kıstaslarına göre belirlenmiş 38 kişi ile sınırlıdır.

3.9. Araştırmanın Bulguları

3.9.1. Sosyo-Demografik Özellikleri İle İlgili Bulgular

Sosyo-Demografik özellikleri başlığı altında katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni hal, meslek, eğitim ve gelir durumu ve STK isimleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Katılımcıların dâhil oldukları STK'lar; Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV), Kültür Ocağı Vakfı (KOCAV), Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), İlmî Etüdler Derneği (İLEM), İlimler ve Sanat Merkezi (İSM), Eğitime Destek Programları Vakfı (EDEP), Meridyen Derneği (MD) ve Klasik Düşünce Okulu (KDO) şeklindedir. Araştırma sürecinde toplam 38 kişi ile görüşülmüştür. Görüşülenlerin 19'u erkek, 19'u ise kadındır. Kadınların yaş ortalaması 26,6; erkeklerin yaş ortalaması ise 28,4'dür. Genel yaş ortalaması ise 27,5'tur. Tablo 1'de görüldüğü üzere katılımcıların 26'sı bekâr, 12'si evlidir. Bekârların STK'ya katılım sağlama durumu daha fazladır. Evli olduğunu bildirenlerin çoğu da bekârken dâhil olmuş ve hala devam eden ya da sadece bekârken dâhil olmuş ve şuan devam etmeyen kişilerden oluşmaktadır. Görüşülen kişilerin eğitim durumları, 18'i Lisans, 13'ü Lisansüstü, 7'si doktora şeklinde ya eğitimlerine devam etmekte ya da bitirmiş durumdadırlar. Çoğunluğun akademik kariyer hedefi olması

sebebiyle eğitim seviyelerinin yükselebileceği öngörülmektedir. Görüşülen kişilerin çoğunluğu öğrenci olmak üzere, Araştırmacı, Öğretmen, Editör, Akademisyen, Elektrik mühendisi, İng. Mütercim Tercüman, Stajyer Avukat, Psikolog, Kamu Çalışanı, Diş hekimi, Öğretim üyesi, Araştırma görevlisi, Mali Müşavir, Yönetici, Müdür yardımcısı gibi her türlü sosyo-ekonomik düzeyde heterojen bir dağılım göstermektedir. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyini asgari düzeyde değerlendirdiğimizde diğer katılımcıların gelir durumu grubu orta ve yüksek gelir grubuna sahip kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 1: Sosyo-Demografik Özellikler

Örnek lem kodu	Yaş	Cinsiyet	Medeni Hal	Eğitim durumu	Meslek	STK
K1	43	Kadın	Evli	Doktora	Araştırmacı	BİSAV
K2	22	Erkek	Bekâr	Lisans	Öğrenci	BİSAV
K3	21	Erkek	Bekâr	Lisans	Mühendis	BİSAV
K4	25	Erkek	Evli	Lisansüstü	Akademisyen	BİSAV
K5	32	Erkek	Evli	Lisansüstü	Akademisyen	BİSAV
K6	26	Kadın	Bekâr	Lisansüstü	Öğrenci	BİSAV
K7	23	Kadın	Bekâr	Lisans	Tercüman	BİSAV
K8	21	Kadın	Bekâr	Lisans	Öğrenci	EDEP
K9	25	Kadın	Bekâr	Lisansüstü	Öğrenci	EDEP
K10	23	Kadın	Bekâr	Lisans	Öğrenci	EDEP
K11	28	Erkek	Evli	Lisansüstü	Akademisyen	İSM
K12	23	Kadın	Bekâr	Lisansüstü	Öğrenci	İLEM
K13	27	Erkek	Bekâr	Lisansüstü	Kamu Çalışanı	İLEM

K14	23	Erkek	Bekâr	Lisans	Stajyer Avukat	İLEM
K15	25	Erkek	Bekâr	Lisansüstü	Öğrenci	İLEM
K16	25	Erkek	Bekâr	Lisansüstü	Psikolog	İLEM
K17	23	Kadın	Bekâr	Lisans	Öğrenci	İLEM
K18	28	Erkek	Evli	Doktora	Öğretmen	İLEM
K19	24	Erkek	Bekâr	Lisansüstü	Araştırmacı	İLEM
K20	27	Kadın	Bekâr	Doktora	Öğrenci	İLEM
K21	28	Kadın	Evli	Lisans	Editör	İLEMKDo
K22	26	Kadın	Bekâr	Doktora	Editör	KDO
K23	35	Erkek	Evli	Doktora	Diş hekimi	KOCAV
K24	37	Erkek	Evli	Doktora	Akademisyen	KOCAV
K25	35	Erkek	Evli	Lisansüstü	Kamu Çalışanı	KOCAV
K26	22	Kadın	Bekâr	Lisans	Öğrenci	KOCAV
K27	23	Erkek	Bekâr	Lisans	Öğrenci	KOCAV
K28	24	Erkek	Bekâr	Lisans	Öğrenci	KOCAV
K29	40	Erkek	Evli	Lisans	Yönetici	KOCAV
K30	22	Erkek	Bekâr	Lisans	Öğrenci	KOCAV
K31	48	Kadın	Evli	Lisans	Öğretim üyesi	KOCAV
K32	30	Kadın	Bekâr	Doktora	Akademisyen	KOCAV
K33	21	Kadın	Bekâr	Lisans	Öğrenci	KOCAV
K34	44	Erkek	Evli	Lisansüstü	Mali Müşavir	KOCAV
K35	27	Kadın	Bekâr	Lisans	Md. Yrd.	MD
K36	23	Kadın	Bekâr	Lisans	Öğrenci	MD
K37	23	Kadın	Bekâr	Lisans	Öğrenci	SETA

3.9.2. Sosyal Ağa Katılım Durumu ile İlgili Bulgular

Görüşme sorularında sosyal ağa katılım durumlarını ölçmek amaçlı katılımcılardan STK'ya devam etme süreleri, STK'ya dâhil olma nedenleri, dâhil oldukları STK'yı diğerlerinden ayıran özellikleri, STK'nın ideolojik duruşu ve STK'da fikir beyan etme / proje üretme gibi bilgileri talep edilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar sırayla açıklanmıştır.

Katılımcıların Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı bir STK'ya devam etme süreleri en az 2 yıl en fazla ise 25 yıldır. Öğrencilik dönemi ile başlayan sivil toplum kuruluşu serüveni, iş ve evlilik hayatıyla devam edebilmektedir.

Herhangi bir sosyal ortamda bulunan kişiler, zamanla ortamdaki diğer kişilere benzemeye başlar ve buna kişilerin sahip oldukları bilgi de dâhildir. Bu bilgiler aynılaştıkça farklı bilgilere ihtiyaç duyulur. Ve kişilerin kendi sosyal ortamları dışında bu bilgiyi bulma olasılıkları oldukça fazladır. Diğer sosyal ortama ulaşmak için birey iki ortam arası köprü kuran bağlara ihtiyaç duyacaktır. Bu farklı iki bağı birleştiren ise zayıf bağlar olacaktır. Granovetter, köprü kuran iki kişi arasındaki bağı zayıf olduğunu; çünkü her bireyin farklı sosyal ortamda olacağını ileri sürmektedir (Özdemir, 2008, s. 83). Bu anlamda iki kişi arasında köprü kuran zayıf bağ Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları olmaktadır. Aynı zamanda STK içinde oluşan kişiler arası ilişkiler, başka bir kişi ile ilişki oluşturuyorsa bu da zayıf bir bağ olacaktır. Sivil toplum kuruluşlarında sosyal sermayenin oluşturulmasında etkili faktörlerden biri olan ağ kurma davranışının nedenlerini öğrenmek amacıyla sorulan soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar dikkate alındığında kurumları tavsiye eden tanıdıkların olması, katılımcıların kurumlara gitmek istemelerine neden olan düşünceler, kurumların cazibe noktaları, manevi anlamda boşluk doldurma isteği, farklı alanlara ilgi duyma ve İstanbul'a okumaya gelip kendini geliştirebilecek ortam arama durumları dâhil olma nedenleri olarak incelenebilmektedir.

Katılımcıların birçoğu STK'ların faaliyetine arkadaş çevresinden ya da bir tanıdık tavsiyesi üzerine ulaştığını belirtmiştir. Kurumlara tavsiye üzerine gelmek kurum dışı bir

ağa sahip olmak demektir. Bu da köprü kuran sosyal sermaye göstergesidir. Kurumlara tavsiye üzerine geldiğini söyleyen 4 kişinin cevabı şu şekildedir:

“Bulduğum kurum olan İLEM’le arkadaşım vesilesi ile buluştum. Ve 4 senedir kurumda hem ders hem de görev aldım...” (K12, İLEM)

“Şu an içerisinde bulunduğum vakfin (o zaman dernekti) düzenlemiş olduğu eğitimin kaliteli olduğuna dair arkadaşlarımdan duyular alıyordum.” (K18, İLEM)

“İstanbul’a okumaya gelmiş birisi olarak kendimi nasıl geliştirebilirim sorusuna cevap ararken bulmuş olduğum bir yerdi burası. Bu sürece kurum ile irtibatı olan birkaç tanıdığımın da büyük katkısı olmuştur” (K19, İLEM)

“Benden bir dönem önce, kurumun kademe derslerine başlayan arkadaşlarımdan tavsiyesi ve tecrübeleri beni olumlu manada yönlendirdi ve başvuru yapmama sebep oldu.” (K20, İLEM)

Katılımcıların ilgili STK’ya dâhil olma nedenleri arasında ağırlıklı olarak entelektüel anlamda gelişmek ve eğitim faaliyetlerden maksimum düzeyde yararlanmak vardır. Onu takip eden nedenler ise lisans ve lisansüstü eğitimden daha fazla şey katacağı düşüncesi, ufuk açıcı niteliğinin olduğu düşünülmesi, eğitim konularının ilgi cezbetmesi, sorgulayan, eleştiren bir eğitim sistemi sunması, seminerler düzenleniyor olması, akademik kaygıları olanların buluşma noktası olması, bu insanlarla tanışma, arkadaşlık kurma ve fikir alışverişinde bulunma fırsatıdır.

“Bulduğum sivil toplum kuruluşuna dâhil olma nedenim, entelektüel anlamda bana farklı ve renkli bakış açıları katabileceğine olan inancımdı. Eğitimlere katılma nedenim ise okuduğumu daha derinlikli analiz edebilme, tek başımayken göremediklerimi görebilme, başka gözlerden bakıp başka kulaklardan duyabilme isteğimdi. İki senedir buradayım.” (K35, MD)

STK’nın akademik anlamda gelişime destek olmasının yanında uzun süre devam edilmesinin bir getirisi olarak kişilerin düşünce dünyasıyla STK’nın temel prensiplerinin, bakış açısının özdeşleştiği düşünülmektedir.

“İlmi birikimime yatırım yapmak için dâhil oldum. İLEM’in sunduğu ders imkânları benim için çok cazip geldi. Bunun yanında sadece dersler değil bu dersleri veren hocalarla tanışma fırsatı yakalamak ve onların tecrübe ve birikiminden istifade etmek için dâhil olmaya karar verdim. Bunun yanında kitap tahlilileri ve sosyal aktiviteler de benim açımdan iyi bir motive faktörüydü. Yaklaşık beş senedir İlem’deyim. İlem’in bilgiye ve insana bakışının kendi düşünce dünyamla özdeşleştiğini düşünüyorum. Bu bağlamda bu kurumdan almam gereken çok şey olduğuna inanıyorum.” (K15, İLEM)

STK’ya devamlılığı sağlayan bir etken olarak burstan bahsedebiliriz. Burs ile sağlanan devamlılık STK’yı tanımaya ve STK’nın bir parçası olmaya ortam hazırlamaktadır. Bu anlamda STK kendisine burs ile öğrenci çekebilecek bir etkiye sahip olabilmektedir.

“Bulduğum vakıfta (KOCAV) yaklaşık üç yıldır aktifim. Buraya dâhil olma nedenim, lisans hayatımın sadece fakülteden ibaret olmaması gerektiğini düşünmem, okuduğum bölüm dışında çeşitli konu ve derslere dair bilgi sahibi olmayı istemem yani kendimi geliştirme çabam, yeni insanlar, hocalar, arkadaşlar tanımak istememdi. Bu sebeplerden dolayı öğrencisi olduğum vakfın eğitimlerine katıldım. Bu süreçte burs almaya hak kazanmış olmak ilk yıl için vakfa bağlılığımı kazandırmış olsa da zaman içinde bu kurumun bir parçası, ailesi olduğumu hissettim ve bunun için mutluyum.” (K33, KOCAV)

STK’ların sunduğu ders imkânları ve zengin içeriği, güçlü hocalardan ders alma, onlarla tanışma fırsatı yakalama, onların tecrübe ve birikiminden istifade etme, yapılan kitap tahlilleri ve sosyal aktiviteler, zengin kütüphane ve çalışma ortamı, burs imkânları, sosyokültürel manada birbirine yakın insanlarla bir arada bulunabilme STK’ların ilgi çeken özellikleridir.

“7 yıldır BİSAV’a devam ediyorum. Sağlamış olduğu ilmi, kültürel seminerler ve okuma gruplarının yanı sıra, kütüphanesi ve sunduğu sosyal çevresi de beni bu kuruma çekti. Benim gibi akademik kaygıları olanların buluşma noktası olan vakıfta bu gibi insanlarla tanışma, arkadaşlık kurma ve fikir alışverişinde bulunma fırsatı buldum.” (K2, BİSAV)

STK’ların kişilere sunduğu imkanları daha önce verdiği mezunlara bakarak görebilen katılımcılar, STK’nın vadettiği eğitim programlarının gerçekliğine inanarak dâhil olabilmektedirler. Bu anlamda ilgili STK’ların entelektüel ve akademik anlamda bir

birikim yapılmasına olanak sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla STK'nın akademik kadrolara yetişmiş insan kaynağı kazandırması söz konusudur.

“... Vakfın öğrencilere verdiği eğitim gerçekten kaliteliydi ve bu eğitim sisteminin altındaki vaat biz öğrenciler tarafından şöyle hissediliyordu. Buradan mezun olduğumuzda muhtemelen tercih edeceğimiz alanların en iyisi olacağız. Bu fikre kapılmamızdaki en büyük etmenlerden biri de mezunlar olabilir diye düşünüyorum. Mezun öğrencilerin çoğu birçok üniversitede akademik kadroda bulunuyorlardı. Akademide tutunmak veya bir kadroya girebilmek ne kadar alanının en iyisi olduğunu gösterir bu tartışılabilir bir mevzu fakat üniversite 1. Sınıf öğrencisiyseniz bu size o zaman daha büyük bir şeymiş gibi geliyor açıkçası.” (K9, EDEP)

İlgili STK'lar kariyer yolculuğunda bir basamak görevi görmektedir. Kişilere kattığı entelektüel birikim ve hayat tecrübesi motivasyon kaynağı olarak değer görmektedir.

“SETA'ya başvurma nedenim uzun yıllardır sahadaki başarılarını görmem ve bir parçası olmak, faydalanmak ve aldığım fayda neticesinde de katkı sunmayı istememdi. Entelektüel birikim, profesyonel ve disiplinli çalışma ortamı ile katılımcılara vermeyi hedeflenen maksimum faydaya kolaylıkla (aynı zamanda her zaman için ücretsiz) erişim sağlanabiliyor olması benim için çekici unsurlardan oldu. Kariyer bazlı kuvvetli bir basamak olarak gördüğüm kuruluşun hem entelektüel birikimime hem de hayat tecrübeme katkı sunacağı düşüncesi ise en büyük motivasyonumdu.” (K37, SETA)

Ayrıca STK'ların tercih edilme nedenleri arasında manevi boyutta düşünceler de yer almaktadır. Bunlar STK'ların güvenilir, tanınır olması, köklü geleneği, misyon ve vizyonlarından doğan fikri ve hissi yakınlık duyulması, hasbi ortamlarının olması, diğer STK'lara göre samimi, ihlaslı ve istikrarlı gayretlerinin olması kurumlara çeken özellikler arasında yer almaktadır.

“Buraya çeken en önemli şey, aramızdaki bağların sağlam ve ilişkimizin dostane olması.” (K30, KOCAV)

Manevi motivasyonlara yapılan vurgu, kişilerin dini- kültürel aidiyetlerinin STK'nın düşünce yapısıyla uyumlu olmasında yatmaktadır. İlgili STK'lar 1980 sonrası oluşan milliyetçi- muhafazakâr- İslami, inanç temelli STK'larla benzeşen yapıdadırlar. Bu

anlamda özellikle manevi motivasyon yaşayan katılımcıların bu minvalde olduklarını söyleyebiliriz.

“Hayat ideallerimle uyuşması, beni bulunduğu sivil toplum kuruluşuna çeken şey inandıkları gibi yaşamaları, 20 yılı aşkın bir süredir.” (K31, KOCAV)

Farklı alanlarda eğitim görüp sosyal bilimler alanında kendini geliştirmek isteyenler için de bir kaynak oluşturduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda gelen cevaplardan bir kısmı şu şekildedir:

“Çocukluktan beri sosyal bilimlere ilgi duymam fakat bunu daha çok mesleki bağlamda değil de bu ihtiyacımı harici olarak değerlendirmek istemem buraya dâhil olma sebebidir. Buraya çeken sebep ise sosyokültürel manada bana yakın insanlarla bir arada bulunabileceğim nadir ortamlardan biri olması. Yaklaşık 6-7 yıldır buradayım.” (K3, BİSAV)

“Bulduğum vakıf sosyal bilimler alanında çalışma yaptığı için ilgimi çekti. Ben mühendislik bölümü öğrencisiyim ve bu alanlara merakım vardı. Bu sene itibari ile 3 senedir bu kuruluşta gönüllü olarak faaliyetlere katılmaktayım. Bu vakıf daha çok gençlerin kendilerini ifade etmelerini, geçmişlerine dair bilgi sahibi olmalarını ve bu bilgiyi bugün yorumlayıp gelecek için yeni fikirler inşa etmelerini amaçlamaktadır. Sağladıkları sunum, konferans ve birçok yazı projeleri ile aktif bir kurumdur. Öğrencilere her daim yol gösteren ve ileride bu projeleri onların da yapması için her türlü desteği ve güveni veren bir kurum.” (K10, EDEP)

“Öğrenci iken katıldım. 2 sebebi vardı, birincisi fen bilimleri ağırlıklı bir bölümde eğitim aldığım için sosyal bilimlere karşı olan ilgimin kendi okulumda yeterli tatmin olmayışı, bu sebeple bu açığı kapatmak için bulunduğu bölgedeki dernek vakıf gibi kurumlardan bu eksikliği karşılama gayretim. İkincisi ise maddi sebepler; ilgili derneğin burs imkânı.” (K23, KOCAV)

STK'lara dâhil olma nedenleri arasında İstanbul'a eğitim amacıyla gelmiş katılımcıların ortam arayışı sonucunda dâhil oldukları görülmektedir. İstanbul'un kültürel faaliyetler olarak zengin bir özelliğe sahip olması şehir dışından öğrencilerin İstanbul'u tercih etmelerine de sebep olmaktadır. STK'ların akademik ve kültürel faaliyetleri bu anlamda ilgi çekmektedir.

“İstanbul’a öğrencilik amacıyla gelmişim. Eğitim amaçlı İstanbul’un nimetlerinden olabildiğince faydalanma arayışındaydım.” (K18, İLEM)

“İstanbul’a okumaya gelmiş birisi olarak kendimi nasıl geliştirebilirim sorusuna cevap ararken bulmuş olduğum bir yerdi burası.” (K19, İLEM)

Katılımcıların tüm bu ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda STK’ya dâhil olma nedenlerinin başında akademik kaygılarının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Çoğunluğun STK’larda verilen eğitim programları, seminer ve faaliyetlere katılma nedeni fikri açıdan kendilerini geliştirmek ve entelektüel birikim sağlamaktır. Ancak onları bu STK’lara çeken başka nedenlerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda onları bu STK’lara çeken diğer cazibe noktaları da yoğunluklarına göre zikredilmiştir.

- STK’ların vermiş olduğu kaliteli eğitim içeriği, zengin kütüphane imkânı, çalışma ortamı
- STK’ların düzenlediği kültür- sanat faaliyetlerinin niteliği
- Yapılan etkinliklerin ilgi çekmesi, kitap tahlilleri ve sosyal aktiviteler
- Akademik ve ilgi alanlarıyla alakalı güçlü isimlerle ders yapma imkânı
- Dersleri veren hocalarla tanışma fırsatı yakalamak, onların tecrübe ve birikiminden istifade etmek
- Sosyokültürel düzeyi benzer insanlarla bir arada bulunabilmek
- Sosyalleşmek
- Fen bilimleri ağırlıklı bir bölümde eğitim alanların sosyal bilimler alanında kendini geliştirmek istemesi
- STK’ların güvenilir ve tanınır olması
- STK’ların vizyon ve misyonlarından dolayı tercih edilmesi
- Yabancı dil eğitimlerinin olması
- Ücretsiz yurt imkânı, yurtdışı imkânı gibi birçok seçenek.

Katılımcıların içinde buldukları STK’yı diğerlerinden ayırma sebepleri başlıca kurumların amacının akademi ve akademik dersler odaklı olması, her görüşten insanın bir arada olabildiği kapsayıcı bir yer olması, sorgulamaya açık olması ve katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri samimi bir ortam olarak değerlendirmesidir. Ayrıca

STK'larda hiçbir şey için zorlama olmaması, STK'ların dini bir grup ya da cemaat olmaması ve siyasi bir zemini olmaması yine ayırt edici özellikler olarak sıralanmıştır.

“Açıkçası bağlı olduğum kuruluşun bildiğim diğer kuruluşlardan ayıran en büyük özelliği akademiye çokça önem vermesidir. Ben insan nedir, neden çabalar, gibi soruları, dinim ve onun etkisiyle şekillenen yaşam tarzıma hitap ettiğini düşündüğüm bu kuruluşla tanıştım ve gitmeye başladım. Bu doğrultuda geçirdiğim her süre zarfında seçmemde etkisi olan bu benzerliklerim daha da sağlamlaştı ve aramdaki bağı kuvvetlendirdi. Okumaları, araştırmaları ve nice etkinlikleri ile ortaya koydukları proje ve fikir ürünleri ile her daim hakkı gözetmeleri ve insanın düşünce hayatını bereketlendirecek işlerde bulunmaları hem dini hem de kültürel aidiyetime hitap etmektedir.” (K10, EDEP)

Kurumların belli hassasiyetler çerçevesinde muhafazakâr bir çizgide ilerleyerek akademik derslere önem vermesi kişilerin ideolojik olarak kendilerini yakın hissetmesine neden olmaktadır. Hem akademik dersler almak isteyen hem de muhafazakâr eğilimi olan katılımcıların hassasiyetlerine uygun bir kuruma gitmesinin güven ortamı sağladığını söyleyebiliriz. Böylece kurumlara olan güven ve bağlılık artmakta sosyal sermaye düzeyi yükselmektedir.

“Birinci fark bu kurumun amacının akademisyen yetiştirmek olması ve bütün gayretini buraya sarf etmesidir. İkinci fark ise bunu belli hassasiyetler çerçevesinde yapmasıdır. İdeolojik olarak yakınlık bu ikinci farklılıkta ortaya çıkmaktadır. Geçmişin ilim dalları, ilmi eserleri tü kaka yapılmamakta bu alanda ilgilenilmekte hem kurum hem de kurumda yer alan bireyler tarafından gündelik yaşantıda belli dini hassasiyetler gözetilmektedir. Bunlar ideolojik yakınlık kapsamında sayılabilir.” (K18, İLEM)

İslami olarak Allah'ın rızasını kazanmak gibi bir temele dayanan, milli ve manevi değerlere önem vererek milliyetçi- muhafazakâr- İslami bir yapıda olan STK'nın, 1980 sonrası oluşan muhafazakâr STK anlayışının bir tezahürü olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Akademik alanda aktif olan STK, bu değerler doğrultusunda yetişmiş ilim insanı ve münevverler yetiştirme gayreti içerisindedir.

“Bu hadiseyi tarif etmek için alt küme yöntemini kullanmak istiyorum müsaadenizle. KOCAV; Milli ve Manevi değerlere önem veren Milliyetçi ve Muhafazakâr bir

düşünceye sahip bir sivil toplum kuruluşudur. Bir alt kümede İlmî ve Akademik çalışmaları koyabiliriz. Yine bunların hepsi ile birlikte; istişare kültürüne önem veren, samimi, hasbi ve Allah Rızasını arayan yapısı ile diğer tüm kurum ve kuruluşlardan ayrılmaktadır.” (K29, KOCAV)

STK’ların ayırt edici özelliği olarak akademiye önem vermesi şeklinde yapılan yorumların yanında kişilerin kendi dini-kültürel aidiyetlerine hitap etmesi durumu da söz konusudur. Katılımcılar STK’ya devam ederken kendi dünya görüşlerine uygun olmasını önemsemektedirler. Muhafazakâr yapıdaki STK’ların muhafazakâr kişileri kuruma daha çok çektiğini söyleyebiliriz. Böylece muhafazakâr görüşteki kişilerin yine aynı görüşten kişilerle bir sosyal sermaye oluşturabileceğini de öngörebiliriz. Ancak her görüşten insana açık bu STK’ların heterojen bir yapıda olduğunu düşündüğümüzde sosyal sermaye yelpazesinin geniş olduğunu da görebiliriz.

“Elbette ki kurumun vizyonu ve ilkeleri önemli. Dünya görüşüme hitap etmesi, beni ilgi duyduğum alanlarda geliştirmesi de etkili oldu. Bunun yanında yukarıda da bahsettiğim üzere katı kalıplarının olmaması, güncel politikayla ilgili olmaması ve herhangi bir siyasi partiyle doğrudan temasının olmaması, dini bir gruba payanda olmaması, herkesin söz hakkının olması, en ağır eleştirilere dahi tahammül edilmesi ve bunlardan ders çıkarılması, tek amacının milli ve manevî şuurla yetişmiş bir gençlik yetiştirme olması benim için önemlidir.” (K25, KOCAV)

STK’ları diğerlerinden ayıran noktalarda özellikle dini bir grup, cemaat vs. tekelinde olmaması ve siyasi zeminin olmaması şeklindeki vurgular dikkat çekmektedir. Kişiler STK’nın belli bir ideoloji çerçevesinde oluşmasını yadırgamamakta çünkü kendileri de bu ideolojik çerçeveye yakın konumda olmaktadır. Ancak herhangi bir cemaat ya da dini grubun tekelinde olmasını da istememektedirler. Bu durum 15 Temmuz 2016’da yaşanan darbe girişiminin dini bir cemaat yapılanması temelinde gerçekleşmesinden dolayı olabileceği de düşünülmektedir. Ayrıca 1980 sonrası yükselen muhafazakâr STK’lar ya da bu STK’ları tercih eden katılımcılar devlete ters düşmeyen devletle beraber yürüyen ancak partizan da olmayan bağımsız muhafazakâr STK’lar olarak değerlendirilebilir.

“Diğer STK’lardan ayıran özelliği HASBİLİK. Niyetlerinde hasbi olmaları ve bizim aidiyetimizin artmasına yol açıyor. Bir kere bir yemekte Vakıf Başkanı ben Allah

rızası için yapılan bir şeye teşekkür etmem. Allah razı olsun derim demişti. İşte o an dedim ki evet kızım doğru yerdesin. Sanırım bu cevap ikinci soruyu da cevaplamış oldu. Kurumun ideolojisi partilerden bağımsız olarak değerleri korumak. Bu durumda benim ideolojime uyuyor.” (K26, KOCAV)

STK’lar katılımcıların dini ve kültürel aidiyetlere hitap ederek güven ortamı oluşturmaktadır. Bu güven ortamı aynı zamanda sosyal sermayenin temel unsurlarından olan normlara işaret etmektedir. Normlar kişilerde uyulacak kuralları ifade ederek kültürel bir temel oluşturur. Bu kültürel temel dini aidiyetlerle buluşunca güven ortamı sağlanmaktadır. Böylece ilişkiler gelişmekte ve sosyal sermaye artmaktadır.

“Dâhil olduğum sivil toplum kuruluşunu diğer sivil toplum kuruluşlarından ayıran başlıca özellikler gençlere / gençliğe, muhabbet ve sahih bilgiye ciddi anlamda değer veriyor olmalarıydı. İdeolojik olarak da zihin dünyama, hayatı algılama ve yaşama biçimime yakınlık gösteriyordu dolayısıyla kendimi kendi mahalleimde ve güvende hissettirdiği de oldu.” (K35, MD)

Herhangi dini-kültürel aidiyeti ile uyuşmadığı halde kuruma dâhil olan ya da ideolojik aidiyetleri ön plana almadan kurum faaliyetlerine katılan katılımcılar ayırt edici özellik olarak kurumların her görüşten insana açık kapsayıcı bir yapıda olduğunun altını çizmiştir. Bu özellik ile sosyal ağ her görüşte hayat bulacak ve bağlantı noktaları çoğalacaktır. Böylece sosyal sermaye kapasitesi artacaktır.

“İçinde bulunduğum sivil toplum kuruluşunda bulunmam konusunda hiçbir ideoloji, fikir ya da görüş etkili olmadı. İçinde bulunduğum kurum ideolojik görüşlere önem vermeyen, her görüşten insanın geldiği ve yapılan kültür sanat faaliyetleri takip ettiği bir yerdir. Benim burada bulunmamın nedeni kültür sanat faaliyetleri yapması ve bunu yaparken en iyi şekilde yapıyor olmasıdır. Buraya gelirken vakfın işini çok iyi yapması, insan ayırmaması ve belirli bir ideolojik görüşe sahip olmaması beni etkiledi. İçinde bulunduğum kurum insan ayırmadan herkese hitap etmektedir.” (K5, BİSAV)

STK’lara ideolojik sebeplerle gelmemenin temelinde liyakat yatmaktadır. İşini iyi yapan insanlar, ideolojik olarak hangi fikri benimsemiş olursa olsun, odaklandığı nokta “işini iyi yapmak” olduğundan diğer kişiler tarafından güven duyulan biri haline gelmektedir. Kurumun temel prensibi bu olunca kurumdaki herkesin bu yapıya uymasıyla birlikte

kurumsal bir güven oluşturma söz konusudur. Bu durumda kurumlar etki alanını genişletmekte ve her kesimden insana hitap etmektedir. Etki alanı genişledikçe sosyal sermayenin artması söz konusu olacaktır.

“Bisav her türlü düşünceden kültür insanının konuşmacı olarak davet edildiği, her kesimden insanın güvence içinde bir arada bulunabildiği bir kuruluş. Vakfa bir şekilde yolu düşen herkesin temel aldığı esas kaidenin saygı olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda eşsiz bir ortam sunduğuna ve diğer kuruluşlardan ayrıldığına inanıyorum. Dini ve kültürel aidiyetim konusunda da bu saygı ortamının etkisi yadsınamaz. Benim gibi düşünen nice arkadaşım olduğu gibi benden çok farklı düşünen arkadaşlarım da mevcut.” (K6, BİSAV)

“Bu kurum, İslami değerlere saygı gösteren, devlet destekli bir kurum, bu önemli özelliklerinden birkaçı. İçerisinde bulunan çoğu kimseler de belli dini değerleri bulunan yardımsever, hayırsever ve cana yakın kimseler. Bu yüzden benim ideolojik görüşüme ters değil. Benim buraya gelmeden önceki en büyük beklentim saygıydı, ne fikirde olursa olsun karşıdaki insanın düşüncelerine saygı göstermesiydi ama beklediğim de fazlasını bulduğumu söyleyebilirim.” (K8, EDEP)

İslami değerlere saygı gösterme durumu yine kurumun muhafazakâr yapıda olduğunu göstermekte ve bu hassasiyeti taşıyan kişilere hitap etmektedir. Yine en çok vurgulanan kavramlardan biri olarak “saygı” her kesimden insanı bir araya getirmektedir. Katı, sert, keskin ideolojiler yerine ılımlı, orta yolu takip eden, ortak bir zeminde buluşan muhafazakâr bir kimlikten bahsedebiliriz.

“Ayrırcı özelliği her düşünce ve değer çevresinden insana açık olması. Beni ilk olarak çeken buydu. Medeniyet tasavvurunu kendi kültür mayası ile yoğurması ise benim kuruma devam etmemi sağlayan ve kökten buraya bağlayan esas önemli değeri ve ayrırcı özelliğidir.” (K28, KOCAV)

STK’ların sorgulanabilir olması ve sorgulayan bir yapıda olması katılımcılar tarafından ayırt edici ve desteklenen bir özellik olarak belirtilmiştir. STK’ların sorgulayıcı yapıda olması hem katılımcıları hem de STK’yı her türlü sosyal ağa açık hale getirmekte ve sosyal sermayeyi artırmaktadır.

“BİSAV’ı diğer kuruluşlardan ayıran en temel şey fikirlerin sorgulamaya açık olmasıdır. Dâhil olduğum dini ve kültürel camiada genelde sorgulamalar hoş

karşılanmaz hatta dışlanırken BİSAV'daki insanlar veya topluluk diyebiliriz kısaca, antitezini üretmediği hiçbir şeye karşı çıkmazken, antitezini üretse bile karşıdakine büyük oranda saygı duyuyor. Ben öyle olmasam da aile yetiştirme tarzını etkilediği için deme ihtiyacı hissederekten şunu demek isterim ki: topluma göre radikal İslamcı denilebilecek tandansta bir aileden gelmekteyim. Vakıf daha çok muhafazakâr kitleye hitap ettiğinden ötürü ilk başta dini aidiyetlerime çok da uymadığını düşünmekteydim (ki bu görüşüm halen böyle olsa da şiddeti azalmış durumda), fakat sonradan bunun pek bir önemi olmadığını fark ettim çünkü burada devreye kültür giriyordu. Dini görüş farklılıkları ne kadar fazla olursa olsun buradaki insanların çoğunluğu kültürel manada aynı paydada toplanabilmiş insanlar. Solcu biri de gelse, muhafazakârı da olsa, radikal İslamcısı da olsa medeni bir şekilde aynı vakıf çatısı altında bulunmayı başarabilecek insanların yoğunlukla bulunduğu bir yer burası. Temel olarak vakıf ve vakıftaki insanlar dini bakış açısıyla tamamen örtüşmese de (ki bu normalde de büyük bir problem değil), kültürel bağlamda ortak paydada en azından medeni bir şekilde tartışabildiğimiz insanlar olduğu sürece bu vakıf benim için yerini koruyacaktır.” (K3, BİSAV)

Katılımcının ifade ettiği gibi belirtilen kurumların her görüşten insana açık olması, çeşitliliklere saygı duyulması vurgusunun aslında milliyetçi- muhafazakâr- İslami dediğimiz kesim içindeki çeşitlilikte olabilir. Bir başka katılımcının da dediği gibi *“arkadaş grubunda komünizme ilgi duyan arkadaşlarım bile var”* şeklindeki “bile” kelimesinin bile farklı görüşü dışarıda bıraktığını ama her hâlükârda saygı duyulduğunu göstermektedir. Buradaki çeşitliliği milliyetçi- muhafazakâr- İslami kesim çeşitliliği olarak değerlendirebiliriz. Ama tabii ki daha geniş ve kapsayıcı bir çeşitlilikte olabilir. Milliyetçi- muhafazakâr ve komünizme ilgi duyan farklı görüşlerin bir araya gelerek tartışma ortamları oluşturması katılımcının da ifade ettiği gibi düşünce dünyasını geliştirebilmekte, ufuk açıcı olabilmektedir.

“Dâhil olduğum vakıf köken olarak milliyetçi ancak her görüşe saygılı ve müsamahakâr, sorgulayan, eleştiren bir kurum. Öyle ki aynı arkadaş grubunda komünizme ilgi duyan arkadaşlarım bile var. Bu gibi arkadaşlarla yapılan fikir teatilerinde oluşan çatışmalardan da yepyeni sentezler oluşuyor diyebilirim. Bende muhafazakâr bir ailede yetiştiğim için vakfın temel ideolojileri ile yakınım diyebilirim. Ancak vakıf içinde bulunduğum süreçte fazlasıyla farklı görüşlerden ve yayınlardan beslenip fikir dünyamı geliştirdim diyebilirim.” (K23, KOCAV)

Katılımcıların ifade ettiği gibi kurumlarda ideolojiler ön planda olmamaktadır. Hedef, çekilen kitlenin kurumdan en üst düzeyde istifade edebilmesini sağlamaktır. Bu anlamda bakıldığında katılımcıların pragmatik sonuçlar elde edebileceği görülmektedir. Ayrıca STK'lar akademi odaklı olduğu için ideolojiler biraz daha geri planda kalmaktadır.

“İdeolojik aidiyetten ziyade oluşturulan ortamın nezaheti benim dâhil olmamda büyük etki sahibidir. İLEM bağlamında şunu ifade edebilirim. Elbette kurumun mensuplarının çoğunluğunun ortak olarak takip ettiği bir siyasi/ideolojik çizgi mevcut. Ben kendimi bu çizginin doğrudan takipçisi olarak tanımlamıyorum. İLEM faaliyetlerinde ve mensuplarına yaklaşımında siyasi/ideolojik anlamda -sınırları belli olan birçok değeri paylaştığım- çok geniş perspektifle yaklaşıyor. Faaliyetlerini çok geniş bir yelpazeden insanlarla yürütüyor. Bu da kurum içerisinde ortak tonlara sahip renkli ve kaliteli insanların bir araya gelmesini sağlıyor. İLEM'in benim için en ayırt edici ve dikkat çekici hususiyeti budur.” (K13, İLEM)

Siyasi belli bir grubu temsil etmiyor olsa bile kuruluş itibarıyla milli ve manevi değerleri önemseyen milliyetçi- muhafazakâr- İslami diyebileceğimiz kesimlerden gelmiş kişilerin desteklediği bu STK'lar, aslında son derece belirgin benzer ideolojilere sahipler. İdeolojilerin ön planda olmaması söylemi daha çok 1980 sonrası oluşan apolitikleşme ile muhafazakâr aydın sınıfı arayışını temsil etmektedir. 80 sonrası ideolojilerin ılımlaştırılması gerçeğini göz önünde tutarak bu STK'ları Türkiye'nin “sağ kesimlerinin” ortak zemininde ortaya çıkan sivil yapılar olarak okuyabiliriz. Kısacası bu STK'lar, ideolojik, milli-manevi, fikri özlerini koruyarak, liberalizmin ortaya koyduğu kuralları da kabul ederek, oyunu daha çok kuralına göre oynamaya başladılar.

“SETA bağımsız bir düşünce kuruluşu. Siyasi ekonomik ve toplumsal sorun ve çözümleri ortaya koyan, somut projelere imza atan bir kuruluş. Türkiye'de medyanın önde gelen isimlerinin direktörlük yaptığı gerek programlar gerekse bünyesinde çalıştırdığı kişi sayısı ile da Türkiye'deki en büyük düşünce kuruluşu. Bu haliyle diğer mecralardan ayrıldığını ve bir tık ileride olduğunu söyleyebilirim. Kültürel ve dini bir aidiyet söz konusu olduğunu düşünmüyorum. İdeolojiler de çok ön planda değil, genel olarak milli bir katkı sunma hedefi çerçevesinde buluşuluyor. Bu noktada bir aidiyetlikten söz edebiliriz. (K37, SETA)

STK'lar belli bir ideolojik yapıya sahip olmakla beraber kişilerin kuruma dâhil olma nedeni olarak bu durum görülmemektedir. Kişiler daha çok STK'nın saygı çerçevesinde

farklı görüşlere açık olması , siyasi ve dini bir grubu temsil etmiyor olması gibi özellikleri dikkate almaktadırlar. Farklı görüşlere ve çeşitliklere olan vurgu aslında milliyetçi-muhafazakâr- İslami kesim içerisindeki çeşitlilik olarak değerlendirilebilir. Tartışma ortamlarını tatlıya bağlayan, ılımlı bir yapıya sahip olduklarını düşündüğümüz muhafazakâr temelli bu STK'lar katı, sert, keskin fikir yapılarında olmadıkları için çeşitli siyasi görüşleri de bünyelerinde barındırabileceklerdir.

“Kuruma dini bir boyut yüklemedim, siyaset ile de irtibatını çok az buldum. Bu durum benim açımdan kurumu diğer STK'lardan ayıran başlıca özellik. Gene de bir cevap vermek gerekirse kurumun demesem de kurumdaki hocalarımı İslamcı olarak tanımlayabilirim. Hocalarımın bazılarını gelenekçi bazılarını modern sayabilirim.”
(K19, İLEM)

“Topluma hizmet anlayışını siyasi görüşlerine göre belirlememesi, siyasilerden ve belediyelerden maddi destek almadan yoluna devam etmesi, herhangi bir siyasetçinin veya partinin, dini bir cemaatin güdümünde olmaması, hizmet odaklı olması.” (K31, KOCAV)

Burada cemaatin dönüşümü kavramına vurgu yapmakta yarar olduğunu görüyoruz. STK'ların cemaat ya da dini bir grup olmadığına altı çizilerek, STK içi oluşan ilişkilerin samimiyete dayanarak cemaat ruhu oluşturması durumu, cemaatin geri dönüşü meselesinin bir tezahürü gibi okunabilir.

Sosyolojide Ferdinand Tönnies'in ortaya attığı Gemeinschaft/ Gesellschaft ayrımına dayanan tartışmalarda sanayi öncesinin toprağa bağımlı, dini geleneklere bağlı cemaat (Gemeinschaft) yaşama biçimi, modernleşmeyle birlikte çözülmüştür. Tabi ki bu çözülme cemaatin yok olması anlamını taşımamaktadır. Modernleşme ile gelen yeni sosyal oluşumların cemaatsel karakterleri göz önüne alındığında klasik teoride tanımlanan cemaat (gemeinschaft) ile aralarında farklar olduğu görülmektedir. Bu farkları “cemaatin dönüşümü” şeklinde ele alan Ramazan Yelken, mekan, kapsam, sınır, süre, katılım, nitelik, amaç, tatmin, hacim, fonksiyon ve etkileşim biçimi şeklinde kriterleri ayırt edici olarak ortaya koymuştur (Yelken, 2004, s. 18-19).

“BİSAV, dini bir grup veya cemaat değildir; ama mensupları arasında samimiyete dayanan bir cemaat ruhu oluşturur. Ayrıca siyasi zemini yoktur; bu da müdavimlerini özgür kılar. Buraya ideolojik sebeplerle değil, entelektüel anlamda kendime bir

mecra çizmek ve ilgi duyduğum alanlarda sorularıma cevap aramak için yöneldim.”
(K1, BİSAV)

İlgili STK’ların katılımcılar tarafından “İslami değerlere saygı gösteren”, “Müslümanların ortak davaları için çalışan”, “Vizyonu Müslüman akademisyen yetiştirmek olan”, “Bir derviş tekkesi olan”, “köken olarak milliyetçi olan” şeklinde tanımlamalarla milliyetçi- muhafazakâr- İslami yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilgili STK’ların inanç temelli diyebileceğimiz STK’larla benzeşen yönleri olduğunun da altını çizebiliriz. Her katılımcı tarafından belli bir dini-kültürel yapıda olmalarına dikkat çekilse de her kesimden insana hitap ettiğinin altı çizilerek bu STK’ların görece çoğulcu bir yapı arz ettiği belirtilmiştir.

“Müslüman olmanın ne demek olduğunu öğrenmek ve bunun yaşayışla bütünleştirilmesi benim için oldukça önemli. Bu sebeple İlem’i kendime yakın buluyorum. İlem mensupları ve hocalarıyla aynı düşünceleri paylaştığımı ve aynı hassasiyetlere sahip olduğumu düşünüyorum. Bu da beni ileme daha da yakınlaştırıyor. En basit şekilde İlem’de toplu şekilde namaz kılabiliriz ve bu bile benim için önemli bir faktör. Bu yalnızca romantik ve lafta kalan bir duruş değil. Bana kalırsa bu ideolojiyi temellendirme ve ileriye taşıma adına İlem güzel işler yapıyor bu da ileme yönelik aidiyetimi pekiştiriyor.” (K15, İLEM)

“Müslümanların ortak davaları için çalışmaları ve eğitim kurumları olmaları beni içeri çeken nedenlerdi. Ve diğer kurumların getirtemedikleri hocalarla ders yapma imkânı buldum. Ve bu kurumlar illa onlar için çalışmamı istemiyordu, onları takip ederken başka bir kuruma da katılmam onlar için sıkıntı olmuyordu.” (K17, İLEM)

Katılımcıların kurumlar hakkında verdikleri bilgileri, STK’ların web sitelerinde verdikleri bilgilerle uyuştüğünü görmekteyiz. Örneğin İlem’in web sitesinde yayınlanan “Özgün ilmi yaklaşımların, düşünce ve pratik üretimin İslam’ın düşünce ve medeniyet birikimi üzerinde yeşerebileceğini düşünen İLEM, ilmi geleneğimizi sürdüren ilim adamlarının yetişmesine zemin oluşturarak insanlığın sorunlarına çözüm üreten ilmi çalışmalar yapmayı gaye edinmiştir” (İLEM, 2020). Şeklinde amacının belirttiği paragraf, katılımcıların anlattıklarıyla uyumaktadır.

Müslüman akademisyen yetiştirme fikri, milli- manevi temelli değerlerle aynı zamanda sınırları aşarak ilerleme üzerine kurulmuştur. Bunu muhafazakâr yapıyı koruyarak yapan

STK'lar, katılımcıları tarafından sürekli diğer STK'lardan ayırt edilmekte, ön plana çıkarılmaktadır. Türkiye'nin muhafazakâr kesiminin hem siyasette hem de sivil alanda görünür hale geldiği 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan sivil oluşumlar gibi günümüz muhafazakâr temelli STK'lar da “akademi” alanına önem vermekte, aydınlar yetiştirmek istemektedir.

“Dâhil olduğum kurum, vizyonunu “Müslüman akademisyen yetiştirmek.” olarak belirlemiş ve bu doğrultuda çizgisini hiç bozmamış bir kurum. Beni bağlayan öncelikli düstur bu oldu. Derslere başladığımda fark ettiğim ve kuruma bağlılığımı arttıran bir diğer faktör ise; günümüzde Müslümanların maalesef belli kalıplara sıkıştırılmaya çalışılması fakat buna rağmen dâhil olduğum kurumun bu sınırları her geçen gün aşarak ufukumuzu genişletmesi idi. Bunlara ek olarak kurum içerisinde yer alan insanların bir uhuvvet ruhu ile hareket etmesi, daima birbirlerini desteklemesi, yapılan etkinlikler ile bu kardeşlik bağlarının kuvvetlenmesi ve kopmaz bir hal almasını sayabilirim. İdeolojik anlamda ise şunu eklemek isterim; her ne kadar kurum ideoloji ve inanç noktasında çizgisini belli etse de kuruma gelip istifade etmek isteyen herkese kapılarını sonuna kadar açmıştır, açmaktadır. Bu da kuruma saygımı ve bağlılığımı arttırmakta, işini iyi yapan ve üreten herkese destek verdiklerini tekrar bizlere göstermektedir.” (K20, İLEM)

Katılımcı tarafından bir derviş tekkesi olarak yorumlanan STK, İslami- muhafazakâr kesimin temelinde kurulan bir oluşum olduğu net bir şekilde göze çarpmaktadır. Derslerin medrese usulü yapıldığının altını çizen katılımcı, İslami kültürü yaşatmaya çalışan STK'nın ayırıcı özelliği olarak bu duruma vurgu yapmaktadır. Ayrıca STK, web sitesinde kendisini “İslam düşüncesinin kurucu eserlerinin Türkçe işlendiği bir yazı okulu” olarak tanımlamaktadır. (KDO, 2020)

“Bir derviş tekkesi olması, Kdo'yu diğerlerinden ayıran en büyük farklılık sanırım. Bu sebeptendir ki İslami ilimler ağırlıklı bir ders programına sahipler. Üsküdar'da şahane bir konumda olmaları bir diğer ayırıcı özellik bana göre. Manevi bir hava soluyor insan. Derslerin ayakkabısız, medrese usulü bir mescidin içinde yapılmasıyla insan eski usulün içinde buluyor kendini.” (K22, KDO)

Katılımcılara “Dâhil olduğunuz sivil toplum kuruluşu için bir proje üretme ya da fikir beyan etme durumunuz oldu mu? Bu projenin neresinde yer aldınız?” sorusu yöneltildi. 15 katılımcı kurumda görev almadıklarını ve proje üretmediklerini belirtirken kalan 23

katılımcı fikri boyuttan projenin tamamlanması boyutuna kadar her aşamada katılımın sağlandığını belirtmiştir. Kişilerin fikirlerini rahatça beyan edebiliyor olması kurumlardaki ortamın demokratik olduğunu gösterir. Fikirlerin önemsendiğini gösterir. Yeni projelerin, fikirlerin değerlendirilebileceğini gösterir. Yaratıcılığı artırır. Hem kişisel hem de toplumsal fayda sağlar. Katılımcıların etkileşimi artar ve sosyal sermaye kapasitesi yükselir.

“Evet, böyle bir imkânım oldu. Mesai arkadaşlarımla beraber bir proje yazdık ve uygulamada başarılı olduk. Projeyi yazan ve uygulayanlardan biriydim. Ayrıca içinde bulunduğum kurumda herkes istediği gibi fikrini beyan edip rahatça söyleyebilir. (K5, BİSAV)

STK’larda verilen eğitimin, STK’ya dâhil olmuş, eğitim programlarına katılan kişilere danışılarak şekillenmesi hem gelen kişilerin gözünden hem de yönetimin gözünden değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır. Böylece hitap edilen kitlenin istekleri doğrultusunda hareket edilecek ve katılımın artması sağlanacaktır.

“Komisyonda eğitimin daha kaliteli hale nasıl geleceğiyle ilgili tartışmalarımız, faaliyetlerimiz oldu. Küçük bir örnek vermek gerekirse kademedeki ders verecek hocaların belirlenmesi, atölye başlıklarının belirlenmesi ve kitap listesinin güncellenmesi gibi.” (K18, İLEM)

“Kurumun ihtisas üzerine çalışma yapan komisyonunun üyelerinden birisiyim, ayrıca kurumdaki çalışma gruplarından birisinin koordinatör yardımcısıyım. Bu sebeple ilgili bölümlerin projelerinin birçok aşamasında bulunuyorum.” (K19, İLEM)

STK’ların yönetim toplantılarına katılımcıların dâhil olmaları, STK ile bağlarını daha fazla geliştirmektedir. Bulunduğu ortamda daha saygın hale gelip danışılan kişi o ortamda daha da aktif hale gelecektir. Başka ağlarla da bu durumu paylaşacak ve ağları çeşitlendirerek sosyal sermayeyi artıracaktır.

“Bulduğum vakıf zaten sürekli olarak yönetim toplantılarına öğrencilerini davet eder, görüşlerini alır değerlendirir ve birçoğunu da uygulamaya çalışır. Onun dışında uzun yıllar devam eden öğrencilerini de yönetim kuruluna dâhil eder ve görüşlerinden daha fazla faydalanır. Bende vakıftaki yayıncılık projelerinde, yayın

kurulunda bulundum. Onun haricinde öğrencileri sunumlara alıştırmak için yapılan sunum projelerine dâhil oldum. Daha aklıma gelmeyen birçok projeye dâhil oldum diyebilirim.” (K23, KOCAV)

“Evet, dâhil olduğum STK’da fikirlere ve yeni projelere, özellikle gençlerden gelen yeniliklere açık olundu. Projelerin yürütücüsü ya da öğrencilik döneminde hocalara yardımcı, asistan olarak projelerde rol alma gibi görevlerimiz oldu. Daha çok akademik içerikli projelerdi.” (K24, KOCAV)

Katılımcıların fikirlerini rahatça beyan edebiliyor ve bu fikirlerini projeye dönüştürüp hayata geçirebiliyor olması STK’larda oluşan ortamın demokratik bir yapıda olduğunu gösterir. Bu durum sosyal sermayenin artmasına zemin hazırlamakta ve hızlandırmaktadır.

Katılımcılara yönelttiğimiz “Başka üye olduğunuz, eğitim ve etkinliklerine katıldığınız sivil toplum kuruluşları var mı? Varsa neden üyesiniz?” sorusuna 11 katılımcı başka bir kuruma üyeliği olmadığını belirtmiştir. Kalan 27 katılımcı ise çeşitli kurumlara akademik kaygılar ya da mesleki nedenlerden dolayı devam ettiğini, bir kısmı da sosyal yardım ve dayanışma odaklı STK’ların mensubu olduğunu belirtmiştir.

“Var. Birçoğu toplumsal fayda sağladığı için kendimi bu kurumlara katılmaya sorumlu hissediyorum.” (K4, BİSAV)

Sadece kendi devam ettikleri STK’nın müdavimliğini yapmayıp başka STK’lara da devam eden katılımcıların olması birçok farklı sosyal ağın oluşabileceğini göstermektedir. Farklı birçok sosyal ağ demek sosyal sermayenin yükselmesi demektir.

“Evet, başka sivil toplum kuruluşlarını ve yaptıkları etkinlikleri de takip ediyorum. Bu kurumların kültür sanat faaliyetleri yapıyor oldukları, ideolojik görüşlere bakmadan kapılarını herkese açtıkları ve işlerini iyi şekilde yapıyor olduklarından dolayı takip ediyorum. Takip ettiğim kurumların hepsi de ideolojik olarak bir görüşü savunmamaktadırlar.” (K5, BİSAV)

“Evet, var. Kendimi geliştirmek istediğim farklı alanlar olduğu için gidiyorum. Ve elimden geldiğince öğrendiklerimi paylaşmak istiyorum. Her

vakıf farklı bir dünya, beraber işler yapmak ve yenilikler katmak için üyeyim.” (K10, EDEP)

Bir başka STK’ya üye olmadan da öğrenme temelli fayda sağlamak amacıyla dâhil olunduğunu görüyoruz. STK’lar ihtiyaç duyulan bilgiye erişimde köprü kurucu özelliğiyle bir kaynak oluşturmaktadır.

“Bilgi arayışı içinde olduğum sırada çeşitli vakıfların derslerine katılmışım. Hala üyeliklerim mevcut fakat katılmıyorum.” (K7, BİSAV)

“Belki üye olduğum değil ama etkinliklerine katıldığım çok sayıda sivil toplum kuruluşu var. İhtiyaç duyduğum bilgi ve kültüre ulaşmak için diğer kurumların faaliyetlerini de takip ederim.” (K34, KOCAV)

“Üyesi olduğum veya üyesi olmadan bir şekilde bilgiyle ilimle irtibatta kalmak isteyip bazen yolumu düşürdüğüm başka kuruluşlar da oldu zamanında. Hepsinde ortak ve nihai amacım öğrenme aşkı oldu. (K35, MD)

Dâhil olunan STK aracılığıyla başka bir STK’ya devam etme durumu da söz konusu olabilmektedir. Birbiri ile paydaş STK’ların olması ağların bağlantı alanlarını çoğaltmakta ve sosyal sermaye ağını genişletmektedir.

“Var. Bağlı bulunduğum kurum tarafından önerilen bir kuruma devam ediyorum. Fikirselsel ve entelektüel manada doygunluğa eriştiren kurumlar olduklarını düşünüyorum.” (K30, KOCAV)

Mezun olunan okulların STK’larına üyeliklerin devam etmesi, oradaki sosyal ağ bağlantılarının hala devam ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda çeşitli ve çapraz ilişkilerin mevcut olduğunu görüyoruz.

“Boğaziçi Yöneticiler Vakfı (BYV)’nın mensubuyum. Mezun olduğum üniversitenin öğrencileri ve mensuplarına hizmet veren bir sivil toplum kuruluşudur. BYV, çalışma şeklini ve hizmetlerini zihniyetime uygun bulduğum için kendimi ait hissettiğim bir topluluğu bünyesinde taşıyan bir vakıftır.” (K1, BİSAV)

“İHH ve BEYİMMDER. Birisi insani yardım faaliyetlerinden dolayı yardım etmek istediğim bir kuruluş. Diğeri ise Beyoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi Mezunları ve Mensupları Derneği, ona ise mezun olduğum liseye aidiyet duyduğum için üyeyim.” (K3, BİSAV)

Robert Putnam’ın da ifade ettiği gibi “aktörlerin çeşitli kurumlara üyeliği ne kadar fazlaysa sosyal sermayesi de o derece fazla olur” (Uğuz, 2010, s.53) tezine dayanarak kişilerin sosyal sermayesinin bu şekilde arttığını söyleyebiliriz.

3.9.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Sermaye Kapasitesi İle İlgili Bulgular

STK’lar ile oluşan sosyal ağın sosyal sermaye kapasitesi ile ilgili bulgular dört alt başlığa ayrılmıştır. Bu alt başlıklar köprü kuran sosyal sermaye göstergelerini temsil eden kişisel fayda sağlama, bilgiye erişim durumu, sosyal ilişkiler ağı, güven ve işbirliği yapma potansiyeli ile ilgili bulguları kapsamaktadır.

3.9.3.1. Kişisel Faydalarla İlgili Bulgular

Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına devam eden katılımcıların kurumlardan elde ettiği entelektüel birikim, kurumun katılımcıları taşıdığı akademik statü, kattığı kişisel ve toplumsal değerler, katılımcıların kurumlarda erişim sağladığı bilgiyi ve arkadaşlık ağını kendi faydasına kullanabilme yetisi gibi bulgulara bu başlık altında yer verilmiştir.

Katılımcıların hepsi devam ettikleri STK’dan entelektüel anlamda bir fayda sağladığını belirtmiştir. Dolayısıyla özel mal türünde bir sosyal sermayeden faydalandıklarını söyleyebiliriz. Kişilerin hepsi bulunduğu konumdan daha iyi bir yere taşındığını ve entelektüel anlamda geliştiklerini söylemektedirler. Granovetter’in ifade ettiği gibi “bir kişinin birebir ilişkisi olduğu başka kişinin diğer gruplarla ilişkisinden doğan zayıf bağların, kişisel amaçlarına ulaşmasını ve hatta toplumsal bütünleşmenin sağlanmasını kolaylaştırmaktadır” (Özen & Aslan, 2006, s. 135). Şeklindeki görüşü ile köprü kuran sosyal sermayenin oluşmasına zemin hazırlayan zayıf bağların kişisel amaçlar için kullanılırken, kişilerin topluma mâl olmasıyla toplumsal bütünleşmeye katkı sağladığını söyleyebiliriz.

“BİSAV benim kimliğimi oluşturan öğelerden biri. Düşünce çizgimin gelişmesinde çok katkısı var. Bütün bu zaman boyunca kendime bir mecra çizerken anlam arayışında ve girdiğim yolda sebat etmemde BİSAV’ın payı büyük.” (K1, BİSAV)

“Çok farklı bakış açılarına sahip olmamda yardımcı oldu. Farklı bölümden insanlarla beraber ortak işler yapma imkânı buldum. Entelektüel anlamdaki katkısı da farklı yelpazeden birçok yazarın kitaplarını okuyup eleştirel bakmayı öğrenmem oldu diyebilirim. Yapılan her okumadan sonra tahlil ve eleştirel yazı süreci hem normal eğitim hayatımda hem de sosyal hayatımda daha katılımcı, farklı düşünen biri olmam konusunda katkı sağladı.” (K10, EDEP)

“Yazma, eleştirel düşünme, sorgulama, farklı perspektiften bakma, 24 saati bölme, biçme en nihayetinde verimli kullanma gibi pozitif farkındalıklar oluşturdu. Kesinlikle düşünüyorum gerek eğitimimde gerek yazdığım yazılarda pozitif yönde farklılıklar oluştu.” (K38, SETA)

Disiplinler arası bağlantılar kurulmasına olanak tanıyan STK’lar, katılımcıların alanları dışına çıkararak farklı bakış açıları geliştirmelerine ve ikinci bir üniversite bitirmişçesine bir deneyim kazanmalarına katkı sağlamaktadır.

“Kesinlikle. Eğer güzel bir şekilde değerlendirmeye devam edersem beni çok iyi yere taşıyacağını düşünüyorum. Üniversitelerde ya da birçok akademik mecralarda alamayabileceğim tüm bilgi birikimlerini modern medrese usulü, tabiri caizse kıymetli hocalarımızın dizinin dibinde alıyoruz. Hocalarımız da bizi zül-cenahayn (iki kanatlı) yani hem İslami ilimlerde hem sosyal ilimlerde akademik bir düzeyde yetiştirmeye gayret ediyorlar. İlimin ne kadar kıymetli olduğunu, hem klasik hem modern anlamda kız talebelerin insan hayatına nasıl başarılı bir şekilde dâhil olmasını ve yeni bir farkındalık oluşturmayı amaçlıyorlar.” (K8, EDEP)

“Ben kendimde çok farklılıklara yol açtığımı düşünüyorum. Birincisi ilahiyatın ve ilahiyat ortamının dışına çıktım. Sosyal bilimlere dair daha fazla şeyler öğrendim. Benim için ikinci bir üniversiteye yakın bir eğitim süreci oldu doğrusu. Düzenli haftalık okuma ve bunların tahlili, dönemlik değerlendirme yazısı yazma, 3 yıl boyunca senede 20 hafta Cumartesi günleri alanında belli kaliteyi yakalamış farklı üniversitelerden gelen, alanı farklı olan akademisyenlerden aldığım seminerler ve özellikle üçüncü sene bir sosyolog akademisyen öncülüğünde 10 kişilik bir ekiple yaptığımız atölye çalışması kapsamında 35 hafta süren atölye dersleri ve sonucunda

ortaya çıkan ilk makalem ve bu makalenin bir sosyal bilimler kongresinde sunumu, değerlendirme yazımın kurumun bloğunda yayınlanması gibi şeyler gerçekten bir lisans öğrencisi olarak bana çok büyük tecrübeler sağladı. Akademisyen olmak istediğini taşıyarak girdiğim kurumda bu isteğim çok daha güçlü bir şekilde perçinlendi. Bence tüm bunlar çok büyük kazanımlar.” (K18, İLEM)

İlgili STK’ları eski Kırcaathane kültürünün işlevini değişen şartlar çerçevesinde taşıdığını söyleyebiliriz. “Aydınların iletişim ağları olarak değerlendirebileceğimiz kırcaathaneler, 1980 sonrası dönemde farklı kuşaklardan üniversite öğrencisi, akademisyen, edebiyatçı ve gazeteciyi bir araya getirip kültür çevresi olma özelliği ile değerlendirilir. Farklı kuşakların bir araya gelmesiyle bazı aydınlar usta-çırak ilişkisi kurmuş bu aydınların etrafındaki sohbet halkları kırcaathanelerin “ikinci bir üniversite”, “akademi” gibi tabirlerle anılmasına sebep olmuştur” (Sökmen, 2010, 133-134). Bu anlamda günümüz Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarının kırcaathanelere benzer nitelik taşıdığını ifade edebiliriz.

“Elbette. Öncelikle bu kurum sayesinde iki üniversiteden mezun olduğumu düşünüyorum. Zira eğitim konuları fazlasıyla faydalıydı. Bunun yanında eğitimciler alanında en iyi hocalardı. Kültür, sanat, tarih, toplum ve insan konularında farkındalık oluşturdu. Ufkumu açtığını düşünüyorum. Akademik anlamda ise etkisinin olduğunu düşünüyorum. Zira bir yüksek lisans bölümünden mezun olmama karşın yeni bir bölüme başladım. Bunda vakfın lisans döneminde sağladığı ufkun etkisi olduğu kanaatindeyim.” (K25, KOCAV)

Kurumlardan elde edilen bilgi birikiminin ispatı olarak değerlendirebileceğimiz bir nokta olarak katılımcıların lisans hayatında başlayıp yüksek lisans- doktora şeklinde devam ediyor oluşları bu kurumlardan sağladıkları avantajlara işaret etmektedir. Nitekim meslek gruplarına baktığımız zaman akademisyen, araştırmacı ve bunun yanında lisansüstü ve doktora eğitimine devam eden, ileriki süreçte de devam edecek olan katılımcılar yoğunluktadır. Bu demek oluyor ki ilgili STK’lar akademik ilerlemelerinde bir köprü vazifesi görmektedir.

STK aracılığıyla ulaşılması zor olan hocaların ulaşılabilir hale gelmesi bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Uzuz yerleşik ilişkilerin tersine zayıf bağlardan oluşan ilişkilere kol mesafesi ilişkiler ismini vermiştir. Kol mesafesindeki ilişkileri, zayıf ve seyrek ilişkilerin

olduğu ağlar olarak tanımlamaktadır. Uzzi'nin (1996;1999) tanımladığı “kol mesafesindeki bağların” en önemli özelliği pazardaki heterojen nitelikli bilgilere erişme fırsatı sağlamasıdır. Kişiler kol mesafesindeki bağları, yeni fırsatlar bulmak için kullanmaktadır. (Tunçay, Özer, & Tozkoparan, 2015, s. 75) STK'lar bu ilişkilerin oluşmasına ortam sağlamaktadırlar.

“Elbette. Öncelikle çok yoğun ve kıymetli hocalar bu kurumlar sayesinde ulaşılabilir oluyor. Bulduğunuz fakültelerin ideolojilerinden sıyrılıp daha bireysel ve ‘dert sahibi’ insan haline geliyorsunuz. Bu da sizi akan suda savrulmaktansa, kürek çekme salahiyeti kazandırıyor.” (K21, İLEM-KDO)

İlgili STK'ların kişileri dönüştürme ve belirli bir mecradan alıp başka bir mecraya götürme gibi etkileri mevcuttur. Belirli bir disiplinin sınırlarını aşmasını sağlayıp belirli bir geleneğin mensubu haline getiren etkiye sahipler. Bu durum kişisel faydanın da ötesinde STK'ya güvenme sonucu oluşan derin inancın katılımcılarda hayat bularak içselleştirilmesine sebep olmaktadır. STK perspektifinden değerlendirildiğinde insan kaynağının devşirilmesi bakımından önemli bir nokta olduğu görülmektedir.

Akademik ve entelektüel gelişimin STK aracılığıyla oluştuğunun net bir şekilde anlaşıldığını vurgulayan katılımcılar, ilgili STK'ya dâhil olmasaydılar kazandıkları farkındalıkların aynı düzeyde olamayacağını belirtmektedirler. Bu anlamda ilgili STK'ların katılımcılarda yaptığı dönüşümü bir amacı ve davası olan kişilik kazandırarak katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Kişiler ve STK'lar birebir aynı olmasa da temelde aynı fikir ve görüşlere sahip oldukları için de böyle bir katkıdan bahsedebiliriz.

“Eğitime bakış açımı değiştirdi. Birçok üniversitede, birçok derste öğrenemeyeceğim bilgileri, kendime katamayacağım perspektifi bu kurum sayesinde kendime kattığımı düşünüyorum. Bu kurumda aldıklarımı almasaydım şu an entelektüel olarak oldukça farklı (negatif manada) bir yerde olurum diye düşünüyorum.” (K3, BİSAV)

“Bu kuruma devam etmek kesinlikle entelektüel ve akademik farkındalığımı artırdı. Burada sadece eğitimlere katılmadık; öğrendik, okuduk, konuştuk, tartıştık, tanıştık, yazdık, sunduk. Bu kurumdaki eğitimlere devam etmeseydim veya bu kuruma hiç gelmeseydim hayatıma kazandırdığım bu farkındalıklar kesinlikle eksik kalacaktı bunu öngörmek hiç zor olmuyor.” (K33, KOCAV)

“Çok fazla ilgi alanı olan bir birey olarak okumuş olduğum bölüm ile kısıtlı kalmaman gerektiğini idrak etmiş ve kuruma bu muharrik kuvvet ile başvurumu yapmıştım. Beklentimin üzerinde bir eğitim ile karşı karşıya kaldım. Profesyonel isimlerden almış olduğum dersler, yapmış olduğumuz grup çalışmaları (kamp, özel etkinlikler vs.), derinlikli okumalar ve kitap/film analizleri birçok noktada entelektüel ve akademik gelişimime katkı sağladı. Bu durum da beni daha özgüvenli bir birey haline getirdi. Yıllarımı kurumda geçirmiş olmasaydım bugün bulunduğum yerde, amacı ve davası olan, çalışmaktan ve üretmekten mutluluk duyan bir birey olur muydum bilemiyorum.” (K20, İLEM)

Katılımcılar, STK’lardan sağladıkları entelektüel gelişimin yanında ilişkiler ağını da entelektüel anlamda donanımlı kişiler ile genişletmişlerdir. Nan Lin’in sosyal kaynaklar kuramına göre “kişilerin bulunduğu pozisyon ve ilişki kurdukları pozisyonadaki kişilerin ulaşacağı kaynakları da doğrudan etkilemektedir. Lin ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, kişiler iş arama sürecinde iken aracı koydukları kişinin statüsü ne kadar yüksekse bulunan işin de sosyo-ekonomik statüsünün o kadar yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bireylerin eğitim düzeyi ve ailesinin statüsü de köprü oluşturacak kontağın da statüsünü etkilemektedir (Özdemir, 2008, s. 84). Disiplinler arası çoğalan arkadaşlıkların donanımlı ve statü olarak da yüksek düzeyde olması oluşan sosyal sermayenin de yüksek statüye ulaşmada bir köprü görevi oluşturacağını söyleyebiliriz.

“Lise yıllarında katılmaya başladığım seminerler, ben üniversiteye geçmeden önce de ayrı bir üniversite işlevi görmeye başladı. Özellikle sosyal bilimlerde bana ciddi birikim sağlamanın yanı sıra, benzer akademik hedefleri olan insanlarla etkileşime girmeme olanak sağladı.” (K2, BİSAV)

“Alanıma yönelik çeşitli programlara katılmak lisans hayatımı zenginleştiren bir etkileşim alanı sundu. Edindiğim bilgilerin üzerine daha fazlasını koyarak heybemi genişlettim ve bunları burada tanıdığım farklı donanımlara, görüşlere sahip arkadaşlarla tartışarak çoğalttım. Diğer taraftan alanım dışı etkinlikler de ilgimi çekmeye başladı ve disiplinler arası çalışmalar için ufuk açıcı veriler edinmemi sağlayarak entelektüel anlamda katkı sundu.” (K6, BİSAV)

“Bu kurumda devam etmek kendimi ifade edeceğim farklı alanlar oluşturdu. Buradaki farklı alanlardan kastım entelektüel bir çevremin olması. Kurduğum ilişkilerin arasına bürokratik ya da diplomatik duvarların girmemesi. Tabi ki belli bir

mesafe ve usul vardır. Lakin soğuk bir ilişki yumağı değildir. Örneğin burada tanıştığım birçok hocanın evine misafir oldum ve onlarla ve de aileleriyle sohbet edip, yemek yeme fırsatını yakaladım. Ve bu pek çok dersten etkiliydi kanımca. Burada edindiğim entelektüel ortam sayesinde ideallerime daha net karar verdim.” (K12, İLEM)

STK aracılığıyla farklılaşan duygu ve düşüncelerinin kendisini marjinal noktalara taşımaktan koruduğunu ifade eden görüşlerde mevcuttur. Bu anlamda STK’lar toplumsal düzene uyumlu, sağlam fikirli kişiler yetiştirmede olumlu bir işlev görebilmektedir. Bu durumu kişisel faydanın yanında toplumsal bir katkı olarak değerlendirmek mümkündür.

“Evet. Daha önce sahip olduğum isabetsiz ve marjinal, uç görüşler yerine daha sağlam, ayakları yere basan bilgiler ve fikirler edindiğimi düşünüyorum. Entelektüel olarak yabancılaşma yaşamama engel oldu. Vakıftaki dersler ve diğer etkinlikler sayesinde başka noktalara savrulmaktan korundum diyebilirim.” (K24, KOCAV)

“Üniversite hayatına geçiş yaptığımda zihin yapım daha keskin, net ve değişmez ifadeler içindeydi. Doğru bilinen yanlışlarım çoktu. Bunları görüp, zihin dünyamı daha da genişlettiğime inanıyorum. Tabi ki entelektüel anlamda bir seviye artışı oldu ancak daha çok fikirsel manada kendimi doğru bir yere oturttuğumu söyleyebilirim.” (K30, KOCAV)

Katılımcılara “Sivil toplum kuruluşunun size kattığı değerler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’lara devam ile kazanılan değerlerin başında aidiyet hissi, düzenli okumalar yapma, disiplinli ve verimli çalışma yetisi kazanma, hayata farklı pencerelerden bakabilme, iletişim becerilerinin gelişimi, sosyalleşme, stres ile başa çıkabilme, risk alma, sorumluluk alma, ekip ruhu kazanma, takım çalışması yapabilmek gibi kazanımlar gelmektedir. Eğitim seviyesinin artışı, düzenli ve devamlı hale gelmesi gibi katkılarında bahsetmek mümkündür.

İlmi olarak bilgi artışının yanında belli konulara hakimiyet söz konusudur. Meseleleri doğru analiz edebilme kabiliyetinin kazanılması durumu yine insan ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde toplumsal uyuma ve bütünleşmeye destek olacak bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda kazanılan değerler hem bireysel katkı hem de toplumsal anlamda faydaya sebep olmaktadır. “İlmi müktesebatımın artmasına, düşünce tarihi, İslam

tarihi gibi konulara hâkim olmama, meseleleri doğru analiz etme kabiliyeti kazanmama vesile oldu. Daha çok okuyan, olay ve olgulara daha akliselim ve sağduyulu bakan biri olmama vesile oldu.” (K4, BİSAV)

Katılımcılardaki girişimcilik potansiyelini ortaya çıkaran STK faaliyetleri, kişiler arası ilişkilerin de iyileşmesine, çoğalmasına ve yoğunlaşmasına olanak sağlamaktadır. “Risk alma ve süreç yönetimini öğrendim. Kendimi hitabet alanında geliştirme şansı buldum. Daha önce gayet sınırlı sayıda insanla birlikte kalmaya çalışan daha içe kapanık bir birey iken kurum sayesinde daha aktif oldum.” (K28, KOCAV)

Belli bir düzeni tek başına oturtamayan katılımcılar için destek olan STK’lar, kütüphane ve eksik doküman tamamlama konusunda iyi sonuçlar vermektedir. STK aracılığıyla edinilen sosyal çevre ile nitelikli ilişkilerin gelişmesi söz konusudur. Katılımcının da ifade ettiği gibi herhangi bir problem yaşadığında başvurulabilecek bir kaynak, rehberlik edebilecek arkadaşlıklar olduğunu bilmek bir güven oluşturmaktadır. Sosyal sermaye bu güven temelinde oluşmaktadır.

“Eğitim ve kültür faaliyetlerimi düzenli olarak yürütmemi sağladı. Kütüphane imkânları ile donanımlı bir veri kaynağı sundu, bu anlamda üretim konusunda çeşitli makalelerimin temelini atmamda ve tez çalışmamı yürütmemde büyük katkısı oldu. Açıktan okuduğum ikinci üniversitenin yetersiz dokümanları neticesinde hâsıl olan eksikliği giderdi. Seminerlerden ve okuma gruplarından aldığım dersler ile dokümanlar bu anlamda bir boşluğu kapattı. Buradan edindiğim çevre sosyal ve kültürel hayatımda nitelikli ilişkiler kurmama vesile oldu. Aklımı kurcalayan yahut ihtiyacım olan bir meselede yardımcı olmaya hazır rehber arkadaşlar edindim. Herhangi bir sosyo-kültürel veri akışına ihtiyacım söz konusu olduğunda başvuracağım temel alanın burası olduğunu bilmek güvence sağladı.” (K6, BİSAV)

“Her ne kadar disiplinli bir hayat yaşayan ve sorumluluklarını bilen bir birey olsam da kurumum bu noktada beni bir seviye daha ileri taşıdı. Zamanın ne kadar değerli olduğunu, geçen zaman içerisinde boşa harcanacak tek bir saniyenin bile olmadığını, kişinin dinlenirken dahi üretebileceğini bana öğretti. Kabiliyetlerimin farkına varmama yardımcı oldu. İyi bir dinleyici olmanın yanı sıra fikir beyan eden, düşünen, tartışan bir kimlik kazanmamı sağladı. Grup çalışmalarında aktif hale gelmemi ve gerektiği takdirde grubu yöneten birey olabileceğimi bana göstermiş oldu. Özetle kendimi, yapabileceklerimi ve yapmam gerekenleri idrak edebilmemde

bana harita çizdi ve bu haritanın pusulasını da yıllar süren eğitim ile bana verdi.”
(K20, İLEM)

Bireysel yapılabilecek aktivitelerin bile takım çalışması halinde yapılması, o işten alınan verimi artırmakta ve düzenli hale gelmesini sağlamaktadır. Bu anlamda STK’lardan alınan destek yüksek düzeydedir.

“BİSAV ortamı ilk günden bugüne kadar bana çalışma ve araştırma şevki verir; hocalarımın çalışma azmi ve birikimini öğrencilere aktarmaktaki cömertliği, bana her daim örneklik teşkil etmiştir. Böyle bir vakıf ortamında bulunmak; bana sadece bireysel başarı kazanmayı değil, başkalarıyla ortak üretmeyi, bilgiyi paylaşmayı ve başkalarına Bila-bedel katkı sunmayı öğretti.” (K1, BİSAV)

“Daha öncesinde kendim bireysel okuma yapıyordum ama bu kuruma girmemle birlikte haftalık okumalarım daha düzenli hale geldi. Okuma listem oldukça çeşitlendi. Daha sonrasında mezun olduktan sonra kurumun eğitim komisyonunda belli bir süre yer aldım. O süreçte kurumun işleyişi ve öğrenci profillerinin analizi gibi birtakım tecrübeler edindim. Daha da önemlisi mezuniyet sonrası 3 yıl bir grup öğrenciye danışmanlık yaptım. Onlarla haftalık kitap okuyup onun tahlilini yaptık. Bu süreçte benim için oldukça besleyici oldu. Tecrübe kazandık. Eğitim amacıyla sorumluluklar üstlendik bunların hepsi inşallah akademisyen olduğumda üniversitede ders verme açısından beni fazlasıyla rahatlatacaktır diye ümit ediyorum. Bu süreç beraberinde bir aktifleşmeyi de getiriyor doğrusu. Atölye arkadaşlarımız ve atölye hocamızın da olduğu Whatsapp grubunu üzerinden beş yıla yakın bir süre geçmesine rağmen hala aktif olarak kullanıyoruz.” (K18, İLEM)

“Öncelikle grup içi dinamikleri daha iyi anlayıp hareket etmeme sebep olduğunu söyleyebilirim. Grup çalışmaları ve okumalar benim insanlarla iletişimimde yeni tutumlar geliştirmeme sebep oldu. Bunun yanında düzenli okuma alışkanlığı kazandığımı ve okuma kalitesinin de arttığını düşünüyorum. Kurum içinde görev aldıkça, kurum adına iş yapabilme ve grup çalışmaları düzenleme konusunda da kendimi geliştirdiğimi düşünüyorum. Bu da olayları daha düzenli bir şekilde görebilmek ve insanlar arasındaki ilişkileri daha iyi analiz edebilme imkânı oluşturdu. Tabi ki toplantılar, grup çalışmaları gibi etkinliklerle daha aktif bir birey olduğumu da düşünüyorum.” (K15, İLEM)

STK’larda altı çizilen önemli değerlerden biri de sosyal anlamda aktif olma ve kişiler arası iletişimde daha başarılı sonuçlar almadır. STK’lar kişiler arası iş birliğini artırmakta ve birlikte bir şeyler yapmayı mümkün hale getirmektedir. İki tarafa da fayda sağlayan bu durumla sosyal sermaye oluşmakta ve daha büyük faydalara zemin hazırlayabilmektedir.

“Sivil toplum kuruluşunun bana kattığı değerlerin başında iletişim kurabilmek gelmektedir. Sürekli insanlarla iç içe olduğumdan dolayı iletişim becerim gelişti ve insanlarla daha iyi iletişim kurmaya başladım. Her yaşta ve her görüşten insanlarla sohbet etmek ufku geliştirdi. İletişim yeteneğimin gelişmesinin yanı sıra toplum önünde sunum yapabilmek ve konuşabilmek gibi yeteneklerim de gelişti. Ayrıca işimi severek yaptığım ve çalıştığım yerin sivil toplum kuruluşu olmasından dolayı sorumluluk bilincim arttı. İşimi daha dikkatli ve özenli yapmaya başladım.” (K5, BİSAV)

“İnsan ilişkilerinde pozitif bir gelişme elbette oldu. İnsan ekip ruhunu buralarda kazanıyor bence. Ayrıca okuma alışkanlığımı da buralarda kazandım. Ders çalışma ile ilgili de ilişkim değişti tabi. Hedef okul birincisi vs. Olmaktan çıkıp, daha iyi nasıl düşünür yazarım bilincine ulaştı.” (K21, İLEM-KDO)

“İlgili ortam zaten sizi daha aktif olmaya itiyor. Sürekli etkinlik yapıyor, bu etkinliklerden aldığınız veriler sizi yeni etkinliklere doğru yönlendiriyor, araştırıyor, farklı kurumlarda yenilerine katılıyorsunuz. Bunun dışında ortamdaki insanlarda bu amaçla orada bulunduğundan dolayı kültürel aktivitelere ekstra bir motivasyon kaynağı oluşturuyorlar. Ücretsiz kurslar vs. derken bir bakmışsınız, boş saatiniz kalmamış. Tüm bunlar da şüphesiz size fazlasıyla değerler katmakta, iş disiplini, ekip ruhu, eğlenceli çalışma ortamları ve eğlenerek çalışma prensipleri gibi.” (K23, KOCAV)

Katılımcılara sivil toplum kuruluşunun toplumsal anlamda gelişmelerine ve sosyalleşmelerine katkısı olup olmadığı sorulmuştur. STK faaliyetlerine katılmadığı için sosyalleşmeye etkisi olmadığını söyleyen bir kişi olmuştur. Bir kişi de sosyalliğin kurum içinde olduğunu toplumsal alandaki sosyalliğinin kurum ile ilgisi olmadığını belirtmiştir. Bir başka katılımcı ise Akademinin asosyalliği gerektirdiğini düşünmektedir. Katılımcıların geri kalanı ise sosyalleştiğini, üç tanesi ise zaten sosyal olduğunu ama

STK'nın da bu özelliğini geliştirdiğini belirtmiştir. Daha etkin ve aktif bir birey haline geldiğini belirtenler şu şekildedir:

“Sivil toplum kuruluşu beni toplumsal anlamda daha etkin ve iletişimi güçlü bir birey haline getirdi. Vakfa gelen üniversite hocalarıyla çekinmeden iletişim kurabildim. Daha sosyal ve iletişim becerileri gelişen bir kişi haline geldim. İnsanlarla çok rahat iletişim kurup sohbet ortamlarına dâhil olabildim.” (K5, BİSAV)

“Sosyal etkileşim anlamında daha dışa dönük bir birey haline gelmemi sağladı. İnsanlarla kolaylıkla iletişim kurabiliyor olmamda büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.” (K6, BİSAV)

Disiplinler arası ağların oluşması katılımcıların ilerleme kapasitelerini artırmakta ve ağ bağlantılarını çeşitlendirmektedir.

“Farklı bölümden birçok insanla beraber gönüllü işler yapma imkânı tanıdı. Bu durum da sosyalleşme açısından çok büyük bir etkendi. Okumalar sonucu ortaya çıkardığımız eleştirel yazılarımız düşünsel anlamda geliştirdi. Bu düşünme süreci olaylara, insanlara farklı bakmamı sağladı. Hayata olan bakış açım çok değişmedi ama derinleşti diyebilirim.” (K10, EDEP)

“Katıldığım dersler ve çalışmalar İlem çevresinde daha çok tanıdık edinmeme ve benim de tanınmama vesile oldu. Farklı bağlantılarla bir arada bulunduğumuz insanlarla daha sık görüşmeye ve daha uzun süreli çalışmalar yapmaya başladık. İlem'in içinde sosyal olmadan kalmak çok zor gözüküyor. Bir şekilde bir program, çalışma, aktivite ile bağlantılı şekilde yeni insanlarla tanışıp kaynaşabiliyorsunuz.” (K15, İLEM)

Farklı görüşten insanların bir araya gelerek sağlıklı iletişim kurmalarını deneyimleyip sosyal önyargılarını kırmış katılımcılarda ağ yelpazesini çeşitlendirerek sosyal sermayenin artmasına katkıda bulunmaktadırlar.

“Farklı yaşam tarzına, farklı ideolojilere sahip insanların öğrenmek amacıyla bir araya gelebildiğini ve çok güzel işler ortaya koyabildiklerini gördüm. Bundan ötürü sosyal önyargılarımı kırdığımı rahatlıkla belirtebilirim.” (K3, BİSAV)

İlgili STK'lar içe kapanık yapıdaki katılımcıların özgüven ve girişkenlik potansiyelini artırmada bir aracı görevi görmektedir. “Yalnızca tanıdığı insanlar içerisinde konuşkan,

girişken ve özgüvenli bir bireyken; tanımadığı ve bilmediği, tamamen yabancı ortamlarda söz alabilecek ve fikirlerini rahatlıkla beyan edebilecek bir birey haline geldim.” (K20, İLEM), “Sosyal yönümü son derece geliştirdi. Vakıf sayesinde, daha içe kapalı biriyken, daha çok kişiyle tanıştım ve bu kişiler bana her konuda yol gösterdi. Sosyal olarak kendimden daha önceki kuşaklarla ve sonraki kuşaklarla irtibatımı geliştirdi.” (K24, KOCAV)

Katılımcılarda girişimcilik, risk ve sorumluluk alma potansiyeli STK ile birlikte artmıştır. Bu durum özel mal türünde üretilen sosyal sermayenin getirilerinden biridir. Aynı zamanda girişimci, risk alan, sorumluluktan kaçınmayan bireylerin ortaya çıkması ve bu özelliklerinin geliştirilmesi toplumsal anlamda da birçok katkı sağlamaktadır. Ülke ekonomisinde ve uluslararası platformlarda rekabet ortamının oluşmasını sağlayacak ve ekonomik döngüyü devam ettirecek kapasiteye sahip bireylerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. “Risk ve sorumluluk almaktan çekinmeyen, süreç tasarımı yapabilen, kalabalık gruplara açık, daha iyimser ve umutlu bir kişiye dönüştürdü.” (K28, KOCAV)

“Sanırım risk alıp şansımı denemeyi öğretti diyebilirim bu soru için. Ulaşmak istediğim bir meslek, akademik konum varsa elimdeki en iyisiyle gayret ve çaba göstermeyi, riskleri almayı ve en azından denemeyi öğretti. Dolayısıyla kendine biraz daha güvenen bir kişilik sağladığını söyleyebilirim.” (K37, SETA)

Katılımcıların sosyal yönünü geliştiren ekip ruhunun oluşmasını bu sorunun cevaplarında da görebilmekteyiz. Bir değer olarak edinilen ekip ruhu sosyalleşmenin de bir parçasıdır.

“Çalışmaların ekip ruhu ile yapılmasına önem veren, sevgi ve bilginin paylaşılması ve karşılıklı alış-verişine önem veren yönümü geliştirdi diyebilirim.” (K31, KOCAV)

STK aracılığıyla yaptığı çalışma ve faaliyetlerle daha saygın hale gelme durumu söz konusudur. STK ile toplumsal anlamda özgüveni yükseltmek, görünür hale gelmek ve saygınlık kazanmak mümkün olmaktadır. Bu anlamda ülke çapında fayda sağlayacak nitelikli kişi yetiştirme özelliğiyle de öne çıkan STK’ların sosyal sermaye oluşturmada katkıları büyüktür. “Normalde de sosyal bir kişiliğim fakat ele aldığım çalışmalarla birlikte daha da sosyal ve saygın hale geldim.” (K38, SETA)

Kendinden emin olma duygusunu yaşatan STK'ların özgüven oluşturduğunu söyleyebiliriz. Böylece kişilerin sevdiği mesleklere yönelmesini ve bu meslekleri icra etmek için STK aracılığıyla avantajlar elde edebildiğini görüyoruz.

“Alanında yetkin birçok hoca tanıdım. Yaşıttım öğrencilerin tanımadığı, dersini dinleme fırsatına erişemediği nice kişileri tek çatı altında buldum. Bu da benim entelektüel bilgimi diğerlerine göre bir tık daha artırmış oldu. Bu durum da bana kendinden emin olma duygusunu yaşattı. Sorgulayan ve yazan da biz olduk. Sunan, konuşan da. Toplum karşısında bir konuyla ilgili sunum yapmak, sunuculuk yapmak özgüvenimi artırdı. Çünkü bunu defalarca yapma şansımız oldu ki bu da bizlere bu tarz işlerden çekinmemeyi, ne zaman istenilirse yapabileceğimiz bir alışkanlık kazandırmada yardımcı oldu. Bu kurumda bir derginin yayın kurulu üyesi olma fırsatı edinerek habercilik anlamında da gelişmiş oldum. Ki bu en sevdiğim şeylerden biri. Röportaj yapmak, haber yazısı yazmak benim için çok keyifli bir iş.”
(K33, KOCAV)

Katılımcıların tüm görüşleri dikkate alındığında toplumsal anlamda kendini ifade edebilen, sosyalleşme sağlayabilen özelliklerinin oluştuğunu ve geliştiğini belirten katılımcıların sosyalleşme ile edinmiş oldukları özellikler şöyle sıralanabilir:

- Sosyal etkileşim anlamında daha dışa dönük bir birey haline gelmesi
- Toplumsal anlamda daha etkin ve iletişimi güçlü bir birey haline gelmesi
- İnsan ilişkilerinde daha aktif, paylaşımcı ve süreç odaklı olma
- Farklı disiplinlerden arkadaşlıklar edinmede sosyal anlamda bir gelişme kat etme
- Tamamen yabancı ortamlarda söz alabilecek ve fikirlerini rahatlıkla beyan edebilecek bir birey haline gelme
- Akademik anlamda sosyal bir kişiliğe dönüştürmesi, bir bilgi zemini tesis ederek sosyalleşmesi
- Entelektüel bilginin artmasıyla kişide kendine güveni yükseltmesi böylece toplum önünde kendini rahatça ifade eden bireyler haline gelme
- Topluma faydalı bireyler yetiştirmek için sosyal sorumluluk projeleri üreten bir konumda olması güçlü sosyal kişiliklerin temelini atması
- STK ile daha saygın hale gelme
- Problem çözme yeteneklerinin gelişmesi
- Karşısında konuşan birini dinlemeyi öğrenme

- Girişkenlik ve empati duygusunun gelişmesi
- Risk alıp şans denemeyi öğrenme
- Sosyal önyargıların kırılması
- Toplumun ahlaklı bir bireyi olmaya yöneltmesi
- Daha çok düşünen, sorumluluk sahibi bir kişiliğe dönüştürmesi
- Milliyetçi, vatansever, hümanist, pozitif, almadan verme düsturuna sahip, yardımsever, insana güvenen, “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” şuurunu kendine şiar edinen bir kişiliğe dönüştürmesi sayılabilir.

3.9.3.2. Bilgiye Erişim ile İlgili Bulgular

Bilgiye erişim başlığı altında sivil toplum kuruluşları ile statü, kaynak ve bilgiye erişimin sağlanabilmesi durumu ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Katılımcılara “Aradığımız bilgiye ve statüye dâhil olduğunuz sivil toplum kuruluşu ile ulaşabiliyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar akademik anlamda kendilerini tanımladıkları niteliklerin STK çatısı altında edindikleri bilgi ile mümkün olduğunu vurgulamaktadırlar. Verilen cevaptan da anlaşılacağı üzere ilk hedef bilgiye ve entelektüel çevreye kolay ulaşabilmek yani sosyal sermaye oluşturabilmektir.

“Aradığım bilgiye ve statüye dâhil olduğum sivil toplum kuruluşunda ulaştım. Sadece iş ve para kazanmak için sivil toplum kuruluşunda bulunmuyorum. Öncelikli amacım para kazanmak değil. Bu kuruma girerken ilk istediğim bilgiye ve entelektüel çevreye kolay ulaşabilmek, kendimi geliştirmek ve daha çok bilgi edinmektir. Nitekim kuruma girdikten hemen sonra bunları gerçekleştirdim. Çeşitli üniversitelerde görev yapan hocalarla, doktora ve yüksek lisans öğrencileriyle tanıştım. Sık sık yapılan kültür sanat faaliyetlerine dâhil oldum. İstedğim gibi bilgiye kolay ulaşabildim.” (K5, BİSAV)

Kaliteli hocalarla birebir iletişim kurma imkânı yakalamak aranan bir ağ olduğu için ilgili STK’lar bu köprü vazifesini istenilen düzeyde sunmaktadır.

“Vakıftaki çalışanlarla ve özellikle hocalarla iletişim kurma imkânımız çok rahat. Hocalar da gelenlere yardımcı olmak niyetiyle orda olduğundan aradığım bilgiden fazlasına ulaştım.” (K6, BİSAV)

“Bu arada aldığım eğitimler, seminerler yüksek lisans hayatımı da pozitif manada etkilemiş olup, çeşitli hocalarda yayın iş birlikleri yapma şansım olmuştur. Bu sebeple tatminim yüksektir.” (K38, SETA)

Kişilerin beklentisinin karşılanmasındaki en büyük etken liyakat olarak görülmektedir. İşini doğru yapan bir ekip her zaman karşı taraftaki beklentiyi yerine getirme gayreti içinde olacaktır. Kurum köprü görevi görerek kişileri istekleri doğrultusunda iletişimi sağlayabilmektedir. Kazanılan arkadaşlıklar da herhangi bir durumda yardım çağrısını duyabilecek samimilikte oluşturulmaktadır.

“Evet, ben beklentimi karşılayan bir içerikle karşılaştım. Bunun en büyük dayanağı işin ehli insanların görevlerde bulunmalarıdır. Liyakat sayesinde ulaşıldığına inanıyorum. Evet, kurum vesilesi ile arzu ettiğim yerlerle iletişime geçebiliyorum. Sorunlarımı çözüm bulabiliyorum. Arkadaşlıklar geliştirip gündelik hayatımda yardımcı olacak samimi bağlar kurabiliyorum.” (K16, İLEM)

STK’lar bağlantı kurma imkânı sağlayarak profesyonel hayat için network oluşturmaktadır.

“Kişisel menfaat anlamı içermeyen her türlü bilgiye, şahsa, statüye ulaşma konusunda İLEM’in yol gösterici bir yönü, bağlantı kurma imkânları olduğunu ve bunu her mensubu için aynı içtenlikle sunduğunu söyleyebilirim.” (K13, İLEM)

“Kurumda almış olduğum dersler son derece doyurucu ve faydalı oldu. Gerek lisans döneminde gerek lisansüstünde istifade ettiğim birçok ders/program vardı. Katılmış olduğum dersler ister istemez girmiş olduğum ortamlarda daha farklı karşılanmama sebep oldu. Bunun yanı sıra bir başka STK da geçirmiş olduğum 1 yıllık iş tecrübem, yine kurum içerisinde yer alan ve beni tanıyan kişilerin destek ve referansları ile gerçekleşti. Kurum içerisinde kurmuş olduğum arkadaşlıklarına, grup toplantılarıma hala devam etmekteyim.” (K20, İLEM)

STK’ların değer kazandırarak statüyü artırdığını, kişileri ön plana çıkardığını söyleyebiliriz. Kurumlara duyulan güven, kurumlara devam eden kişilere de duyulmaktadır. Böylece kişilerin sosyal sermaye kapasitesi artmaktadır.

“Ben sadece ilgili kurumdan aldığım eğitimler ile yetindim. Ancak kurumdan aldığı referanslar ile belirli noktalarda öne çıkan arkadaşlarım oldu. Bunun yanında, zaten bu tarz bir eğitim aldığımızda, kurumun size kazandırdığı değerler, bulunduğunuz

yerde ön plana çıkmanızı sağlıyor. Ben de her bulunduğum ortamda Kültür Ocağı Vakfı'ndan aldığım eğitim sayesinde bir şekilde fark edilmeyi, güven sağlamayı, sorumluluk almayı dolayısı ile öne çıkmayı başardım diyebilirim” (K23, KOCAV)

“Kurum sayesinde entelektüel dünyaya farklı yönlerinden dâhil olma fırsatım oldu. Kendimi sürekli daha çok geliştirecek kişilerle temas etmeme yardımcı oldu. Aldığım dersler ve ders dışı entelektüel kişilerle bir arada olup, tartışma fırsatı beni her geçen gün daha da beslemeye devam ediyor.” (K28, KOCAV)

Bazı katılımcılar STK'nın bilgiye ulaştırmadığını, bilgiye ulaşmak için yol gösterici bir niteliğinin olduğu vurgusunu yapmaktadır. Bu görüşler şu şekildedir:

“Bisav, bana aradığım bilgiye ulaşacağımı vadedmiyor, bana bu bilgiye/akademik donanıma nasıl ulaşabileceğim hakkında yol gösteriyor. Ve sosyal bilimlerde de hiçbir zaman tam olarak ‘yetkin’ olunamayacağı için bilgi arayışı hep devam edecek. Dolayısıyla o seviyeye ulaşmadım fakat BİSAV hem kurumsal olarak hem de sosyal çevresiyle bana bu konuda yardımcı oluyor. Vakfın sunduğu herhangi bir statü de yok. Yani vakfın bir üyesi olmak insanlara işe alımlarda iltimas vesilesi olarak kullanılmıyor. Aynı şekilde vakfın bir üyesi olmak insanlara siyasi, sosyal veya ekonomik statü de sağlamıyor.” (K2, BİSAV)

Burada asıl kast edilen şey STK'nın bilgiye ulaştırmadığı değil, STK sunmuş olduğu eğitim programları, konferansları, hocaları aracılığıyla bir şekilde bilgiye ulaşım sağlamaktadır. Aynı zamanda bilgiye ulaşmak için gerekli koşulları sağlayacak eğitimi de müdavimlerine sunmaktadır.

“Aradığım bilgiye İLEM sayesinde ulaşabildiğimi düşünüyorum. İlem'in doğru ve doyurucu vermektense öte bu bilgiye nasıl ulaşacağıma dair da beni yetiştirdiğini düşünüyorum. Buna tabi ki yetkin hocalar yoluyla ulaştım. İlem'in kendi çevresinin yanı sıra dışarıdan da getirebildiği iyi hocalar var. Sınırlı olduğunu düşündüğü alanlarda bu şekilde dış desteklere başvurması bilgiye ulaşmamda yardımcı oldu. Statü olarak ise pek bir yardımı olduğunu söyleyemem. Şimdiye kadar bu anlamda bir etkisi veya yardım olduğunu düşünmüyorum. Fakat ileride bu konuda da yardımcı olabileceğine dair düşüncem var.” (K15, İLEM)

“Bilgiden kastın akademik olduğunu varsayarsam, bilgiye olmasa da bilgiye ulaşma yöntemlerine ulaşabiliyorum. Bunun için eğitim programları ve dersler gerçekleştiriliyor, ihtiyaca yönelik olarak bunlara katılabiliyorum. Aradığım statü

için herhangi bir kurumu kullanmadım, ancak araştırmacı olarak katıldığım projede kurumla ilişkimin, yani beni tanımalarının bir etkisi olabilir.” (K19, İLEM)

Verilen cevaplardan da anlayacağımız üzere STK, kişilere salt bilgi sunmanın yanında onları donanımlı bir hale getirerek bir süre sonra STK olmasa bile bilgiye ulaşmada kolaylık sağlayacak öğretileri onlara sunmaktadır.

“Kurumun sağladığı şey aslında bilgi vermek değil tam olarak. O yolun kapısını açmak diyebiliriz daha doğru bir şekilde. Tabi ki ders usulü olarak 8 haftalık programımız vardı ve burada bilgi seviyesi, çalışma yöntemi olarak da ilerledik. Vakfın sağladığı arkadaş ortamı zaten nasipse ömür boyu arkadaş kalacağım dostluklar oluşturdu.” (K30, KOCAV)

Kişilerin aradığı bilgiden kast ettiği şey çok muğlak gözükebiliyor ancak herkesin doyum noktası farklı olduğu için kurumun sadece yol haritası çizmede bile bir katkısı olmuşsa bir şekilde fayda sağladığından bahsedebiliriz. Sağlamamış olsaydı 3 yıl gibi uzun bir süre STK’ya devam edilmezdi.

“Aradığım bilgiye tam anlamıyla ulaşamadım çünkü zaman aralıkları itibari ile tahmin edilebileceği gibi okul hayatı daha ağır basıyor. 3 sene itibari ile aralarında bulunduğum bu kuruma yalnızca hafta 2 gün gidebiliyordum ve zaman aralığının yine kısıtlı olması sebebi ile yetersiz oluyordu. Buna rağmen yol çizimi açısından büyük bir destek sağlandı. Her ne kadar az buluşmalara katılsam da sosyal medya aracılığı ile de iletişim halinde kaldık. Bunun için çabalamaları ve ulaşmak için yeni yollar aramaları yine örnek alınması gereken ve belki de bağı kuvvetlendiren bir durumdu.” (K10, EDEP)

STK’ların kişileri bir yere taşıdığını düşünen ancak STK’ya daha çok bilgiye ulaşma amacıyla ve bir takım manevi değerleri dikkate alarak dâhil olmuş katılımcılar mevcuttur. STK’yı inandığı değerleri nesilden nesile aktarabilecek bir kurum olarak düşünen katılımcının, STK’ya duyduğu güvenin çok yüksek olduğunu görmekteyiz.

“Statü açısından bakıldığında evet bu tarz STK’lar sizi bir yere taşırlar. Ama benim birinci önceliğim bu değildi. Eğer sadece statü olarak veya bilgi olarak daha üst noktalara taşınma amacım olsaydı belki daha “profesyonel”, maddî imkânları ve networkler daha fazla ve güçlü olan STK’lara giderdim dediğim gibi benim birinci önceliğim inandığımız değerleri yaşatıp onları sonraki nesillere taşıyabileceğimiz bir

yer olarak görmemdi. Öldükten sonra geriye üç tür sadakayı cariye olarak kalacak olan hayırlı evlat, hayırlı talebe ve hayırlı vakıf unsurlarının biri olarak gördüm. Ayrıca bu vakıf gençleri yönetime dâhil ederek hem gerçekten önemsendiğinizi ve değer verildiğini hissettirdi hem de acaba? Sorusunu kafalardan sildi. Bu vakıfta yanlış bir işin olabileceği hiç aklımıza bile gelmedi. Günümüzde maalesef sosyal yardım ve STK işlerinde maddî ve manevî dolandırıcılık çok yaygın. Öyle ya da böyle hassasiyetler ikinci plana atılmış durumda. Ama Kocav'da çok basit gibi görünen konularda bile (maddî, parasal konular ya da insanların kalbinin kırılmaması vb.) nasıl hassas olduğunu gördük. Yönetiminde söz sahibi olamadığımız bir vakfın, derneğin, hiçbir yerinde olmamız gerektiğini öğrendik. Ben vakfa öğrenci olarak dâhil oldum şimdi vakıfta hoca olarak ders veriyorum. Ayrıca vakıf meclisi üyesiyim. Ama vakıfta öğrenciyken de sözümüzü, fikrimizi söyleme ve bir iş yapma hakkına sahiptik. Yönetimde söz sahibiydik. Vakıf bilgiye ve bilginin taşıyıcısı olan hocalara, aydınlara ulaşma konusunda ciddi imkânlar sağladı. Ben bu imkânları ne kadar değerlendirebildim orası ayrı bir tartışma, ama vakıf bu konuda çok etkiliydi.” (K24, KOCAV)

Statü sağlaması bakımından değerlendirildiğinde STK'ların herhangi bir statü sunmadığını düşünen 4 katılımcı vardır. Bu doğrultuda 2 katılımcının cevabına yer verilmiştir. Eğitim programları ve konferanslarla aldığı bilgilerin fikir dünyası ve gelişimi açısından önemli katkılar sunduğunu ifade eden katılımcılar, statü beklentisi içine girmediklerini ifade etmişlerdir.

“Aradığım çoğu şeye bu sivil toplum kuruluşu ile ulaştım, ulaşamadıysam tavsiyeler aldım ve bu tavsiyeler doğrultusunda ulaştım. Bu STK'ya girerken ise statü gibi bir amacım yoktu. Amacım olmadığından dolayı ulaşmak gibi bir sonuca da varmadım. STK'ların statüye ulaşma amacı olarak görülmesini doğru bulmuyorum.” (K3, BİSAV)

“Sivil toplum kuruluşuna dâhil olmakla bir statü beklentim yok. Etrafımdaki insanların bilgi ve tecrübe birikiminden faydalanmak benim için yeterli. Sivil toplum kuruluşunun öğrencilere yönelik düzenlediği seminer ve konferanslar fikir dünyamın gelişmesi için katkı sağlıyor.” (K31, KOCAV)

3.9.3.3. İlişkiler Ağı ile İlgili Bulgular

Sosyal sermayenin temel unsurlarından olan sosyal ilişkiler ile ilgili sorular öncelikle STK aracılığıyla oluşan ve gelişen ilişkilerin tespitine yönelik olmuştur. Sonrasında bu ilişkilerin devamlılığı ile ilgili soru sorulmuş ve arkadaşlık ilişkilerinin niteliği üzerinde durulmuştur. Daha sonrasında oluşan sosyal ilişkiler ağının kaynak olarak kullanılıp kullanılmadığı üzerine soru sorulmuştur. Bu başlık altında bulgularına yer vereceğimiz konular genel anlamda STK ile oluşan sosyal ilişkiler ve oluşan ilişkilerin nitelikleridir.

STK aracılığıyla oluşan ve gelişen ilişkilerin tespitine yönelik “Sivil toplum kuruluşu aracılığıyla oluşan, gelişen ilişkileriniz var mı, Varsa nasıl gelişti?” sorusu sorulmuştur. Sadece 2 katılımcı ilişkiler geliştiremediğini belirtmiştir. Diğer 36 katılımcı STK ile kişiler arası ilişkilerinin geliştiği ve geniş bir sosyal ağa yayıldığını belirtmiştir. Genel olarak gelen cevaplarda akademik arkadaşlık çevresinin genişlemesi, nitelikli hocalarla birebir iletişim ile sağlanan ilişkiler, farklı bölüm ve çevreden gelişen arkadaşlıklar, disiplinler arası ilişkilerin genişlemesi renkli sosyal bir yelpazenin oluşmasına zemin hazırladığı belirtilmiştir.

“Çok samimi bir arkadaşlık ağım var. Belki de en samimi olduğum grup bu vakıf sayesinde oluştu diyebilirim. Onun dışında gerek vakıftaki arkadaşlarım gerekse hocaları vesilesi ile genişleyen bir sosyal çevreniz oluşuyor doğal olarak. Yurdun neresine giderseniz gidin, orada sizin yönlendirildiğiniz gönü güzel bir insan, bu insanında sizi tanıştırdığı güzel insanlar dolayısıyla her daim genişlemeye müsait bir sosyal sermaye.” (K23, KOCAV)

STK içerisinde gelişen ilişkiler doğrultusunda kurulan gruplar olabilmektedir. Ayrıca katılımcı, dışardan getirdiği kişileri kurum ile tanıştırap, arkadaşlık kurduğunu böylece STK içindeki ağı genişlettiğini ifade etmektedir.

“Kocav sayesinde gelişen arkadaşlıklarım tabii ki var. Daha çok yaşıt olduğum kişilerle bir girişimci grubumuz var. (VAK) Bu grubun gelişmesi vakfın etkinlikleri sayesinde yaşadığımız yakınlaşma sayesinde oldu. Bu ekibin dışında abi gibi gördüğüm ve arkamı kollayan insanlarla da tanışma imkânım oldu. Arkadaşlık ağımız aslında geniş bir ağ. Ancak biz bu ağı kurum içine çekiyoruz. Yani vakıf sayesinde tanışmasak da vakfa getirip vakıftan olan bir ağa dönüşüyor.” (K26, KOCAV)

“Normalde geniş bir sosyal ağı sahibim. Okul ve kaldığım yurtlar aracılığıyla çeşitli ilişkiler kurdum ve bu kurum da bu sosyal sermayeyi artırmama yardımcı oldu. Dışa kapalı sadece kurum çevresinden bir ağ olma özelliğinde olmayıp, yeni arkadaşlar edinmeme yardımcı oldu.” (K27, KOCAV)

Katılımcı, STK dışında gelişen ilişkilerin yine STK aracılığıyla kazanılmış özellikler neticesinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. İnsan ilişkilerinin gelişmesini ve geniş bir yelpazeye yayılmasını STK ile olan ilişkisine bağlamaktadır.

“Bu kurumsal alanın dışında gelişen ilişkilerim kesinlikle kurumun bir öğrencisi olmam sayesinde, özellikle kurumdan haberdar olan, kurumda doğrudan bulunan insanlar karşısında kimliğimi daha belirgin bir hale getirdi. Kurum dışında gelişen ilişkilerim genellikle kurumsal diyebileceğim bir doğrultuda. Onun dışında kurum içi arkadaşlıklarım çok daha fazla gelişti. Bunun bana muhabbet ve sevgi bağı dışında da kazandırdığı önemli şeyler oldu. İnsan ilişkileri olsun, insanları daha iyi tanıyabilme becerim olsun, farklı birçok üniversiteye ve bölüme\mesleğe dair edindiğim bilgiler olsun hepsi bir yelpaze gibi.” (K33, KOCAV)

Arkadaşlık ağının dışında statü farklılığı olan öğretmen-öğrenci ilişkisinden bahsedebiliriz. Kişiler, öğretmen-öğrenci ilişkisi anlamında normal şartlarda kuramayacağı bağlantıları STK aracılığıyla kurmaktadır. Bu durum bize köprü kuran sosyal sermaye göstergesi yanında Woolcock’un üçüncü bir sosyal sermaye türü olarak tanımladığı bağlantı kuran sosyal sermayeyi yani “farklı sosyal sınıflara ait kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini” açıklamaktadır. Bu sosyal sermaye çeşidi ile hiyerarşik açıdan farklı grupların refaha, sosyal statüye ve güce erişimi sağlanmaktadır (Tekin, 2019, s. 131). Bu bağlamda yatay bağların yanında dikey bağlarla da kurulan ilişkilerinde mevcut olduğunun altını çizebiliriz.

“Kuruma beraber devam ettiğimiz birçok kimse ile tanıştım, bazıları kurum ile irtibatını kesse de aramızdaki iletişim devam ediyor. Bunun yanında birçok kurumda gönüllü olarak görev alan hocalar ile tanışma süreci doğal olarak gerçekleşti. Birçok program için kurum dışından hocalar ile irtibat kurmak durumunda kalıyoruz, bu durum da o hocalar ile tanışmamıza vesile oluyor.” (K19, İLEM)

Normalde resmiyete dayanan ilişkiler kurduğu üniversite hocalarıyla daha samimi ve birebir iletişim kurma gibi olanaklardan bahseden katılımcı, öğretmen-öğrenci arasındaki hiyerarşinin olmadığı ilişkilerin STK aracılığıyla kurulduğunu belirtmektedir.

“Daha önceki cevaplarımda vurguladığım gibi, vakıf bana ortak ilgi alanlarına sahip insanlarla, öğrencilerle, hocalarla resmiyeti olmayan bir etkileşime girmeme olanak sağlıyor. Farklı üniversitelerden farklı hocalarla ve öğrencilerle, iş hayatından farklı insanlarla herhangi bir hiyerarşiye bağlı olmadan samimi bir ilişki kurma fırsatı veriyor.” (K2, BİSAV)

Arkadaş çevresini entelektüel anlamda geliştiğini ifade eden katılımcı gerek üniversite hocalarıyla gerekse kuruma onun gibi devam eden lisansüstü ve doktora öğrencileriyle tanıştığını belirtmektedir. STK aracılığıyla entelektüel çevresinin genişlemesi demek kişinin kendisinin de o çevrede kabul görmesine olanak sağlayacak bir fırsat oluşturması demektir. Bu anlamda kişinin entelektüel ortamlarda bulunmak istemesini o statüde olmak istemesine bağlayabiliriz. Entelektüel anlamda bir statü kazanabilmek adına da böyle bir ortam tercih edilebilmektedir.

“Sivil toplum kuruluşu aracılığıyla vakfa gelip giden üniversite hocalarıyla, doktora ve yüksek lisans öğrencileriyle tanıştım. Kültür ve sanat faaliyetlerine katılmak için vakfa gelen kişilerle zaman içinde tanışma ve arkadaş olma şansım oldu. Kültür ve sanat faaliyetleri üzerine yapılan sohbetlere katıldıkça entelektüel çevrem gelişti. Programa konuşmacı olarak gelen hoca ve onu dinlemeye gelen kişilerle de tanıştım. Bu sebeple çok farklı arkadaş çevrem oldu.” (K5, BİSAV)

“Aynı kademeden mezun olan arkadaşlıklar var. Danışmanlık sürecinden ve komisyonda edindiğim arkadaşlıklar var. Bunlar içerisinde oldukça yakın arkadaşlar da var, daha mesafeli olan arkadaşlıklar, daha doğrusu tanışıklıklar da. Üniversite de akademisyen olan hocalarla yakından ilişkiler var. Kurum içerisinde gelişti tüm bunlar ama kurum içerisinde yer alan hemen herkes bir üniversitede öğrenci ya da hoca olduğu için bu arkadaşlık kurumun dışına da taşmış oluyor.” (K18, İLEM)

STK’larda sosyal ilişkiler geliştiremedim diyenlerin pragmatik amaçlarla kurumlara devam ettiğini söyleyebiliriz. Kurumlardan akademik anlamda fayda sağlamakta ancak sosyal ilişkiler kurmamaktadırlar. İki katılımcının cevabı şu şekildedir:

“Derslerde tanıştığım birkaç öğrenci ve akademik anlamda kendisinden faydalandığım birkaç hoca dışında samimiyetin fazla olduğu pek kimse yok ancak kurum içerisinde hangi öğrenci hangi hocanın kapısını çalsa her zaman onlara ulaşabilir.” (K4, BİSAV)

“Kuruluş aracılığıyla gelişen ilişkilerim pek olmadı. Derslerin devamı boyunca sosyal anlamda orada bulunanlarla bir ilişki ve iletişim içerisindeydik fakat daha sonra bir arkadaşlık gelişmedi.” (K35, MD)

STK’lar aracılığıyla gelişen ilişkilerin birliktelik bağlamında yaptıkları faaliyetlerin olup olmadığını tespit etmek amacıyla “Kurumdan tanıştığımız kişilerle ortak faaliyetler yapıyor musunuz, Ne tür faaliyetler yapıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. İki katılımcı hariç tüm katılımcılar çeşitli faaliyetler neticesinde bir araya geldiklerini belirtmiştir. Tüm katılımcıların verdiği cevaplar dikkate alındığında genel olarak yapılan faaliyetler: Kahvaltılar, İftarlar, Etkinlik / Faaliyet Buluşmaları, Gezi Programları, Piknik, Kamplar, Spor Etkinlikleri, Vakıf Dışı Sohbet Meclisleri, Okuma Grupları Tahlilleri, Birlikte Ders Çalışma, Ev Buluşmaları, Projeler, Online Toplantılar şeklindedir. Katılımcıların STK aracılığıyla oluşturduğu sosyal ağın devamlılığının oluyor olması bağlantı noktalarının aktif halde olduğunu göstermektedir. Faaliyet yaptıklarını belirten kişilerin görüşlerine yer verilmiştir.

“Evet, yapıyorum fakat faaliyetlerimiz daha ziyade gayri resmi ve soyut düzlemde, akademik çevrede dönüyor. Vakıftan arkadaşlarla toplanıp kitap veya makale tahlili yapıyor, felsefeden tarihe muhtelif konularda tartışmalar yapıyoruz. Birbirimizin fikirsel gelişimine katkı sağlıyoruz. Yani yaptığımız faaliyetler somut olarak gösterebileceğimiz şeyler değil.” (K2, BİSAV)

“Atölye çalışmaları yapıyoruz. Alanıma dair daraltılmış bir konuda okumalar, tartışmalar yapıyoruz.” (K11, İSM)

“Okuma grupları, etkinlikler ve faaliyetler devam ediyor tabi ki. Onun dışında orada tanıştığım insanlarla daha sonra aynı okul vs. ortak yerlerde iletişimimiz devam ediyor. Ders çalışma, evlere gitme vb. sosyal etkinlik ve aktivitelere devam ediyoruz.” (K17, İLEM)

“Evet hem arkadaş olarak görüşüyoruz hem de çeşitli spor ve yardım faaliyetleri yapıyoruz. Örneğin köy okullarına kütüphane projemiz var. Turnuvalar ve diğer spor etkinlikleri düzenliyoruz. Üniversitelerde gençlik kulüpleriyle ortak toplantılar yapıyoruz.” (K24, KOCAV)

İki katılımcı STK’ların yoğun programları olduğunu ve çoğu faaliyeti zaten kurumlar aracılığıyla gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

“Kurum bünyesi dışında ortak faaliyet yapmıyoruz. Zira kurum dışında bir araya gelecek zaman ve imkânı bulamıyoruz. Kurum bir anlamda bize bir araya gelme imkânı sunmuş oluyor.” (K13, İLEM)

“Bireysel olarak faaliyet yapmayı biraz zaman oluyor, bu durum biraz da vakit uygunluğu ile alakalı. Kurumsal olarak yaptığımız faaliyetler ile yetiniyoruz şu sıralar. Genellikle belirli aralıklar ile toplanıyoruz, bu toplantıların bazılarında kurumdaki arkadaşlarımızın tezlerini dinliyor, bazılarında bir makaleyi tahlil ediyoruz.” (K19, İLEM)

Katılımcılardan 6 kişi birlikte ortak faaliyetler yapmadığını belirtmiştir. 3 katılımcının görüşüne yer verilmiştir. “Maalesef. Sadece birkaç arkadaş ve kurum hocalarıyla irtibatımız devam ediyor.” (K4, BİSAV), “Toplantı dışında çok fazla bir faaliyete katılamıyorum maalesef” (K14, İLEM), “Mail üzerinden makale paylaşımı, soru-cevap dışında bir etkinlik yapmıyorum” (K22, KDO)

STK aracılığıyla kurulan ilişkilerin niteliğini anlayabilmek adına katılımcılara “Kurumdan tanıştığınız kişilerle ilişkileriniz nasıl? Yüzeysel, faydaya dayalı mı? Samimi bir arkadaşlık mı? Geçici, kısa süreli ilişkiler mi uzun, kalıcı mı?” sorusu yöneltildi. Samimi bir arkadaşlık ilişkisi kurdum diyenler ve her türden arkadaşlarım oldu diyenler çoğunluktadır. Samimi ilişkiler kurduğunu belirten 3 kişi şöyle cevaplamıştır: “BİSAV, 25 yıl içerisinde kalıcı dostluklar edindiğim samimi bir ortamdır.” (K1, BİSAV)

“Kurumda tanıştığım her kişi ile ilişkimizin samimi olduğunu düşünüyorum. Bu samimiyetin de asla çıkar ilişkisi gözetilmediğinden kaynaklandığına inanıyorum. Çünkü dertlerimiz, amaçlarımız ve gerçekleştirmek istediklerimiz ortak bir paydada birleşiyor diyebilirim. Geçici değil, her daim kapısı açık olan bir kuruluş. Uzun ve

kalıcı olan samimi dostluklar sayesinde birçok proje ve işe ev sahipliği yapmaktalar.” (K10, EDEP)

“Ben samimi olduğuna inanıyorum. Hakikaten iletişime geçmek ve bir fikir ya da duygu alışverişi için bir araya geldiğimizi düşünüyorum. Fayda hissi oluşmadı başat olarak. Dolaylı olarak olan beklentiler olabilir ama bunlar maddi açıdan değil de entelektüel açıdandır. Bu anlamda fayda kelimesinin yaygın kullanımının dâhilinde değildir diye düşünüyorum. İlişkilerimiz uzun solukludur genellikle eğer ki bir ciddi engel yoksa (şehir değişikliği gibi)” (K16, İLEM)

Katılımcılar arasındaki ilişkilerin niteliğinin her düzeyde olduğunu söyleyenler de çoğunluktadır. STK'lara devam eden katılımcıların arkadaşlıkları samimi olarak da yüzeysel olarak da mevcuttur. Kalıcı ilişkiler olduğu gibi geçici ilişkilerin de olduğunu belirtmişlerdir. Bu ilişkiler ağının niteliği aile ve akrabalık bağları gibi olmadığı için Granovetter'in “zayıf bağların gücü” isimli kuramında bahsettiği zayıf bağları temsil etmektedir. Bu bağlar bireyin hedeflerine yönelik eylemleri için daha etkin bir sosyal sermayeye ulaşılmasına olanak tanımaktadır.

“Herkesle kendim olarak çok samimi değilim tabi ki de belli arkadaş grubumuz var ama çoğu kişiyle bir araya geldiğimizde ortamımız samimi. Çıkarıcılık olduğunu düşünmüyorum. Herkes ihtiyacı olan bir konuda elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışıyor. Bana kalacak olursa samimi olduğum kişiler ile ilişkilerim uzun süreli, diğer arkadaşarımla ise de bağı kopartacağımı düşünmüyorum, sosyal medya aracılığıyla da olsa hâl hatır sormak devam eder diye düşünüyorum. EDEP'te 4 kademe yani sınıf var. Tabi ki de hepsiyle uzun ilişkiler sürmez ancak bunun da zaten insan tabiatı gereği.” (K8, EDEP)

“Aslında hepsi. Yüzeysel olan ilişkilerde var, faydaya dayalı ilişkilerde var, samimi arkadaşlıklar da var, kısa süre iş yaptığımız, uzun süreli işlerde bulunduğumuz arkadaşlarda var. Bu arkadaşlar kurum içerisinde farklı komisyonlara geçebiliyor. Komisyonlar arası geçişler yumuşak. Haliyle bazılarıyla birlikteliğimiz kısa olabiliyor ama bu kişiler kurum içerisinde farklı işlerde uğraşısını devam ettiriyor. Mutlak bir kopuş söz konusu değil. Kurum dışında da görüşmeler oluyor.” (K18, İLEM)

Sadece kuruma gidip gelmesi bile bir kişiyle iletişim kurmasına neden olduğu için her zaman samimi arkadaşlıklar kurulamayabiliyor. Bu nedenle her düzeyde ilişkinin mevcut olduğu görülebiliyor.

“Kurumdan tanıdığım herkes ile ilişkim aynı seviyede değil. Bazı kimseler ile ilişkim faaliyetler gereği oluyor. Bu kimseler ile herhangi bir problemim yok fakat olumlu anlamda bir arkadaşlık ya da dostluk da yok aramızda. Gayet net, iş üzerine kurulmuş bir ilişki. Ancak tanışmış olduğum büyük bir çoğunluk için arkadaşlık seviyesinde bir ilişkim olduğu söylenebilir. Kurum içerisinde kurulmuş ilişkiler kurum içerisinde bir iletişime sebep oluyor. Bu sebeple birçok kimse ile kuruma gelip gittiği sürece iletişim kurmuş oluyorum, ilişkilerin süresi de tamamen buna endeksli oluyor.” (K19, İLEM)

İlişkilerin pragmatik olduğu kişiler ve olmadığı kişiler şeklinde de bir ayırım olabiliyor. STK yönetim kadrosuyla, hocalarla ve yaşça büyük kişilerle pragmatik amaçlar doğrultusunda düzeyli ilişkiler kurulurken, kişilerin kendi gibi gördükleriyle daha samimi ilişkiler kurulabildiğini görmekteyiz.

“İlişkilerimin hepsi samimi olmakla birlikte bir kısmı arkadaşlıktan ziyade biraz daha pragmatik olabiliyor. Özellikle yaşça benden büyük olan, karşıt cinste olan ve hoca statüsünde olan bireyler ile hukukum bu şekilde. Fakat hemcinslerim ve yaşlıtlarım ile samimi bir arkadaşlık ve kardeşlik diyalogu kurmaktayım. Bu ilişkilerin çoğunun kalıcı olduğunu düşünüyorum zira kurumda tanıştığım ve şu an şehir dışarısında bulunan çok arkadaşım ile bağımı devam ettirmekteyim.” (K20, İLEM)

Geçici ve yüzeysel ilişkiler kurduğunu ifade eden 3 kişi bulunmaktadır. Bu doğrultuda cevap veren 2 katılımcının ifadesine yer verilmiştir.

“Uzun süreli olsa da daha çok yüzeysel bir arkadaşlık ilişkisi şeklinde oldu. Ancak irtibat yoğunluğumuz düşük karşılıklı sevgi ve muhabbetten öte saygı çerçevesinde.” (K4, BİSAV)

“Süreç içerisinde samimi insanlarla tanıştım ama geçici ve kısa süreli ilişkilerdi.” (K35, MD)

Katılımcılar STK aracılığıyla oluşan ilişki ağlarını kaynak olarak kendi faydalarına kullanıp kullanmayacakları sorusuna çoğunlukla akademiye geçişte bu ağdan faydalanabilecekleri yönünde açıklamışlardır. Bu ağdan faydalanacağını söyleyenlerin görüşü şu şekildedir.

“Kendi akademik bilgi birikimimi ve hedeflerimi gerçekleştirmek için kullanırım. Yıllardır takip ettiğim seminerler, paneller, okuma grupları ve atölyeler hedeflediğim akademik kariyer yolunda beni yetkinleştirdiği için hedefime daha kolay ulaşmamı sağlar. Ayrıca kendi akademik uzmanlık alanımı da vakıfta insanlara ders vs. gibi sunma olanağına sahibim ve bu da akademik yeteneklerimi perçinler. Sunmuş olduğu sosyal çevrenin de benimle benzer hedeflere/kaygılara sahip olduğunu göz önünde bulundurursak aynı vizyona sahip arkadaşların ortaklıklarını ileride akademik/profesyonel boyuta taşınması oldukça olası.” (K2, BİSAV)

Akademik anlamda bir ilerleme için bu ağı kullanacak katılımcılar, eğitim temelli bir köprü kuran sosyal sermayeden faydalanmış olmaktadır. Akademik ve entelektüel birikimi artırmanın yanında başka ağlarda da bu akademik bilgiyi aktarabilmek adına da bu ağlardan faydalanabileceklerini belirtmişlerdir.

“Akademik gelişimi ilerletmek için kullanırım.” (K11, İSM)

“Daha çok kendi kişisel ve akademik gelişimim için kullanırım.” (K27, KOCAV)

“Nasıl akademisyen olabilirim sorusuna burada cevap bulduğum için ve hedefimin de akademisyen olmak olduğu için herhalde bilgimi o yönde kullanmak isterdim.” (K28, KOCAV)

“Akademik ve entelektüel birikimimi artırmak amacıyla kullanırım. Örneğin bazı durumlarda çalışmalarım için gerekli olan kaynağı temin etmem söz konusu arkadaşlık ağları vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Bunun dışında ihtiyacı olanlar için burs, iş vb. ilanların duyurulması ve bilgi paylaşımı yapılması gibi konularda kullanırım.” (K13, İLEM)

“Katıldığım kurumlar genelde eğitimle alakalı olduğu için akademik faydası daha fazla oluyor tabii. Başka yerlerde ders vermeye başlama açısından faydalı oldu.” (K17, İLEM)

“Şu ana kadar bir amaç için kullanmadım. Ama yukarıda da belirttim CV’me ekledim. Referans istenirse bir kurumdan buradaki hocalardan yazabileceğim isimler var. Akademiye geçişte kullanabilirim.” (K18, İLEM)

“Soru oldukça pragmatist bir cevap bekliyor. Bilgiyi akademik anlamda kullanmak, kendi faydamıza kullanmaya giriyor, bunu yapıyorum. Hocalar ile iletişimim, tanışıklığım da onların bazı üniversite derslerine katılmama olanak sağladı. Bu durumu da kendi faydama bir iş olarak yorumlayabiliriz.” (K19, İLEM)

STK’nın akademik referanslar dışında iş ve eş bulmaya yardımcı bir fonksiyonu olduğunu da görebilmekteyiz. Bu anlamda STK, kişilerin sosyal ve toplumsal hayatında köprü görevi görebilmektedir.

“Akademisyenliğe değil ama akademik ortama geçişte faydası oldu diyebilirim. Gerek vakıfta aldığım dersler gerekse vakıf vasıtası ile tanıştığım kişilerin yönlendirmeleri ile bugün sosyal bilim ağırlıklı bir bölümde doktora eğitimime devam etmekteyim. Bunun yanında birçok arkadaşım için bahsettiğiniz, iş bulmaya yardımcı, akademik kariyerde yardımcı veya eş bulmaya yardımcı fonksiyonuna da şahit oldum diyebilirim.” (K23, KOCAV)

STK ile oluşan arkadaşlıklardan faydalanmak yeni perspektifler doğuracağından dolayı katılımcılar bu ağları kaynak olarak kullanacağını belirtmişlerdir.

“Birçok farklı meslek grubundan, ideolojiden ve kültürden insan tanıdığımdan ötürü böyle yerlerde, onların hayata bakış açılarından faydalanmak ve kendime perspektif katmak isterim.” (K3, BİSAV)

“Kendimi geliştirmek amacıyla kullanırım. Arkadaşlarım yeri geldiğinde beni bilgi yönünden beslediği gibi yeri geldiğinde de eleştirip hatalarımı düzeltmeme yardımcı olurlar. Onlarla yaptığım sohbetler beni günden güne geliştirmektedir.” (K5, BİSAV)

Yeni arkadaşlık ağları oluşturmak adına bu ağdan faydalanabileceğini belirten katılımcılar, bu ağı sosyal sermayesini arttırmak için kullanabilecektir.

“Yeni kişilerle tanışmak için bu ağ kullanılabilir. İlem’in geniş bir kitlesi var ve İlem üzerinden yeni insanlarla tanışmak veya onlara ulaşmak çok daha kolay hale geliyor. Bu şekilde kullanılabilir. İş bulmayla ilgili bir kaygım olduğu zamanda da İlem’in katkı sağlayabileceğini düşünüyorum.” (K15, İLEM)

Kurumların kişilere referans olması da akademik anlamda fayda sağlayan etkenlerdendir. STK’yı referans olarak kullanma durumu söz konusudur. Sadece bilgi birikimi olarak değil, STK’ya dâhil olma durumu bile referans açısından etkili olabilmektedir.

“Kurum içindeki fayda sağlamak adına yaptığımız işler dışında mesela bilinirliğim sayesinde çok iyi bir yerde staj yapma imkânım olmuştu. Edindiğim bilgileri ise bana verdiği fayda bir yana, bilmeyen, öğrenmek isteyen kim varsa onlara sunmayı kendime bir borç bildiğim için insanlara küçük bir fayda bile sağlamış olmak bu bilgiyi kendi faydama kullanmış olmam demek oluyor zaten.” (K33, KOCAV)

“Akademisyenliğe geçişte danışma merkezim olarak çok net kullanırım gibi geliyor. Kurumda çalışan çoğu kişi akademisyen; hangi üniversitede eğitim durumu nasıl hâkimler. Bu noktada görüşleri benim için önemli. İş bulma noktasında ise tabii ki referans olarak kullanmak isterim. 1 sene kadar birlikte çalıştık; performansımı disiplinimi biliyorlar bunu bile birilerini referanslarıma yazmak benim için olumlu bir katkı. Bilgi birikimi sayesinde önemli bir pozisyon sağlayabilir miyim bilmiyorum ama Microsoft programlarından öğrendiğim bilgilerle iş bulmam kolaylaşabilir. Burada öğrendiğim bilgileri arkadaşlık ağında yalnızca tecrübe aktarımı olarak kullanırım diye düşünüyorum.” (K37, SETA)

“Bugüne kadar edindiğim bilgiler akademi serüvenimde bana çokça yardımcı oldu. Hatta kurumda yetişmiş olmam başlı başına referans oldu bile diyebilirim. Fakat kendim dışında örnek verecek olursam; çok arkadaşım kurum sayesinde yuva sahibi oldu, çok arkadaşım kurum referansı ile tanındı ve iş sahibi oldu. Ben şu an yalnızca akademik camiada kurumdan istifade etmekteyim.” (K20, İLEM)

Ortak çalışmalar yürütmek için bu ağdan faydalanabileceğini belirten katılımcılar, işbirliği temeline dikkat çekerek toplumsal kalkınmaya katkı sağlayacak bir kaynak oluşturmaktadırlar.

“Ben genel itibariyle takım ruhu ve müşterek çalışmayı seven bir yapıya sahibim bu sebeple toplumsal fayda temelinde ortak çalışmalar üretmeyi müşterek ve sistematik çalışma yeteneğime katkısı sebebiyle kendi faydam olarak görüyorum.” (K4, BİSAV)

STK’lardan alınan eğitimi ya da eğitim metodunu kendi sosyal çevresinde uygulayabileceği bir kaynak olarak kullanabileceğini belirtenler olmuştur. Burada özel mal türünde kazanılan birikimlerin kamusal mal durumuna getirilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda kazanılan sosyal sermaye dönüştürülebilmektedir.

“CV’me eklemekten ziyade edindiğim bilgileri kendi hayatımda derslerde aktarmak/yazmak şeklinde kullanıyorum. Sosyal ortamlarda bu STK’dan bahsederek ilgi alanına hitap eden çevrem için öneride bulunuyorum. Ya da hiç okul sıralarında dersine giremeyeceğim hocalardan ders almış olmayı, “ben de dersini dinleme fırsatı yakaladım” minvalinde anlatıyorum.” (K22, KDO)

“Bu vakıf hem arkadaşlık ağı hem de bilgi paylaşımı açısından beni besleyen ve bu paylaşımları asla içinde tutmayı sevmeyen aksine ulaşılabilen her yere verilmesi gerektiğini düşünen bir kuruluş. Örnek verecek olursam, birlikte yaptığımız tahlillere benzer kendi küçük çevremde de tahlil grubu oluşturdum. Ya da buradaki akademisyen çevresini okulumda düzenlediğim etkinliğe davet ederek yardımlarıyla sunumlar düzenledim. Bunun gibi birçok paylaşımında her daim yardımcı oldular.” (K10, EDEP)

Katılımcılardan 4 kişi bu ağdan faydalanmayacağını belirtmiştir. Örnek olarak 2 katılımcının görüşüne yer verilmiştir.

“Bireysel manada kendi faydama kullanmak istemem. Kişisel gelişimimizi tamamlamak için yeteri kadar kullandığımı düşünüyorum.” (K29, KOCAV)

“Bir öneri, yönlendirme olabilir ama bunu bir imtiyaz olarak kullanmak istemem.” (K30, KOCAV)

3.9.3.4. Güven ve İş birliği ile İlgili Bulgular

Katılımcıların STK aracılığıyla kurmuş oldukları sosyal ağa olan güvenlerini ve iş birliği yapma potansiyellerini ölçmek için “Bulduğunuz sivil toplum kuruluşu üyesi bir arkadaşınızla ortaklık yapmayı düşünür müsünüz?” sorusu sorulmuştur. Ortaklıktan kasıt

her türlü ticari ortaklıklar, kefil olma, ortak fon alma, ortak makale yazmak gibi hem güven içeren hem de iş birliği yapma potansiyelini gösteren durumlardır. Her türlü ortaklığa ve özellikle ortak makale yazma fikrine evet diyen katılımcıların görüşüne yer verilmiştir.

“Evet, bulunduğum sivil toplum kuruluşu üyesi bir arkadaşım ile ortaklık yaparım. Kurumda tanıştığım arkadaşlarımda hepsi dürüst, işini severek yapan ve disiplinli kişilerdir. Hepsisiyle çekinmeden iş ortaklığı yapabilirim.” (K5, BİSAV)

“Evet, bunu yapabileceğim çok güzel insanlar tanıdım. Bu güveni sağladığını düşündüğüm bu güzel kuruluştaki her bir bireyle ortaklık yapabilirim.” (K10, EDEP)

“Kurumdan tanıdığım arkadaşlarımla şartlar oluşursa birlikte bir şeyler yapmayı her zaman düşünürüm.” (K34, KOCAV)

Akademik anlamda bir yerlere gelmeyi hedefleyen katılımcıların ortak yayın yapma fikrine yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir.

“İlgim gereği ortak yayın yapmak, proje geliştirmek, bir ders sunmak gibi çalışmalar yapmaktan mutluluk ve heyecan duyarım. Kendimi şanslı da görürüm.” (K16, İLEM)

Ortaklık fikrine sıcak bakıldığını gösteren güven ilişkisine dayalı arkadaşlıkların STK aracılığıyla oluşmuş olması ilgili STK’ların sosyal sermaye kapasitesinin yüksek olduğunu göstermektedir.

“Evet düşünürüm. Güvene dayalı bir ilişki var.” (K18, İLEM)

“Evet, herhangi bir konuda ortaklık yapmayı düşüneceğim birçok kişiyle STK sayesinde arkadaş oldum.” (K32, KOCAV)

Ortaklık yapmaya açık olup, güvene dayalı ilişki kurma yüksek olduğu gibi birçok konuda ortaklık yapmış ve iyi sonuçlar almış katılımcılar da mevcuttur. Gerekli güvenin sağlanmış olduğunu söyleyebiliriz.

“Tabii ki. Birçok konuda ortaklık yaptığım insanlar var zaten. Sorunun cevabını yukarıda yönetmen olan hoca ile yaptığım şeyler kısmında verdim. Buna sinemaya yönelik sosyal platform kurma çabalarından tutun da kısa film çekimi, belgesel çekimi ve prodüksiyon gibi birçok konuda ortaklık şeklinde düşünebilirsiniz.” (K3, BİSAV)

“Ortak makale yazma, ortak fon olma gibi girişimlerimiz oldu. Birçoğuna kefil olurum. Ticari vs. ortaklıkları bilemiyorum tabii. Zaman ne gösterir. Ama onlara karşı güvensiz değilim.” (K17, İLEM)

“Birçoğu ile gözü kapalı düşünebilirim. Bazıları ile ufak çaplı ortak işlerimizde oldu zaten ve gayet verimli sonuçlar çıktı.” (K23, KOCAV)

“Evet, düşünürüm kimisi ile takım kurduk. Ancak bulunduğum bölüm ticaret yapmaya elverişli olmadığı için bunu yapamayabilirim. Ancak kefil olacak kadar güvendiğim kimseler de var tabii ki.” (K26, KOCAV)

“Tabii ki düşünürüm ve hatta şu an bir nevi ortaklık sürdürüyor sayılabilirim. Burada tanıştığım iki arkadaşım şu an aynı evde yaşıyor. Birlikte kiraya çıkmak da bir nevi ortaklık diyebiliriz.” (K28, KOCAV)

Ortaklık yapmayacağını belirten 5 kişi ortaklığın kötü sonuçlarını göze alamayacağını veya ilişkilerinin bozulmasından endişe duyacağını belirtmiştir. 3 kişinin görüşüne yer verilmiştir.

“Bu konuyu hiç düşünmedim, ancak ortaklığın kötü sonuç ihtimallerini göze almak istemeyeceğimden böyle bir yola girmezdim sanıyorum.” (K19, KOCAV)

“Ne tür bir ortaklık olduğuna bağlı. İlişkimizi zedeleyecek ortaklıklara girişmem.” (K27, KOCAV)

“Benim hayat düşünceme bağlı olarak, kardeşimle bile bir ticari ortaklık düşünmüyorum. Ama başka türlü her işte ortaklık olabilir.” (K30, KOCAV)

3.9.4. STK'ların Sosyal Sermaye Oluşturmada Genel Katkıları ile İlgili Bulgular

STK'ların sosyal sermaye oluşturmada genel katkıları başlığı altında İstanbul ilindeki Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'ların İstanbul'a katkıları, siyasi seçimlere etkisi ve ülkeye nasıl bir fayda sağladığının bulguları yer almaktadır.

STK'nın bulunduğu İl'e bir farklılık getirip getirmediğini tespit etmek amacıyla katılımcılara "Sivil toplum kuruluşunun İlinizdeki yaşama etkisini nasıl değerlendirirsiniz?" sorusu sorulmuştur. STK'ların bulunduğu ildeki akademik ve entelektüel hareketliliği sağladığı ve ilgili azınlığa hitap ettiği görüşü çoğunluktadır.

"Hitap ettiği kitle bazında (akademisyen ve öğrenciler) bir hareketliliğe sebep olduğunu ifade edebilirim. Çalıştay, sempozyum, kongre gibi etkinlikler yolu ile." (K13, İLEM)

"Akademik bir canlılık gerçekleştirdiğini düşünüyorum." (K14, İLEM)

"Yaşama bir etki sunduklarını sanmıyorum. Entelektüel bir çevreye hitap ettikleri için faaliyetleri azınlığın dikkatinde." (K31, KOCAV)

"İnsanların sıklıkla uğradığı bir yer olduğunu düşünmüyorum. Daha çok etkinlik takvimi takip ediliyordur. Soruyu tam anladım mı bilemiyorum ama ildeki etkinlik oranı çok fazla değil Daha müstakil bir topluluğa hitap ediyor." (K36, MD)

İstanbul'daki Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'ların entelektüel faaliyetlerin yapıldığı muhitlerde olması o bölgeleri kültür bölgesi olarak hareketli hale getirmektedir. Ancak yine ilgili kitleye hitap etmektedir.

"Entelektüel faaliyet içerisinde bulunanlar için önemli bir muhit olmak ile, genel yaşam içerisinde, her entelektüel muhit gibi, pek bir anlam taşıyor olabilir. Bu konuda yanılıyor da olabilirim." (K22, KDO)

"Büyük bir ilde yaşıyoruz. İstanbul kültür-sanat faaliyetleri açısından çok yoğun bir şehir. Bulduğum kuruluş da kendi faaliyetleriyle ilgililerini buluşturuyor." (K32, KOCAV)

“Özellikle eğitim faaliyetleri, ilimizdeki öğrencilerin kişisel gelişimi için çok önemli bir yer teşkil eder. Faaliyet gösteren STK merkezleri ve buralarda yapılan çalışmalar ilin kültürel ve sosyal hayatına zenginlik katar.” (K19, İLEM)

STK’ların bulunduğu İle yani İstanbul’a bir hareketlilik getirdiğini düşünenler de vardır. STK’ların İstanbul’un yoğunlukta olduğu yerlerine baktığımızda hepsi üniversite çevresinde ya üniversitelerin yoğunlukta olduğu bölgede ikâmet etmektedirler.

“Bulduğum il birçok sosyal kültürel renklilik çeşitlilik anlamında zaten çok çok zengin bir il. Bulduğum sivil toplum kuruluşu da bu renkliliği sağlayan, gençlere ulaşabilmeyi hedefleyen kitlelerden biri. Ve şehre katkısı da göz ardı edilemeyecek derecede.” (K35, MD)

Üniversitelerin yoğunlukta olduğu bölgelerde olan STK’lar, öğrencilerin tercih sebebi haline gelebilmektedir. Ulaşımın kolay olması da tercih edilmelerine imkân sağlamaktadır. Uzak ilçelerden ve şehir dışından da talep edilebilmektedirler.

“Pek çok müdaviminden İstanbul’da üniversite okumak isteme sebeplerinden birinin BİSAV olduğunu duydum. Ayrıca BİSAV, bulunduğu semte -Vefa’ya- da değer katan bir vakıf. Fatih ve Beyazıt civarındaki bariz öğrenci hareketliliği, BİSAV’a da yansıyor; ancak çok uzak ilçelerden hatta çevre illerden cumartesi günleri BİSAV’a düzenli şekilde gelip giden öğrenciler de var.” (K1, BİSAV)

“İstanbul’da bilinen ve öğrenciler tarafından tercih edilen ve belirli bir ağ oluşturan bir kurum olmakla beraber özellikle Üsküdar’da etkisinin çok olduğunu düşünüyorum. Üsküdar birçok üniversitenin burada bulunmasından dolayı öğrenci popülasyonunun arttığı bir yer. İLEM hem bu yüzden tercih ediliyor hem de kolay ulaşımı sayesinde, diğer üniversitelerle kurduğu bağlar ve de yazın dahi Anadolu’daki okullarla iletişime geçip öğrencilerle iletişime geçmesi onu değerli kılan etkenlerden. Bu sayede ise Üsküdar’ın öğrenci popülasyonunu önemli ölçüde etkileyen bir yer.” (K12, İLEM)

STK’ların siyasi görüş etkileyip etkilememe bilgisine ulaşmak için katılımcılara “Oy kullanır mısınız, Kullanacağımız oyu üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşu doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkiler mi?” sorusu soruldu. Oy kullanırım diyen 35, kullanmam

diyen 3 kişi vardır. STK'nın oyunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemediğini düşünen 32 kişi vardır. Özgür düşünceyi savunan ve bunu eğitimlerine yansıtan STK'ların siyasi bir etkileme yapmadığının altı çizilmiştir.

“BİSAV, ilimle uğraşan bir vakıf, çok farklı dünya görüşünden kişilerin girip çıktığı kamusal bir alan. Herhangi bir kimsenin birilerinin siyasi tercihini sorduğunu hiç duymadım. Oy kullanırım, kendi irademle karar veririm. Özgür düşünceyi öğrendiğiniz bir ortamda kimse kimsenin fikirlerini etkilemeye çalışmaz zaten.” (K1, BİSAV)

“Kesinlikle Etkilemez. Fikir ve bilgi üretilen mecralarda kişilerin iradeleri serbest olmalıdır ipotek altına alınamaz yönlendirilemez. Yönlendirme ve etki söz konusu ise kişi iradesini kuruma teslim etmiştir. Bu şekilde sorgulamayan, araştırmayan kişilerin bulunduğu yapılar her türlü dış etkiye maruz kalabilir.” (K34, KOCAV)

Katılımcılar, kişi ya da STK'ların siyasi yönlendirmesine izin vermemektedirler. STK'ların siyasi yönlendirme yapmayarak demokrasiye destek olduklarını söyleyebiliriz. Aynı zamanda böyle bir yönlendirme yapmamaları siyasi bir zeminlerinin olmadığını kanıtı niteliğindedir. Herhangi siyasi ideolojik görüşe sahip olmadıkları için değil herkesin özgür iradesine saygı duydukları için böyle bir yönlendirme yapmadıkları düşünülmektedir.

“Evet, kullanırım fakat bulunduğum STK'nın siyasi görüşlerime etkisi sınırlıdır. Zaten vakfın herhangi bir siyasi veya ideolojik yönlendirmesi olmuyor. Ben de kendi zihnimi hiçbir zaman başka insanların, cemaatlerin veya kurumların tekeline vermediğim için siyasi yönlendirmelere prim vermem. Ama farklı fikirlere karşı tutucu olmadığım için de vakfın bünyesindeki siyasi fikirlere de saygı duyar, katıldığım noktalar olursa onları benimser, katılmadığım argümanları reddeder ve kendi siyasi görüşümü de açıkça beyan edebilirim.” (K2, BİSAV)

“Oy kullanmak bir vatandaşlık görevidir. Bu görevi her seçim döneminde yerine getirmeye özen gösteririm. KOCAV Siyasi angajmanı olan bir sivil toplum kuruluşu değildir. Dolayısıyla hiçbir hal ve şartta mensuplarına kullanmaları gereken oy hakkında bir öneride, baskıda ve telkinde bulunmaz.” (K29, KOCAV)

Siyasi seçimlerde kullanılan oyun aile içinde ya da herhangi bir dış etken sebebiyle etki altına alınamayacağı görüşü hâkimdir.

“Evet kullanırım. Fakat bu oyu kendi inisiyatiflerim ile kullanırım. Ne ailem ne de mensup olduğum herhangi bir sivil toplum kuruluşu bunu etkilemez.” (K12, İLEM)

“Oy kullanıyorum. Kullanacağım oy çalıştığım yeri, eğitim kurumu, ailemi, arkadaşlarımı etkilemez. Oy verme hakkı kişinin kendi hürriyetidir bu sebeple kişiye has bir konu olup alınan kararda çevreden etkilenilmemesi gerektiğini düşünmekteyim.” (K38, SETA)

STK'nın hayatını inşa eden temel dinamik olmadığını söyleyerek oy seçimine etki etmeyeceğini belirten görüş şu şekildedir: “Etkilemez. Benim için STK'nın yeri hayatımın inşasını belirleyen yegâne dinamik değildir. STK ile nihai kararlarımı bir tutmam.” (K16, İLEM)

Kullandığı oyu doğrudan değil ama dolaylı bir şekilde etkileyebileceğini düşünen 6 kişi mevcuttur.

“Oy kullanıyorum. Hayır etkilemez. Cevabı şöyle değiştireyim. Normalde doğrudan değiştirmem ama dolaylı olarak değiştirebilir. Benim oy kullanma durumumu etkilemez dememin sebebi belli bir ideolojiye göre oy veriyor olmam ve bu gittiğim vakfın bu ideoloji ile çelişmemesi. Ama vakıfta gittiğim derslerle siyasetin işleyişine dair bakış açım değişir ise oy durumum da değişebilir.” (K7, BİSAV)

“Oy kullanıyorum ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Dolaylı şekilde etkileyebilir. Çünkü sivil toplum kuruluşlarının devamlılığı ve faaliyetleri devlet yetkisi altında yürütülür. Devlet desteği ya da rızası olmazsa vakıflar çok büyük ses getiremez diye düşünüyorum. Etkisi var ancak oy vermenin yegâne sebeplerinden olduğunu da söyleyemem.” (K8, EDEP)

“Oy kullanıyorum. Kullanacağım oyu belki kurum dolaylı olarak etkileyebilir. Çünkü kurumda aldığım bilgiler elbette ki bilincimde yer ediniyor ve bu bilgilerle bir siyasi parti örtüşüyorsa bu durumda etkilenmem mümkün olabilir. Ancak ben oy gibi önemli konularda daha çok kendi düşünceme göre hareket eden birisi olduğum için ne aile ne kurum ne de sosyal medyadan etkilenmem.” (K26, KOCAV)

STK'lardaki yetkililer ya da kişiler tarafından dolaylı bir etkileme durumu söz konusu değildir. Sadece STK'nın vermiş olduğu değerler, dünya görüşü vb. etkileyebilmektedir.

“Kullanacağım oyda doğrudan bir etki söz konusu değildir fakat düşünce dünyası nasıl ki insanın aldığı dersler, okuduğu kitaplar, içinde bulunduğu ortam, çevresiyle

etkileşimi kişinin akli melekelerinden geçerek ve iç muhasebesi neticesinde oluşuyorsa, bu minvalde düşünce dünyasının şekillenmesine katkı sunan sivil toplum kuruluşlarının da dolaylı yoldan etkisi olabileceği kanısındayım.” (K6, BİSAV)

“Bağlı bulunduğum fikrin destekçisi olan vakıf, bana verdiği değerlerle dolaylı olarak etkileyebilir ama bu durum vakıftan kimsenin bir isteği doğrultusunda olmaz.” (K30, KOCAV)

“Kullanırım fakat doğrudan etkilediğini zannetmiyorum. Dolaylı bir şekilde etkileyebilir belki. Neden etkiler? Çünkü zihin çarpışmaları yaşanıyor dersler esnasında ve hiç bakmadığım bir açıdan bakmaya başlayabiliyorum bir meseleye. Bu da (dolaylı olarak ihtimal dâhilinde) düşünme biçimimi algı sistemimi etkilediği gibi oy kullanırken vereceğim karar yolunda da belki etkisi olduğu söylenebilir.” (K35, MD)

Oy kullanmadığını belirten 3 kişi, oy kullansa bile dolaylı ya da dolaysız hiçbir şekilde STK'nın kullanacağı oyu etkilemeyeceğini belirtmiştir.

“Hayır, hiç oy kullanmadım. Fakat oy kullanacak olsam da kesinlikle etkilemezdi diye düşünüyorum. 13. soruda ise cevap çok basit, kendi öğretisi olmayan sadece temel ilkeler dâhilinde insanlara sorgulamayı ve araştırmayı teşvik eden bir vakıf benim siyasi tercihim nasıl etkileyebilir ki? Vakıf içerisinde de hiçbir insanın kesinlikle bu soruya etkilediği şeklinde cevap vereceğini düşünmüyorum. Çünkü vakıf içerisinde ciddi manada siyasi görüş farklılıkları mevcut. Emin olun herhangi bir zaman geldiğinizde Türkiye'deki neredeyse tüm siyasi partilere oy çıkar vakıf içerisindeki insanlardan.” (K3, BİSAV)

“Oy kullanmıyorum, kullanıyor olsaydım dahi üyesi olduğum sivil toplum kuruluşunun bu konuda somut bir etkisi olmazdı. Bugüne kadar dolaylı ya da dolaysız olarak böyle bir yönlendirme hissetmedim.” (K19, İLEM)

Son olarak toparlayıcı niteliğinde Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'ların ülkenin gelişimine katkısını tespit etmek amacıyla sorulan “Sizce dâhil olduğunuz sivil toplum kuruluşu ülkenin gelişimine nasıl bir katkı sağlar?” sorusunun bulgularına yer verilecektir. Verilerin çoğunluğu STK'ların ülkeye katkısının kaliteli akademisyen ve bilim adamı yetiştirmek şeklinde olduğu yönündedir.

“BİSAV özelinde ülkenin ihtiyacı olan ilkeli ve vizyoner ilim adamları kadrosunu yetiştiren bir kurum olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Özellikle İstanbul’da üniversite okuyup BİSAV’dan yolu geçmeyen ister sağ ister sol görüşe sahip olsun akademisyen yoktur. Herkes tarafından yaptığı çalışmalar ve ilkeli duruşu ile saygı görmektedir.” (K4, BİSAV)

“Yolu BİSAV’dan geçen nice isim bugün iyi mevkilerde, kendisine danışılan, saygı duyulan, bilim ve kültür dünyasına katkı sunan çalışmalar yürüten bireyler olmuştur. Bu anlamda burada dersler almış olmak, bilinçli birer bireyler olarak kendini yetiştiriyor olmak kişiyi ileriye taşımaktadır. Bu bir vaad değildir, kuruluş hiçbir kaygı gütmeksizin yetiştirdiği öğrencilerini zaten hayatın birçok alanında aktif bireyler olarak görmektedir. Burada teoride öğrenilen gerçek hayatta pratikte karşılık bulmaktadır. Ülkenin bu donanıma sahip insanlara ihtiyacı var.” (K6, BİSAV)

“Dâhil olduğum kurumun entelektüel birikime sahip, alanında profesyonel ve hayatın içerisinde aktif rol alan kaliteli akademisyenler yetiştirme noktasında ülkemize çokça katkı sağladığını düşünmekteyim.” (K20, İLEM)

Verilen cevaplar ışığında ilgili STK’lardan yolu geçmiş bir çok kişinin başarılı işlere imza attığını ve önemli konumlarda birçok meslek kolundan başarılı insanların yetiştiğini ifade edebiliriz. Bu aynı zamanda STK’lardan akademik ve entelektüel anlamda sağlanan başarının bir kanıtı niteliğindedir.

“Ülkemizde bugün yüzlerce üniversite mezunu öğretmen, kaymakam, vali, hâkim, savcı, akademisyen, tıp doktoru, diş hekimi, mühendis, iş adamı ve daha birçok meslek kolundan Kocav’lı arkadaşlar var. Bence bunların diğer birçok vakfın mensubuna ve mezununa göre farkı şu. Kocav cemiyete adam yetiştirme idealine sahip. Eğer camialar sadece kendi camialarına adamı yetiştirme derdine düşerlerse cemiyet yani toplum olamayız. Camiaların, toplulukların görevi cemiyete adam yetiştirmektir. Bu insan yetiştirme, adam yetiştirme misyonu, eğer kişi özel sektörde ya da devlette çalışıyorsa camiasına değil cemiyete hizmet etmeyi amaçlayan insan yetiştirmek demektir. Aksi takdirde toplum içinde paralel topluluklar ortaya çıkar. Ülkenin gelişimine bu şuurda insanlar yetiştirerek katkı sağlamak en büyük misyonudur.” (K24, KOCAV)

“Büyük bir katkı sağlar. Sağlamış da zaten birçok akademisyen yetiştirmiş. Hukukçu yetiştirmiş. Siyasetçi henüz duymadım. Ancak ülkemizin kaliteli

hocalarını bir çatı altında buluşturduğu için eminim ki birçok kişi daha yetiştirip kalkınmayı sağlayacaktır.” (K26, KOCAV)

STK’lar aracılığıyla akademik yayınların ve raporların yapılması, alanında uzman isimlerden ders alınması gibi profesyonel işler yapıldığı ve bunun ülke gelişimi açısından önemli bir nokta olduğu görülmektedir.

“Kurumun amacı akademisyen yetiştirmek. Kurum dönemlik raporlar hazırlıyor. Eğitim raporu, yükseköğretim raporu, dış politika raporu gibi. Ayrıca kitap, hakemli dergi gibi yayın çıktıları da var bünyesinde. Bunların hepsi ülkeyi daha iyi bir noktaya taşıma amacı taşıyor.” (K18, İLEM)

“Dâhil olduğum sivil toplum kuruluşunun, bünyesinde dâhil olan çeşitli alanlardaki eğitimleriyle ülkenin gelişimine gerçekten katkı sağlayabileceğini hatta sağladığını düşünmekteyim. Çeşitli sosyal bilimler alanlarında alanında uzman isimlerin büyük bir özveriyle konularını aktardıklarına şahit oldum her daim. Öyle ki bana kalırsa buradan herhangi bir ders alan insan buradan çıktıktan sonra iş hayatında diğerlerinden farklı bir noktada durur öğrendiklerini sindirip düşünme biçimi olarak kendini geliştirir ve bunu uygulama noktasında da devam ettirirse. Aynı zamanda çalışma hayatında bulunmayı tercih etmeyen yahut evde çocuğuyla ilgilenen bir anneye de aynı şekilde bir düşünme ve uygulama biçimi özelliği ayrıcalığı katar. Bu noktada çok faydalı buluyorum öğrendiklerimi.” (K35, MD)

Dini vasıflara vurgu yaparak, yetişen insan kaynağına ülkenin ihtiyacı olduğu yönünde görüş bildirenler olmuştur. Bu durumu 1980 sonrası oluşan muhafazakâr STK’ların amaçları doğrultusunda açıklayabilmekteyiz. 1980 sonrası muhafazakâr STK’lar ile milliyetçi- muhafazakâr- İslami kesimin aydın sınıfı oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen STK’lar da bu ekolün devamı niteliğinde faaliyetler göstermektedir.

“Öncelikle EDEP’te her bölümden öğrenci var, tıptan hukuka, odyolojiden edebiyata, sosyolojiden ilahiyata kadar. Ama hepimizin amacı bir: İslam davasına hizmet etmek, her biri kendi mesleklerini İslami, ilim ve bilgi sahibi çerçevesinde icra edecek. Geleceğin âlimleri olarak akademik, sosyal ve aile alanına hâkim olmayı bilen biri olacak. Dinini bilen doktor, dinini bilen hukukçu, ilahiyatçı... Şu anda ülkemizde en ihtiyaç duyulan kimseler. İşte EDEP’in de amacı bu ve yavaş yavaş

böyle öğrenciler böyle başarılı akademisyenler ve meslek sahipleri hayata kazandırılıyor.” (K8, EDEP)

STK’ları basamak olarak değerlendirip takılı kalmamayı ülke gelişimi açısından daha doğru ve önemli bir adım olarak değerlendiren görüşte mevcuttur.

“En yalın tabiriyle vatana millete hayırlı insan yetiştiriyorlar. Hem akademik hem siyasi anlamda birçok öğrenci kendisini burada geliştirme fırsatı buluyor. Burada bir basamak olarak kalmaları ise bu kişilerin ülkeye katkısını daha artı yönde etkiler diye düşünüyorum. Takılıp kalmak yerine maksimum faydayı al, nasıl katkımı artırırım diye hedefle ve basamağı atla şeklinde; sonuçta herkesin herhangi bir kurumda hep birlikte yükselmesi gibi bir durum gerçekçi de değil zaten.” (K37, SETA)

Veriler değerlendirildiğinde ilgili STK’ların üniversite kurma, muhafazakâr aydın kesiminin oluşmasına katkı sağlama, benzer STK’ların açılmasında öncülük etme, milletvekili çıkarma gibi fonksiyonları toplumsal kalkınma açısından önemli katkılar sunmaktadır.

“BİSAV, kurulduğu günden bu yana eğitimle meşgul olan STK’lara model olmuş bir kurumdur. Her türlü entelektüel faaliyetini katılımcılarına karşılıksız olarak sunmaktadır. Bu anlamda Türkiye’de bilhassa sosyal bilimler alanında çalışan çok sayıda akademisyenin yanı sıra; bürokrat, hukukçu ve gazetecilerin yetişmesine katkı sağlamış ve Şehir Üniversitesi’nin kurulmasına birikimiyle altyapı hazırlamıştır.” (K1, BİSAV)

“Bulduğum STK belki de alanında Türkiye’deki ilk STK olabilir. Onun sağlamış olduğu kültürel ve entelektüel altyapı özellikle günümüz muhafazakâr aydın kesiminin oluşumunda büyük rol oynamış ve benzeri vakıfların ortaya çıkmasında bir rol model olmuştur.” (K2, BİSAV)

“Donanımlı ve liyakat sahibi gençler yetiştirilmesine vesile olduklarını görüyorum. Son dönemde buradan çıkmış bir milletvekili arkadaşımız var.” (K36, MD)

STK’ların akademik tartışma alanları yarattığını, ülkenin baskın gündemine alternatif sunduğunu ve bu doğrultuda fikir insanları ürettiğini düşünenler bulunmaktadır.

“İlem’in bu anlamda iki temel işlevi olduğunu düşünüyorum. Küçük ölçekte ilmi kaliteyi arttırarak küçük gruplar içerisinde konuşulan konuları ve akademik tartışma alanlarını genişletiyor ve tabanda önemli bir hareketlenme oluşturuyor. Bu durumda idealist öğretmenler, akademisyenler ve fikir insanları üretiyor. Daha büyük ölçekte ise temel yaklaşım ve düşünceler üzerinde daha iddialı bir kitle üretiyor. Bu siyaset, tarih, sosyoloji, İslami ilimler ve psikoloji gibi sosyal bilimlerin birçok farklı alanında daha etkili ve kapsamlı çalışmaların ve belki de ileride yeni alanlar açmanın ufku oluşturuyor. Bu iki ölçekte ülkeye katkı sağladığımı düşünüyorum.” (K15, İLEM)

“Ülkenin baskın ve tek düze olan akışına alternatif bir gündem sunar. Böylece sığ bir derinlikten ziyade olgunlaşmış bir derinlik içerisinde ülke için nelerin gerekli olacağını tartışabilir. Ülkemiz için maddi ve manevi katkılar sunacak insanların gelişimine katkı sağlar diye inanıyorum ama bunu bir milliyetçilik olarak değil de Allah rızası gözeterek yapar diye biliyorum ve kabul ediyorum.” (K16, İLEM)

Kaliteli olarak yetişen insanların özellikle ahlak bakımından da doyum sağlamasının ülkeye katkısının öneminin büyük olduğu düşünülmektedir.

“Kaliteli olarak yetiştirdiği ilk şey; nerede ne iş yapıyorsa yapsın, bireysel düşünme cesareti olan, ahlaklı, ülkesine ve dünyaya iş, ilim veya sanat yoluyla üreterek katkı sunmak isteyen şahsiyetlerdir.” (K28, KOCAV)

“Kurumumuzda başarılı öğrenciler çoğunluktadır. Bu durumda meslek hayatlarında da başarılı olmaları muhtemeldir. Burada benim için öncelik ise erdemli ahlaka sahip insanların bu vakıftan çıkacak olmalarına emin olmamdır. Yaklaşık 2 senedir ‘Ahlak’ konu başlığı altında sayısız konferans yapan, bu durumu dert edinen bir vakıftan şüphesiz bu ahlaka önem veren, hakkaniyetli bireyler ülkemize hizmet edecektir.” (K30, KOCAV)

SONUÇ

Türkiye'nin sosyal sermaye potansiyelinin niteliği dayanışmacı ve köprü kuran sosyal sermaye yaklaşımlarına göre farklılaşabilmektedir. Araştırmamızda sosyal sermayenin bir biçimi olarak karşımıza çıkan köprü kuran sosyal sermaye ile oluşturulan zayıf bağların gücüne odaklanılmıştır. Zayıf bağların kişiler ve aktörler arası köprü vazifesi sayesinde ortaya çıkan sosyal sermaye hem kişisel hem de toplumsal katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Bu sosyal sermaye türünün aktif olarak kullanılması ilerleme kapasitesini artıracak kaynaklara ve bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca sosyal sermaye üretmede bir kaynak teşkil eden STK'ların belli bir odak etrafında toplanan insanları bir araya getirmede, güven tesis etmede, işbirliği potansiyellerini artırmada önemli rolü olduğu görülmüştür. Eğitim programları hazırlayan, konferans ve sempozyumlar düzenleyen, okuma grupları oluşturan Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı Sivil Toplum Kuruluşlarına gönüllü devam eden bireylerin oluşturduğu sosyal ağlar çeşitli avantajlar sağlayan fırsatlar bütünü oluşturmaktadır. Bu sivil toplum kuruluşları, akademik verimi artıran faaliyetlere katılımı çoğaltırken kişiler arası ilişkilerin gelişmesini ve uzun süreli ilişki kanalları oluşmasını da sağlamaktadır.

Araştırmamız sosyal sermayenin farklı düzeylerde analiz edilmesi neticesinde ortaya çıkan köprü kurucu sosyal sermayenin Türkiye'deki tezahürüne Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'lar aracılığıyla ulaşmaya çalışmıştır. Elde edilen veriler, Sivil toplum kuruluşlarına dâhil olan katılımcıların, akademik fayda temeline dayalı olarak zaman içinde oluşan arkadaşlık bağları yoluyla güven tesis edebildiğini ve sosyal sermaye oluşturabildiğini göstermektedir. Bu araştırmada Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'ların sosyal sermaye kapasitesini analiz etmek üzere nitel araştırma yöntemi temel alınmıştır. Çalışmada köprü kuran sosyal sermayenin analizi için 8 farklı Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK belirlenmiştir. Bu STK'lara en az 2 yıl devam etmiş kişiler katılımcı olarak seçilmiştir. Bu anlamda 19'u erkek, 19'u kadın toplam 38 katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcıların dâhil oldukları STK'lar; Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV), Kültür Ocağı Vakfı (KOCAY), İlimi Etüdler Derneği (İLEM), Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), İlimler ve Sanat Merkezi (İSM), Eğitime Destek Programları Vakfı (EDEP), Meridyen Derneği (MD) ve Klasik Düşünce Okulu (KDO) şeklindedir.

Veriler değerlendirildiğinde “akademik ve entelektüel gelişim” üzerine sıklıkla değinildiği tespit edilmiştir. Mülakatta, her sorunun cevabının bir şekilde akademik ve entelektüel gelişim hedefi temelinde birleştiği görülmüştür. Bu çalışmada sosyal sermayenin akademik ve entelektüel gelişim temelinde üretildiğini söyleyebiliriz. Katılımcıların manevi, kültürel ve dini motivasyonlara sıkça vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Bu anlamda STK’ların milliyetçi- muhafazakâr- İslami yapıda, inanç temelli STK’larla benzeşen, dini duyarlılıkları yüksek sağ bir yelpazede bulduklarını söyleyebiliriz. 1980 sonrası Türkiye’nin ve Türkiye nüfusunun pek büyük bir çoğunluğunun sosyal, kültürel ve siyasi anlamda ana akımını oluşturan insanların, grupların kurduğu STK’lar olarak nitelendirebiliriz.

Verilerin ışığında Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK’lara dâhil olma nedenleri STK’ların lisans ya da lisansüstü eğitimlere bir katkı sağlaması, eğitim hayatının sadece fakülteden ibaret olmaması gerektiğinin düşünülmesi, okunan bölüm dışında çeşitli konu ve derslere dair bilgi sahibi olmak istenmesi, entelektüel anlamda farklı ve renkli bir bakış açısı katabileceğine inanılması, akademik ve ilgi alanlarıyla alakalı güçlü isimlerle ders yapma imkânı, dersleri veren hocalarla tanışma fırsatı yakalamak, onların tecrübe ve birikiminden istifade etmek, sosyokültürel düzeyi benzer insanlarla bir arada bulunabilmek, sosyalleşmektir. Ayrıca kurumların güvenilir ve tanınır olması da dâhil olma nedenleri arasındadır. STK’larda ilgi çeken cazibe noktaları ise kurumların vermiş olduğu kaliteli eğitim içeriği, zengin kütüphane imkânı, çalışma ortamı, düzenlediği kültür ve sanat faaliyetlerinin niteliği, yapılan etkinliklerin ilgi çekmesi, kitap tahlilleri ve sosyal aktivitelerdir. STK’ların kişilere sunduğu imkanları daha önce verdiği mezunlara bakarak görebilen katılımcılar, STK’nın vadettiği eğitim programlarının gerçekliğine inanarak dâhil olabilmektedirler. Bu anlamda ilgili STK’ların entelektüel ve akademik anlamda bir birikim yapılmasına olanak sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla STK’nın akademik kadrolara yetişmiş insan kaynağı kazandırması söz konusudur.

Katılımcıların içinde buldukları STK’yı diğerlerinden ayırma sebepleri başlıca kurumların amacının akademisyen yetiştirmek olması, her görüşten insana açık çoğulcu bir yapıyı egemen kılmış olması, sıcak ve samimi bir ortamının olması şeklinde değerlendirilmiştir. Bunun yanında STK’ların ideal insan, toplum ve dünya anlayışına sahip olması, her gruptan insanın bir arada olabildiği kapsayıcı bir yer olması,

sorgulamaya açık olması, köklü bir geleneğinin olması gibi nedenler de ayırt edici özellikleri olarak tespit edilmiştir. Ayrıca STK'ların hiçbir şey için müdavimlerini zorlamamış olmaları, kendilerini dini bir grup ya da cemaat olarak tanımlamıyor olmaları, yine kendilerini siyasi bir zemin olarak tanımlamıyor olmaları ayırt edici özellikler olarak sıralanmıştır. Verilen cevapların büyük çoğunluğunda ayırt edici özelliklerin sorulmadığı durumlarda bile kendi devam ettiği STK'yı diğerlerinden ayırt etme vurgusu vardır.

Katılımcılar “İslami değerlere saygı gösteren”, “Müslümanların ortak davaları için çalışan”, “Vizyonu Müslüman akademisyen yetiştirmek olan”, “Bir derviş tekkesi olan”, “Köken olarak milliyetçi olan” şeklinde yaptıkları değerlendirmelerle STK'ları milliyetçi- muhafazakâr- İslami temelde tanımlamaktadırlar. Kurumların belli hassasiyetler çerçevesinde muhafazakâr bir çizgide ilerleyerek akademik derslere önem vermesi kişilerin ideolojik olarak kendilerini yakın hissetmesine neden olmaktadır. Hem akademik dersler almak isteyen hem de muhafazakâr eğilimi olan katılımcıların hassasiyetlerine uygun bir kuruma gitmesinin güven ortamı sağladığını söyleyebiliriz. İslami olarak Allah'ın rızasını kazanmak gibi bir temele dayanan, milli ve manevi değerlere önem vererek milliyetçi- muhafazakâr- İslami bir yapıda olan STK'ların, 1980 sonrası oluşan muhafazakâr STK anlayışının bir tezahürü olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Akademik alanda aktif olan STK'lar, bu değerler doğrultusunda yetişmiş ilim insanı ve münevverler yetiştirme gayreti içerisindedir.

Muhafazakâr yapıdaki STK'ların muhafazakâr kişileri kuruma daha çok çektiğini söyleyebiliriz. Böylece muhafazakâr görüşteki kişilerin yine aynı görüşten kişilerle bir sosyal sermaye kurabileceğini de öngörebiliriz. Her katılımcı nihayetinde belli bir dini-kültürel yapıdan hareket eden bireysel tercihlere sahip olsa da katıldıkları bu STK'ların farklı ideolojik yelpaze ve kesimlere açık olduğunun altını çizmek gerekmektedir. STK'larda ağ herkese açık olduğundan katılımcılar heterojen bir yapıdadır.

Kurumlarda ideolojiler ön planda olmamaktadır. Hedef, çekilen kitlenin kurumdan en üst düzeyde istifade edebilmesini sağlamaktır. Bu anlamda bakıldığında katılımcıların pragmatik sonuçlar elde edebileceği görülmektedir. Ayrıca STK'lar akademi odaklı olduğu için ideolojiler biraz daha geri planda kalmaktadır. STK'lara ideolojik sebeplerle gelmeyenlerde mevcuttur. Bunun temelinde liyakat yatmaktadır. İşini iyi yapan insanlar, ideolojik olarak hangi fikri benimsemiş olursa olsun, odaklandığı nokta “işini iyi

yapmak” olduğundan diğer kişiler tarafından güven duyulan biri haline gelmektedir. Kurumların temel prensibi bu olunca kurumdaki herkesin bu yapıya uymasıyla birlikte kurumsal bir güven oluşturma söz konusudur. Yine en çok vurgulanan kavramlardan biri olarak “saygı” her kesimden insanı bir araya getirmektedir. Katı, sert, keskin ideolojiler yerine ılımlı, orta yolu takip eden, ortak bir zeminde buluşan muhafazakâr bir kimlikten bahsedebiliriz. Bu durumda kurumlar etki alanını genişletmekte ve her kesimden insana hitap edebilmektedir. Etki alanı genişledikçe sosyal sermayenin artması söz konusu olacaktır.

Siyasi belli bir grubu temsil etmiyor olsa bile kuruluş itibarıyla milli ve manevi değerleri önemseyen milliyetçi- muhafazakâr- İslami diyebileceğimiz kesimlerden gelmiş kişilerin desteklediği bu STK’lar, aslında son derece belirgin benzer ideolojilere sahipler. İdeolojilerin ön planda olmaması söylemi daha çok 1980 sonrası oluşan apolitikleşme ile muhafazakâr aydın sınıfı arayışını temsil etmektedir. 80 sonrası ideolojilerin ılımlaştırılması gerçeğini göz önünde tutarak bu STK’ları Türkiye’nin “sağ kesimlerinin” ortak zemininde ortaya çıkan sivil yapılar olarak okuyabiliriz. Kısacası bu STK’lar, ideolojik, milli-manevi, fikri özlerini koruyarak, liberalizmin ortaya koyduğu kuralları da kabul ederek, oyunu daha çok kuralına göre oynamaya başladılar.

Bilgi, Kültür Ve Eğitim Odaklı STK’lara devam eden katılımcıların kurumlardaki aktiflik durumunu ve kurumun tutumunun nasıl olduğunu tespit etmek için fikir paylaşımında bulunup, proje üretip üretmediklerine dair veriler değerlendirilmiştir. Bu verilere göre çoğunluğun fikri boyuttan projenin tamamlanması boyutuna kadar her aşamada katılım sağladığı tespit edilmiştir. Fikrini rahatça beyan ettiğini belirten katılımcılar buldukları STK’ların yönetim kadrosuna da zamanla geçiş yapılabildiğini vurgulamaktadırlar. Kişilerin fikirlerini rahatça beyan edebiliyor olması kurumlardaki ortamın demokratik olduğunu gösterir. Fikirlerin önemsendiğini gösterir. Yaratıcılığı artırır. Katılımcıların etkileşimi artar ve sosyal sermaye kapasitesi yükselir.

Katılımcılara başka STK’lara dâhil olup olmadıkları sorulduğunda çoğunluğu çeşitli kurumlara akademik kaygılar ya da mesleki nedenlerden dolayı devam ettiğini, bir kısmı da sosyal yardım ve dayanışma odaklı STK’ların mensubu olduğunu belirtmiştir. Sadece kendi devam ettikleri STK’nın müdavimliğini yapmayıp başka STK’lara da devam eden

katılımcıların olması birçok farklı sosyal ağın oluşabileceğini göstermektedir. Farklı birçok sosyal ağ demek sosyal sermayenin yükselmesi demektir.

Köprü kuran sosyal sermayenin göstergelerinden biri olan STK'dan kişisel fayda sağlama söz konusudur. Kişisel faydalarla ilgili bulgulara baktığımız zaman katılımcılar dâhil oldukları STK'dan akademik ve entelektüel anlamda bir fayda sağladığını belirtmiştir. Zayıf bağlar, kişisel amaçlara ulaşılmasını ve hatta toplumsal bütünleşmenin sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Disiplinler arası bağlantılar kurulmasına olanak tanıyan STK'lar, katılımcıların alanları dışına çıkarak farklı bakış açıları geliştirmelerine ve ikinci bir üniversite bitirmişçesine bir deneyim kazanmalarına katkı sağlamaktadır.

Kurumlardan elde edilen bilgi birikiminin ispatı olarak değerlendirebileceğimiz bir nokta olarak katılımcıların STK'lara lisans hayatında başlayıp yüksek lisans, doktora şeklinde devam ediyor oluşları bu kurumlardan sağladıkları akademik avantajlara işaret etmektedir. Nitekim katılımcıların meslek gruplarına baktığımız zaman akademisyen, araştırmacı ve bunun yanında lisansüstü ve doktora eğitimine devam eden, ileriki süreçte de devam edecek olan kişiler yoğunluktadır. Bu demek oluyor ki ilgili STK'lar akademik ilerlemelerinde bir köprü vazifesi görmektedir.

İlgili STK'ların kişisel faydanın da ötesinde kişileri dönüştürme ve belirli bir mecradan alıp başka bir mecraya götürme gibi etkileri mevcuttur. Belirli bir disiplinin sınırlarını aşmasını sağlayıp belirli bir geleneğin mensubu haline getiren etkiye sahipler. Bu durum kişisel faydanın da ötesinde STK'ya güvenme sonucu oluşan derin inancın katılımcılarda hayat bularak içselleştirilmesine sebep olmaktadır. STK perspektifinden değerlendirildiğinde insan kaynağının devşirilmesi bakımından önemli bir nokta olduğu görülmektedir. Akademik ve entelektüel gelişimin STK aracılığıyla oluştuğunun net bir şekilde anlaşıldığını vurgulayan katılımcılar, ilgili STK'ya dâhil olmasaydılar kazandıkları farkındalıkların aynı düzeyde olamayacağını belirtmektedirler. Bu anlamda ilgili STK'ların katılımcılarda yaptığı dönüşümü bir amacı ve davası olan kişilik kazandırarak katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Kişiler ve STK'lar birebir aynı olmasa da temelde aynı fikir ve görüşlere sahip oldukları için de böyle bir katkıdan bahsedebiliriz.

Kişilerin bulunduğu pozisyon, ilişki kurdukları pozisyondaki kişilerin ulaşacağı kaynakları da doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda akademik ilerlemeyi hedefleyen katılımcılar, STK'lerden sağladıkları entelektüel gelişimin yanında ilişkiler ağını da entelektüel anlamda donanımlı kişiler ile genişletmişlerdir. Disiplinler arası çoğalan arkadaşlıkların donanımlı ve yüksek düzey statü sahibi kişilerden oluşması sosyal sermayenin de yüksek statüye ulaşmada bir köprü görevi oluşturacağını göstermektedir.

Sivil toplum kuruluşları ile statü, kaynak ve bilgiye erişimin sağlanabilmesi durumu ile ilgili bulgulara göre katılımcılar akademik anlamda kendilerini tanımladıkları niteliklerin STK çatısı altında edindikleri bilgi ile mümkün olduğunu belirtmişlerdir. Bilgiye STK aracılığıyla erişim sağlamaktadırlar. Verilere göre ilk hedef bilgiye ve entelektüel çevreye kolay ulaşabilmek yani sosyal sermaye oluşturabilmektir. Kaliteli hocalarla birebir iletişim kurma imkânı yakalamak aranan bir ağ olduğu için ilgili STK'lar bu köprü vazifesini istenilen düzeyde sunmaktadır. Ayrıca bağlantı kurma imkânı sağlayarak profesyonel hayat için network oluşturmaktadır. STK'ların değer kazandırarak statüyü artırdığını, kişileri ön plana çıkardığını söyleyebiliriz. Kurumlara duyulan güven, kurumlara devam eden kişilere de duyulmaktadır. Böylece kişilerin sosyal sermaye kapasitesi artmaktadır. Bazı katılımcılar STK'nın bilgiye ulaştırmadığını, bilgiye ulaşmak için yol gösterici bir niteliğinin olduğu vurgusunu yapmaktadır. Burada asıl kast edilen şey STK'nın bilgiye ulaştırmadığı değil, STK sunmuş olduğu eğitim programları, konferansları, hocaları aracılığıyla bir şekilde bilgiye ulaşım sağlamaktadır. Aynı zamanda bilgiye ulaşmak için gerekli koşulları sağlayacak eğitimi de müdavimlerine sunmaktadır.

STK'ları hedefleri doğrultusunda bir basamak olarak kullanabileceğini belirten katılımcılar çoğunluktadır. Ancak STK aracılığıyla herhangi bir statüye ulaşmanın doğru olmadığını düşünenler de mevcuttur. Ayrıca STK'ların kazandırmış olduğu özellikler arasında geçen STK aracılığıyla saygın hale gelme durumu da statü kazanmanın tezahürüdür. İlgili STK'lar belli bir statü için basamak görevi görebilmektedirler.

Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'lara devam ile kazanılan değerlerin başında aidiyet hissi, iletişim becerilerini gelişimi, sosyalleşme, düzenli okumalar yapma, disiplinli, düzenli ve verimli çalışma yetisi kazanma, hayata farklı pencerelerden bakabilme, stres ile başa çıkabilme, risk alma, sorumluluk alma, ekip ruhu kazanma, birlikte iş yapabilmek

gibi kazanımlar gelmektedir. İlimi olarak bilgi artışının yanında belli konulara hakimiyet söz konusudur. Meseleleri doğru analiz edebilme kabiliyetinin kazanılması durumu yine insan ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde toplumsal uyuma ve bütünleşmeye destek olacak bir durum olarak değerlendirilebilir. Katılımcılardaki girişimcilik potansiyelini ortaya çıkaran STK faaliyetleri, kişiler arası ilişkilerin de iyileşmesine, çoğalmasına ve yoğunlaşmasına olanak sağlamaktadır. Bireysel yapılabilecek aktivitelerin bile takım çalışması halinde yapılması, o işten alınan verimi artırmakta ve düzenli hale gelmesini sağlamaktadır. Bu anlamda STK'lardan alınan destek yüksek düzeydedir. STK'larda altı çizilen önemli değerlerden biri de sosyal anlamda aktif olma ve kişiler arası iletişimde daha başarılı sonuçlar almaktır. STK'lar kişiler arası iş birliğini artırmakta ve birlikte bir şeyler yapmayı mümkün hale getirmektedir.

STK'ların katılımcılara toplumsal anlamda gelişme ve sosyalleşme yönünde bir katkısı olup olmadığı hakkında tüm görüşler dikkate alındığında toplumsal anlamda kendini ifade edebilen, sosyalleşme sağlayabilen özelliklerinin oluştuğunu ve geliştiğini belirten katılımcıların sosyalleşme ile sağladığı özellikler şöyle sıralanabilir: sosyal etkileşim anlamında daha dışa dönük bir birey haline gelmesi, toplumsal anlamda daha etkin ve iletişimi güçlü bir birey haline gelmesi, insan ilişkilerinde daha aktif, paylaşımcı ve süreç odaklı olma, farklı disiplinlerden arkadaşlıklar edinme de sosyal anlamda bir gelişme kat etme, tamamen yabancı ortamlarda söz alabilecek ve fikirlerini rahatlıkla beyan edebilecek bir birey haline getirme, akademik anlamda bir bilgi zemini tesis ederek sosyalleştirmesi, entelektüel bilginin artmasıyla kişide kendine güveni yükseltmesi böylece toplum önünde kendini rahatça ifade eden bireyler haline gelmesi, güçlü sosyal kişiliklerin temelini atması, STK ile daha saygın hale gelme, problem çözme yeteneklerinin gelişmesi, karşısında konuşan birini dinlemeyi öğrenme, girişkenlik ve empati duygusunun gelişmesi, risk alıp şans denemeyi öğrenme, sosyal önyargıların kırılması, daha çok düşünen, sorumluluk sahibi bir kişiliğe dönüştürmesi sayılabilir. STK aracılığıyla yaptığı çalışma ve faaliyetlerle daha saygın hale gelme durumu söz konusudur. STK ile toplumsal anlamda özgüveni yükseltmek, görünür hale gelmek ve saygınlık kazanmak mümkün olmaktadır. Bu anlamda ülke çapında fayda sağlayacak nitelikli kişi yetiştirme özelliğiyle de öne çıkan STK'ların sosyal sermaye oluşturmada katkıları büyüktür.

Disiplinler arası ağların oluşması katılımcıların ilerleme kapasitelerini artırmakta ve ağ bağlantılarını çeşitlendirmektedir. Farklı görüşten insanların bir araya gelerek sağlıklı iletişim kurmalarını deneyimleyip sosyal önyargılarını kırmış katılımcılarda ağ yelpazesini çeşitlendirerek sosyal sermayenin artmasına katkıda bulunmaktadır. Katılımcılarda girişimcilik, risk ve sorumluluk alma potansiyeli STK ile birlikte artmıştır. Girişimci, risk alan, sorumluluktan kaçınmayan bireylerin ortaya çıkması ve bu özelliklerinin geliştirilmesi toplumsal anlamda da birçok katkı sağlamaktadır. Ülke ekonomisinde ve uluslararası platformlarda rekabet ortamının oluşmasını sağlayacak ve ekonomik döngüyü devam ettirecek kapasiteye sahip bireylerin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Sosyal sermayenin temel unsurlarından olan sosyal ilişkiler ile ilgili sorular öncelikle STK aracılığıyla oluşan ve gelişen ilişkilerin tespitine yönelik olmuştur. Katılımcılar STK ile kişiler arası ilişkilerinin geliştiğini ve geniş bir sosyal ağa yayıldığını belirtmiştir. Genel olarak gelen cevaplarda akademik arkadaşlık çevresinin genişlemesi, nitelikli hocalarla birebir iletişim ile sağlanan ilişkiler, farklı bölüm ve çevreden gelişen arkadaşlıklar renkli sosyal bir yelpazenin oluşmasına zemin hazırladığı belirtilmiştir. Bu ilişkilerin devamlılığı bağlamında faaliyetler yapılıp yapılmadığına ilişkin gelen cevapların çoğunluğu çeşitli faaliyetler neticesinde bir araya gelindiğini göstermektedir.

Katılımcılar STK aracılığıyla ilişki ağlarını genişletmişlerdir. Bu ilişki ağlarının kaynak olarak kullanılması durumu söz konusudur. Katılımcılar dâhil oldukları STK kapsamında akademiye geçişte bu ağdan faydalanabileceklerini düşünmektedirler. Akademik anlamda bir ilerleme için bu ağı kullanacak katılımcılar, eğitim temelli bir köprü kuran sosyal sermayeden faydalanmış olmaktadır. STK ile oluşan arkadaşlıklardan faydalanmak yeni perspektifler doğuracağından dolayı katılımcılar bu ağları kaynak olarak kullanacağını belirtmişlerdir.

Arkadaşlık ilişkilerinin niteliği üzerinde durduğumuzda hem samimi hem yüzeysel ilişki ağlarının olduğunu görüyoruz. Katılımcılar arasında her düzeyde sosyal ilişkiler mevcuttur. Köprü kuran sosyal sermaye ile kurulan bağlar zayıf bağlardır. Burt'un yapısal boşluk kuramına göre zayıf bağların olması kaynak çeşitliliğini artıracaktır. Birbirine bağlı olmayan dolayısıyla aynı bilgi ve kaynakları paylaşmayan ikinci ve üçüncü aktörlerle kurulan bağlantılar sosyal sermayeyi artıracaktır.

Katılımcıların STK aracılığıyla kurmuş oldukları sosyal ağa olan güvenlerinin ve işbirliği yapma potansiyellerinin verilerine bakıldığında her türlü ortaklığa ve özellikle ortak makale yazma fikrine olumlu bakan kişilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Akademik anlamda bir yerlere gelmeyi hedefleyen katılımcıların ortak yayın yapma fikrine yüksek düzeyde katıldıkları görülmüştür. Ortaklık yapmaya açık olup, güvene dayalı ilişki kurma yüksek olduğu gibi birçok konuda ortaklık yapmış ve iyi sonuçlar almış katılımcılar da mevcuttur. Gerekli güvenin sağlanmış olduğunu söyleyebiliriz. Ortaklık konusuna mesafeli yaklaşan katılımcılarda ise arkadaşlık ilişkilerinin bozulacağına dair duyulan endişe belirleyici olmakta olup bu katılımcıların sayıları da oldukça azdır.

STK'ların İstanbul İlinde olması ve İstanbul'a özel bir katkısının olup olmaması ile ilgili veriler, ilgili STK'ların İstanbul'daki akademik ve entelektüel hareketliliği sağladığı ve ilgili azınlığa hitap ettiği yönündedir. İstanbul'a İl düzeyinde değil sadece belli bir ilgi alanı etrafındaki kişilere yönelik bir etkisi olduğu söylenebilir. İlgili kurumlara sadece akademik ve entelektüel beklentisi olanlar gitmektedir. STK'ların bulunduğu il olan İstanbul'a bir hareketlilik getirdiğini düşünenler de vardır. STK'ların İstanbul'un yoğunlukta olduğu yerlerine baktığımızda hepsi üniversite çevresinde ya üniversitelerin yoğunlukta olduğu bölgede ikâmet etmektedirler. Üniversitelerin yoğunlukta olduğu bölgelerde olan STK'lar, öğrencilerin tercih sebebi haline gelebilmektedir.

Veriler, katılımcıların siyasal katılımlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu da demokrasiye destek verdikleri anlamına gelmektedir. Katılımcıların siyasi görüşlerinin STK tarafından etkilenip etkilenmemesi hususuna bakıldığında STK'ların katılımcıların oylarını doğrudan etkilemediği gözlemlenmektedir. Aynı zamanda böyle bir yönlendirme yapmamaları siyasi bir zeminlerinin olmadığına kanıtı niteliğindedir. Herhangi siyasi ideolojik görüşe sahip olmadıkları için değil herkesin özgür iradesine saygı duydukları için böyle bir yönlendirme yapmadıkları düşünülmektedir. Özellikle özgür düşüncüyü savunan, insanları sorgulamaya ve araştırmaya teşvik eden bu kurumların siyasi yönlendirme yapmayacağı düşünülmektedir. Katılımcıların bir kısmı devam ettikleri STK'ların kullandıkları oyu doğrudan değil ama dolaylı bir şekilde etkilediği görüşündedir. Düşünce dünyasını şekillendiren STK'nın dolaylı bir biçimde akli melekelerine ve iç muhasebelerine etki ettiğini düşünerek kullandığı oya dolaylı yoldan etki edebileceğini düşünen katılımcılar bulunmaktadır. Katılımcılar STK'ları kendilerine

fikri anlamda ve samimilik anlamında yakın bulsalar dahi siyasi görüşlerini doğrudan etkilemelerine izin vermemektedirler.

Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'ların ülkenin gelişimine katkısı akademisyen ve bilim adamı yetiştirmek yönünde olacaktır. STK'lar akademik tartışma alanları yaratmakta, ülkenin baskın gündemine alternatif sunmakta ve bu doğrultuda fikir insanları üretmektedir. Türkiye'de bilhassa sosyal bilimler alanında çalışan çok sayıda akademisyenin yanı sıra; bürokrat, hukukçu ve gazetecilerin yetişmesine katkı sağlamışlardır. Bu durum STK'lardan akademik ve entelektüel anlamda sağlanan başarının bir kanıtı niteliğindedir. Ayrıca ilgili STK'lar birikimleriyle üniversite kurulmasına altyapı hazırlamıştır. Sağlamış olduğu kültürel ve entelektüel altyapı özellikle günümüz milliyetçi- muhafazakâr- İslami aydınının oluşumunda rol oynamış ve benzeri vakıfların ortaya çıkmasında bir model oluşturmuştur. Özellikle 1980 sonrası oluşturulmaya çalışılan milliyetçi- muhafazakâr- İslami kesimin aydın sınıfı, günümüz şartlarında Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'lar çerçevesinde faaliyet gösterdiği düşünülmektedir.

En büyük katkısı olarak nitelendirilebilecek özellikleri ise topluma iyi insan yetiştirme idealine sahip olmalarıdır. Bu STK'lara devam eden kişilerden milletvekili, bürokrat, akademisyen, rektör ve birçok profesyonel sahada kişilerin yetiştiği bilinmektedir. Bu durum ile, STK'ların siyaset, akademi ve kültür hayatını da şekillendirebilme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Bu da sivil toplum faaliyetlerinin örgün eğitimin yanı sıra ne derece büyük bir öneme sahip olduğunu açığa vurmaktadır.

Genel anlamda sonuçlar bize Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'ların köprü kuran sosyal sermaye göstergelerine sahip olduğunu göstermektedir. Bilgi, Kültür ve Eğitim Odaklı STK'ların köprü kuran sosyal sermaye rezervleri iyi bir şekilde değerlendirildiğinde akademik ve entelektüel alana katkı sağlayacağı görülmektedir. Bu anlamda bu tema etrafında STK'ların açılmasını teşvik edici devlet politikaları geliştirilmesi sivil toplum ve sosyal sermaye açısından büyük zenginliklerin oluşmasına fırsatlar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adler, P. S., & Kwon, S.-W. (2002). Social Capital: Prospects For A New Concept. *Academy Of Management Review*, 17-40.
- Ağcasulu, H. (2017). Sosyal Sermaye Kavramı ve Temel Bakış Açılarının Karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(17), 114-129.
- Akatay, D., & Harman, D. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşları Yönetim, Yönetişim, Gönüllülük*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Arkonaç, S. A. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Arayışı Niteliksel Duruş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aslan, S. (2016). Türkiye’de Sosyal Sermaye Bileşenlerinden Güven Hakkında Bir Değerlendirme. *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(2), 181-204.
- Aslan, Y. (2010). Türkiye’de Sivil Toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 260-283.
- Avcı, D. (2007). *Toplumsal değerler ve gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aytaç, S. E., Çarkoğlu, A., & Ertan, G. (2017). Türkiye’de Kişilerarası Sosyal Güven ve Bireysel Belirleyicileri . *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1-25 .
- Bal, H. (2014). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri (Uygulamalı-örnekli)*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Balaban, A. Y., & İnce, İ. Ç. (2015). Gençlerin Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Gönüllülük Faaliyetleri Ve Gönüllülük Algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (Tegv) Örneği . *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 149-169 .
- Banger, G. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Yönetişim Rehberi* . Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Başak, S., & Öztaş, N. (2010). Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye Ve Toplumsal Cinsiyet. *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 27-56.

- Bilge, M. (2012). *Batılılaşma Sivil Toplum - Cuntacılık İdris Küçükömer Üzerine Bir İnceleme* . Ankara: A Kitap Binyıl Yayınevi .
- Boşgelmez, G. (2012). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Güven Ve Gönüllülük Açısından Sosyal Sermayenin Değerlendirilmesi: Isparta Örneği* . Isparta: T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Bourdieu, P. (2010). Sermaye Biçimleri. Derleyenler: A.Z. Ünal, M. M. Şahin içinde, *Sosyal sermaye kuram uygulama eleştirisi* (s. 45-75). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Buğra, A. (19-20 Nisan 2001). Kriz ve geleneksel refah rejimi. *VI. Araştırma Zirvesinde sunulan bildiri*. İstanbul.
- Burt, R. (1992). *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Harvard: Harvard University Press.
- Burt, R. (2004). Structural holes and good ideas. *American Journal of Sociology*, 110:349-399.
- Burt, R. S. (2005). *Brokerage And Closure An Introduction to Social Capital*. New York: Oxford University Press.
- Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94:S95-S120.
- Coleman, J. S. (2010). Beşeri Sermayenin yaratımında Sosyal Sermaye. d. A.Z. Ünal, M.M. Şahin içinde, *Sosyal sermaye kuram uygulama eleştirisi* (s. 78-119). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Çaha, Ö., Çaylak, A., & Tutar, H. (2013). *Tra2 Bölgesinde Sivil Toplum Kuruluşları Profili*. Ankara: Serka Kalkınma Ajansı.
- Çaha, Ö. (1999). *Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Çekiç, T. İ. (2012). Türkiye'de Sosyal Sermaye ve Sivil Toplumun Bölgesel Yapısı. *Megaron*, 181-190.

- Devamoğlu, S. (2008). *Sosyal Sermaye Kuramı Açısından Türkiye’de Demokrasi Kùltürü Üzerine Bir Değerlendirme* . Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye* . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fine, B. (2007). Sosyal Sermaye. *Social Capital, Development in Practice* , 566-574. .
- Fukuyama, F. (2010). Sosyal Sermayee ve Sivil Toplum. Derleyenler: A.Z. Ünal & M. M. Şahin içinde, *Kaynak : Sosyal sermaye kuram uygulama eleştiri* (s. 141-170). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Gençer, M. (2017). Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış. *Yıldız Social Science Review*, 19-34.
- Gök, M. (2015). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Sermaye . *Sosyoloji Konferansları no:52*, 655-683.
- Gökalp, N. (2003). Ekonomide güven faktörü. *Yönetim ve Ekonomi*, 163-174.
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American journal of sociology*, 1360-1380.
- Güder, N., & Ösgd. (2006). *Stk’lar İçin Gönüllülük Ve Gönüllü Yönetimi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- İlem. (2020, 09 03). <https://www.ilem.org.tr/hakkimizda>. www.ilem.org.tr: <https://www.ilem.org.tr/> adresinden alındı
- Karagül, M., & Dündar, S. (2006). Sosyal Sermaye Ve Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (12)* , 61-78.
- Karagül, M., & Masca, M. (2005). Sosyal sermaye üzerine bir inceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37-52.
- Karakurt, E. (2008). Sürdürülebilir Bir Kentsel Yaşam Açısından Sosyal Sermayenin Önemi. “İş, Güç” *Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 76-100.

- Kaya, Y. (2011). *Sosyal Sermaye Düzeyinin Belirlenmesi ve Sosyal sermaye Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Gönüllü Teşekküller Bağlamında Kayseri Örneği yüksek lisans tezi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Kdo. (2020, 09 03). <http://www.klasikdusunceokulu.org/hakkimizda>.
www.klasikdusunceokulu.org: <http://www.klasikdusunceokulu.org/> adresinden alındı
- Keleş, H. N. (2012). *Sosyal Sermaye*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Kitapçı, Y. (2017). Sosyal Sermayenin Kamusalılığından Sosyal Sermaye Başarısızlığına: Teorik Bir Perspektif. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 78-100.
- Küçük, A. (2019). Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Değişim: 1980 ve Sonrası. *Econharran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20-45.
- Mcpherson, J. M., Popielarz, P. A., & Drobnic, S. (1992). Social networks and organizational dynamics. *American Sociological Review*, 57:153-170.
- Neuman, W. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1.Cilt*. Ankara: Yayınodası.
- Öksüzler, O. (2006). Sosyal Sermaye, Güven Ve Belirleyicileri: Bir Panel Analizi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (12)*, 108-129.
- Özalp, A. (2008). *Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı Dernekler Denetçiliği Yeterlilik Tezi.
- Özcan, F. Y. (tarih yok). 27 Mayıs Sonrası Milliyetçi Muhafazakâr Aydınların Örgütlenme Çabaları Ve Siyasal Gelişmeler Üzerindeki Etkileri: Aydınlar Ocağı . *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 107-134.
- Özdemir, D. A. (2008). Sosyal Ağ Özellikleri Bakış Açısıyla Sosyal Sermaye Ve Bilgi Yaratma İlişkisi: Akademisyenler Üzerinde Yapılan Bir Alan Araştırması.

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Anadolu University Journal Of Social Sciences, 81-102.

Özen, Ş., & Aslan, Z. (2006). İçsel Ve Dışsal Sosyal Sermaye Yaklaşımları Açısından Türk Toplumunun Sosyal Sermaye Potansiyeli: Ortadoğu Sanayi Ve Ticaret Merkezi (Ostim) Örneği . *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (12)*, 130-161.

Özgüden, M. (2007). Türkiye’de Sivil Toplum İdeolojisi: Yeni Sağ, Sol Liberalizm Ve Siyasal İslamcılık Üzerine Bir İnceleme. *T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi*.

Putnam, R. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 65-78.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon and Schuster: New York.

Putnam, R. (2002). *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford University Press: Oxford.

Putnam, R. (2010). Tek başına bowling: Amerika’nın azalan sosyal sermayesi. D. M.M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal sermaye Kuram Teori Eleştiri* (s. 121-142). İstanbul: Değişim Yayınları.

Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, Princeton University Press.

Saraç, İ. H. (2012). Türkiye’de Muhafazakâr Sivil Toplum Kuruluşları: “Kimse Yok Mu? Derneği” Örneği. *T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*.

Sargut, A. (2003). Kurumsal alanlardaki örgüt yapılarının oluşmasında ve ekonomik işlemlerin yürütülmesinde güvenin rolü. F. E. (Ed.) içinde, *Sosyal Bilimlerde Güven* (s. 89-124). Ankara: Vadi Yayınları.

Sargut, A. S. (2006). Sosyal Sermaye: Yapının Sunduğu Bir Olanak Mı, Yoksa Bireyin Amaçlı Eylemi Mi? . *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (12)*, 1-13 .

- Sökmen, C. (2010). Aydınların İletişim Ortamı Olarak Eski İstanbul Kahvehaneleri. *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.*
- Sunar, L. (2018). *Türkiye’de İslami STK’ların Kurumsal Yapı Ve Faaliyetlerinin Değişimi* . İstanbul: Kurumsal Yönetim Akademisi Araştırma Raporları-1 İlke Yayınları.
- Şan, M. K., & Akyiğit, H. (2015 (34)). Sosyal Sermaye Tartışmaları Ve Türkiye’de Sosyal Sermayenin Ölçülmesi Sorunu . *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der. Sosyoloji / Derleme* , 123-134 .
- Şan, M. K., & Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel - Sosyolojik Arkaplanı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 88-110.
- Şan, M. K. (2007). Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem Ve Türkiye Gerçeği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 70-95.
- Talas, D. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Tübar*, 387-401.
- Tekin, D. (2019). *Girişimcilik ve Sosyal Sermaye*. Konya : Eğitim Yayınevi.
- Tunçay, S. S., Özer, P. S., & Tozkoparan, G. (2015). Yerel Yazında Sosyal Sermaye Araştırmaları: Odaklar Ve Boşlukların Sosyal Ağ Analizi İle İncelenmesi . *İşletme Fakültesi Dergisi*, 71-89.
- Tuzlukaya, Ş. E., Sargut, A., & Sözen, H. (2014). İş Sahiplerinin Sosyal Ağ Bağlantılarının Girişimciden, İkinci Ve Üçüncü Kuşağa Değişimi . 22. *Ulusal Yönetim Ve Organizasyon Kongresi*, (s. 509-519). Konya.
- Tüzemen, S. (2013). *Ekonometri Programı Güven Ve İlişkiler Bağlamında Sosyal Sermayenin Akademik Verimliliğe Etkisi : Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi* . Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı.
- Uğuz, D. H. (2010). *Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım Sosyal Sermaye*. Ankara: Orion Kitabevi.

- Uzzi, B. (1996). The Sources and Consequences of Embeddedness for the Economic Performance of Organizations: The Network Effect. *American Sociological Review*, 674-698.
- Uzzi, B. (1999). Embeddedness in the Making of Financial Capital: How Social Relations and Networks Benefit Firms Seeking Financing . *American Sociological Review*, 64, 481-505.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research and Policy. *World Bank Research Observer*, 15 (2), 225-249.
- Yelken, R. (2004). Yeni Sosyal Oluşumlar Ve Cemaatin Dönüşümü. *Sosyoloji Dergisi*, 15-24.
- Yıldırım, P., & Şimşek, P. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, P. (2004). *Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*. Ankara: Seçkin Yayınları.

EKLER

EK 1: Yarı-Yapılandırılmış Mülakat Formu

A. Sosyo-Demografik Özellikler İle İlgili Sorular

1. Cinsiyet :
2. Medeni Durumu :
3. Yaş :
4. Eğitim Durumu :
5. Gelir :
6. Meslek:

B. Sosyal Sermaye Ağ Durumunu Tespit Etmeye Yönelik Sorular

1. Bulduğunuz sivil toplum kuruluşuna dâhil olma nedeniniz nedir? Sizi buraya çeken vaatler neler? (neden bu kurumdaki eğitimlere katıldınız) Ne kadar süredir buradasınız?
2. Dâhil olduğunuz sivil toplum kuruluşunu diğer sivil toplum kuruluşlarından ayıran özellikleri nelerdir? Bu sivil toplum kuruluşunu diğerlerinden ayıran ne tür özellikler sizin dini ve kültürel aidiyetlerinize hitap etmektedir?
3. Dâhil olduğunuz sivil toplum kuruluşu için bir proje üretme ya da fikir beyan etme durumunuz oldu mu? Bu projenin neresinde yer aldınız?
4. Başka üye olduğunuz, eğitim ve etkinliklerine katıldığınız sivil toplum kuruluşları var mı? Varsa neden üyesiniz?
5. Bu kuruma devam etmek sizde ne tür farkındalıklar oluşturdu? Sizi entelektüel ve akademik anlamda bir yere taşıdığını düşünüyor musunuz?
6. Sivil toplum kuruluşunun size kattığı değerler nelerdir?
7. Sivil toplum kuruluşu sizi toplumsal anlamda nasıl sosyal bir kişiliğe dönüştürdü?
8. Aradığımız bilgiye ve statüye dâhil olduğunuz sivil toplum kuruluşu ile ulaşabiliyor musunuz? Ulaştınız mı? Ne şekilde ulaştınız
9. Sivil toplum kuruluşu aracılığıyla oluşan, gelişen ilişkileriniz var mı, Varsa nasıl gelişti?

10. Kurumdan tanıştığınız kişilerle ortak faaliyetler yapıyor musunuz? Ne tür faaliyetler yapıyorsunuz?
11. Kurumdan tanıştığınız kişilerle ilişkileriniz nasıl? Yüzeysel mi, faydaya dayalı mı? samimi bir arkadaşlık mı? Geçici, kısa süreli ilişkiler mi uzun, kalıcı mı?
12. Sivil toplum kuruluşundan edindiğiniz herhangi bir bilgiyi ya da arkadaşlık ağınızı kendi faydanıza nasıl kullanırsınız?
13. Bulduğunuz sivil toplum kuruluşu üyesi bir arkadaşınızla ortaklık yapmayı düşünür müsünüz? Ticari ortaklıklar, ortak makale yayınlamak, ortak fon almak, kefil olmak vs.
14. Sizce dâhil olduğunuz sivil toplum kuruluşu **ülkenin gelişimine** nasıl bir katkı sağlar?
15. Sivil toplum kuruluşunun **ilinizdeki yaşama etkisini** nasıl değerlendirirsiniz?
16. Oy kullanır mısınız, Kullanacağınız oyu üyesi olduğunuz sivil toplum kuruluşu doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkiler mi? Neden etkiler ya da etkilemez?

ÖZGEÇMİŞ

2012 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda lisansüstü eğitime başladı. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Ön lisansı bitirdi. İlgili alanları; sosyal sermaye, sosyal hareketlilik, sosyal değişme, sosyal tabakalaşma ve psikolojidir.